

„bohatá“ na děti. Na sklonku jednoho z jar, 25. května roku 1842, se v tomto manželství narodil syn, který dostal jméno Wilhelm Johann.⁵ Bohužel v revolučním roce 1848, když byly Wilhelmovi teprve tři roky, jeho otec Karl Haas i celá rodina zchudla. Na živobytí si začal přivydělávat prodejem svatých obrázků a herních lístků, což mu vyneslo přezdívku „Loterie-Haas“.

Karlův syn Wilhelm absolvoval základní školní docházku ve svém rodném městě. Nebylo tehdy nic neobvyklé, když musel po škole doma vypomáhat při práci svým rodičům. Ve svém vzdělání se však rozhodl pokračovat a vychodil tři třídy německého státního reálného gymnázia v Opavě.⁶ Poté přestoupil na německé státní gymnázium v Olomouci.⁷ Středoškolská gymnaziální studia vyprofilovala jeho zálibu v počtech a přírodních vědách. Svá studia nakonec Wilhelm Haas zakončil v tehdejší hlavním městě Vídni, kde na univerzitě vystudoval matematiku, fyziku, chemii a filologii, kterou završil doktorským titulem.⁸

V roce 1874 přijal Wilhelm Haas místo neplaceného praktikanta Univerzitní knihovny ve Vídni (K. und K. Universitäts-Bibliothek), následující rok se již stal písařem. Univerzitní knihovna byla založena 12. března 1365 mladým hrabětem Rudolfem IV.⁹ Habsburským. Stala se jednou z největších a nejvýznamnějších knihoven Evropy. V roce 1881 (1883) je zde Wilhelm Haas uváděn jako skriptor¹⁰ a od roku 1894 (1887) jako kustod. V roce 1884 pomáhal při stěhování knihovny ze staré do nové výstavné budovy. Nebylo to nic jednoduchého, jednalo se o více než 300 tisíc svazků. Univerzitní knihovna tehdy získala své sídlo v nové budově univerzity v I. vídeňském obvodu na tehdejší Franzensringu. Slavnostního otevření se 11. října 1884 zúčastnil osobně císař František Josef I. Pro umístění knižních fondů bylo počítáno s místem pro 500 tisíc svazků. Avšak s nárůstem 30 tisíc svazků ročně byla rezerva brzy zaplněna.¹¹

Wilhelm Haas se v této době stal jedním ze zakladatelů a prvním předsedou Spolku Novojičínských ve Vídni.¹² V Hotelu u bílého koně na Taborstraße ve Vídni se 26. dubna 1884 uskutečnilo ustavující zasedání spolku (Verein der Neu-Titscheiner in Wien), které zvolilo za svého předsedu právě Wilhelma Haase.¹³ Hlavním cílem spolku byla podpora nemajetných studentů z řad novojičínských rodáků. Novojičínské noviny následně zveřejnily několik zpráv o Haasově aktivním předsednictví, kupříkladu při realizaci vánoční nadílky 19. prosince 1891 v VI. vídeňském obvodu na Mariahilferstraße 99 v Hotelu U zlatého kříže, která podpořila padesát jedna chudých dětí krajanů ve Vídni. Celá vánoční slavnost byla pořádána pod patronací protektora spolku Antona rytíře von Schmerlinga¹⁴ a za účasti jeho předsedy Wilhelma Haase.¹⁵

Manželkou Wilhelma Haase se stala Josefina Bertha (16. 9. 1836 – †21. 8. 1901 Vídeň), provdaná Stulebner, rozená Pokorný.

Významným činem bylo i zapojení Wilhelma Haase do procesu konstituování muzea v jeho rodném městě. V roce 1889 předal svému příteli dr. Augustu Bielkovi, rytíři von Karltru,¹⁶ 400 otisků mincí a pečeti pro potřeby otevření Městského muzea v Novém Jičíně.¹⁷ V knihovně novojičínského muzea se nachází také několik publikací, které mají svůj původ v rodinné knihovně dr. W. Haase a rodiny Stulebner. Dr. Wilhelm Haas se těmito dary stal jedním ze spoluzakladatelů novojičínské muzejní instituce.

Štítek knihovny dr. Wilhelma Haase z první strany předśádky¹⁸

Foto: Radek Polách – Muzeum Novojičínska, příspěvková organizace, 2011

Na podzim roku 1895, 14. září, změnil Wilhelm Haas své působení a až do roku 1903 vykonával funkci ředitele Univerzitní knihovny ve Štýrském Hradci. Poté v letech 1903 – 1910 působil jako ředitel – nejvyšší představený ve své „domovské“ Univerzitní knihovně ve Vídni.¹⁹ Jeho zásluhou vídeňská knihovna získala abecední řazení svých knižních exemplářů. Svědčí o tom i Haasovo autorské dílo Katalog der Handbibliotheken des Katalogzimmers und Lesesaales der K. K. Universitäts-Bibliothek in Wien.²⁰ Kromě své práce v univerzitní knihovně se Wilhelm Haas angažoval také jako knihovník vysoké školy zemědělské. Nesmíme rovněž opomenout jeho post knihovníka v knihovně německých a rakouských alpských spolků ve Vídni.

Za svého života získal Wilhelm Haas titul c. k. vládní rada a později významnou hodnost dvorního rady, která mu byla udělena jako první osobě v pozici ředitele knihovny. V roce 1899 byl jmenován čestným občanem města Nového Jičína. Od roku 1904 je uváděn mezi nositeli řádu Železné koruny III. třídy,²¹ následně od roku 1905 také jako nositel komturského kříže řádu Františka Josefa.²² Aktivní práce Wilhelma Haase končí 30. září 1910,²³ kdy odešel na zasloužený odpočinek.

Rodinný hrob Wilhelma Haase ve Vídni
Foto: Radek Polách, 2011

novinách a jeho jméno zůstalo natrvalo vryto do paměti historie a knihoven Nového Jičína a Vídně.

Poznámky

- 1 JUDr. Hugo Fux von Volkwart (*4. 1. 1844 Jevíčko – †18. 5. 1907 Karlovy Vary), starosta města Nového Jičína v letech 1879 - 1899, od roku 1883 poslanec Moravského zemského sněmu. Při své advokátní praxi získal pověst úspěšného obhájce a právního zástupce. Po svém vstupu do komunální politiky se podílel na vzniku Novojičínské záložní banky a stal se zakladatelem novin „Neutitscheiner Wochenblatt“. Založil spolek Neutitscheiner Musikverein a roku 1882 střelecký spolek. Jako starosta města se zasloužil o zavedení železniční dopravy, postavení městského chudobince, školských zařízení a přestavby Rudolfovy městské nemocnice. Již roku 1880 byl za své zásluhy jmenován čestným občanem města Nového Jičína a následně oceněn rytířským křížem řádu Františka Josefa a řádem Železné koruny.
- 2 Černobarvíři stejně jako krásnobarvíři byli specializovaným cechovním řemeslem. Černobarvíři barvili při své práci plátno na černo, modro a hnědo.

- 3 Dům stával na dnešní parcele domu č. p. 1 u křižovatky ulic Máchova a Zborovská
- 4 Elisabeth, rozená Tengler, pradelna původem z Kaménky u Oder.
- 5 Zemský archiv v Opavě, fond Sběrka matrik, matrika ř. k. fary Nový Jičín, sign. NJ I 10, s. 195.
- 6 Kudlich, Werner: Bedeutende Männer aus dem Troppauer Gymnasium. Festschrift zur Ferier des 300-jährigen Bestandes des Deutschen Staatsgymnasiums in Troppau. Troppau 1930, s. 74.
- 7 Německé státní gymnázium vzniklo v roce 1850 reformou z tzv. akademického gymnázia. Zpočátku jej navštěvovalo něco mezi 500 až 600 studenty a občas i 130 tzv. privatisty. Olomoučtí představovali asi třetinu žactva. Gymnázium bylo umístěno v bývalém jezuitském konviktu a vyučovalo se zde náboženství, latina, řečtina, němčina, případně fakultativní čeština, zeměpis, dějepis, matematika, fyzika a filozofická propedeutika. Studium zaobíralo 22 až 24 hodin v týdnu. Viz Minaříková, Heda: Přehled vývoje olomouckého nižšího a středního školství od poloviny 19. století do roku 1960. I. část (1850-1918). Olomoucký archivní sborník 7, 2009, s. 121, 128.
- 8 Frank-Döfering, Peter (ed.): Adels-Lexikon des österreichischen Kaisertums 1804-1918. Vienna-Freiburg-Basel 1989, s. 497.
- 9 Rudolf IV. Habsburský (*1. 11. 1339 Vídeň – †27. 7. 1365 Milán) byl rakouský a korutanský vévoda a hrabě tyrolský z dynastie habsburské.
- 10 Srovnej: Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für 1886. Wien 1886, s. 147.
- 11 Dnes má vídeňská Univerzitní knihovna jedny z největších problémů se svými prostory na světě, čítá na 4,3 miliónu knih rozdělených do čtyř fakultních, 32 tématických a 26 katederních knihoven.
- 12 Polách, Radek: August Bielka, rytíř von Karltru, a počátky Spolku Novojičínských ve Vídni. Vlastivědný sborník Novojičínka 61, 2011, s. 59-66.
- 13 Trubrig, Julius: Die Gründung des Vereines der Neu-Titscheiner in Wien. In: Das Kuhländchen 10, 1929, s. 24-28.; Polách, c.d.
- 14 Anton, rytíř von Schmerling (*23. 7. 1805 Vídeň – †23. 5. 1893 Vídeň), byl rakouský politik, liberální odpůrce metternichovského absolutismu, původně právník, dolnorakouský apelační rada. V letech 1848 - 1849 zastupoval rakouskou vládu na frankfurtském sněmu, člen provizorní německé vlády. Mezi léty 1849 - 1851 ministr spravedlnosti rakouské vlády, 1860 - 1865 státní ministr, tvůrce centralistické únorové ústavy v roce 1861. V letech 1851 - 1860 a 1865 - 1891 působil jako prezident nejvyššího soudního dvora.
- 15 Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis. XVIII. Jahrgang, č. 103, 23. 12. 1891., s. 4.
- 16 Dr. August Bielka, rytíř von Karltru (*13. 4. 1828 Nový Jičín – †1. 8. 1909 Alt Aussee), byl osobním císařským lékařem, zakladatelem a mecenášem Městského muzea v Novém Jičíně.

- 17 Deutsche Volkszeitung, 23. listopad 1889.
- 18 Schulze, Gottlob Ernst: Psychische Anthropologie. Göttingen 1819.
- 19 Pongratz, Walter: Geschichte der Universitätsbibliothek Wien. Wien 1977, s. 114.
- 20 Haas, Wilhelm: Katalog der Handbibliotheken des Katalogzimmers und Lesesaales der k. k. Universitäts-Bibliothek in Wien. Wien, 1904.
- 21 Handbuch des Allerhöchsten Hofes und des Hofstaates Seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1906. Wien 1906, s. 237.
- 22 Handbuch des Allerhöchsten Hofes und des Hofstaates Seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1905. Wien 1905, s. 334; Handbuch des Allerhöchsten Hofes und des Hofstaates Seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1906. Wien 1906, s. 298
- 23 Pongratz, Walter: Geschichte der Universitätsbibliothek Wien. Wien 1977, s. 120.
- 24 Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis. 45 Jahrgang, 26. leden 1918, s. 5; Wiener Abendpost. Beilage zur Wiener Zeitung. Nr. 20, pátek 25. 1. 1918, s. 5; Neue Freie Presse. Nr. 19190, sobota 26. 1. 1918, s. 11.
- 25 Generálplukovník Karl Kritek, absolvent Vojenské akademie v Hranicích na Moravě, je znám z bojů v první světové válce, účastnil se velení na frontě v Itálii a také při odražení Kerenského ofenzivy v červenci 1917, a tím pádem i bitvy u Zborova, kde velel 3. armádě. Společně s německou jižní armádou následně vytlačili ruská vojska z Bukoviny.

Hans Ledwinka - od „Präsidenta“ do síně slávy

Jan Ražnok, Karel Rosenkranz, Radim Zátopek

Úvodem

Většina z nás dnes na automobilu - předmětu každodenní potřeby - vnímá hlavně náklady na provoz a jeho maximální využití. Historie značky či příběhy lidí, kteří jej vytvořili, už nejsou předmětem zájmu běžných uživatelů, ačkoliv jména mnohých konstruktérů vyslovujeme při vyčtení značky automobilu, aniž bychom si to uvědomovali, např. Porsche, Ford, Peugeot.

Jedním ze špičkových konstruktérů své doby, který upadl v zapomnění, byl i Hans Ledwinka (1878 – 1967). Ten zasvětil 40 let svého života fenomenální automobilce Tatra Kopřivnice, jež se stala i jeho zásluhou jednou z nejstarších, bez přestávky fungujících automobilek, produkujících nákladní automobily. Převážně díky nim je značka Tatra známá po celém světě. Málokdo však dnes ví, že slávu této značky šířily i velmi kvalitní osobní automobily, které dokázaly v mnohém překonat i některé věhlasné světové značky. Můžeme jmenovat první továrně vyrobený automobil v Rakousko-Uhersku - Präsident, vzduchem chlazenou Tatra 11, u které byla poprvé použita centrální nosná roura, nebo Tatra 77, první sériově vyráběný aerodynamický automobil na světě. Všechny jmenované automobily a jejich konstrukce ovlivnily chod automobilové historie v celém světě a na všech se podílel Hans Ledwinka. Jeho jméno se ve své době vyslovovalo se stejným respektem jako například jméno Ferdinanda Porscheho.

Zvrat nastal po druhé světové válce, kdy byl Ledwinka nařčen ze spolupráce s nacisty a odsouzen. Zatímco se Porsche, Wernher von Braun a další významní konstruktéři ponořili do práce na pokrokových technologiích a konstrukcích, Ledwinkova osobnost se začala z širšího povědomí vytrácet. Dnes se o něm mnozí technicky vzdělaní lidé dovídají jen náhodou nebo z úst zpravidla starších fandů automobilismu. Ledwinkovo jméno objevíme v odborných publikacích jen zřídka, o školních učebnicích ani nemluvě.

Tento text vychází z putovní výstavy „Hans Ledwinka - od Prásidenta do síně slávy“, kterou v roce 2008 realizovalo Technické muzeum Tatra při příležitosti 130. výročí narození tohoto geniálního konstruktéra. Cílem výstavy bylo vzbudit zájem lidí o Ledwinkovu osobnost. Celé dvě generace mladých lidí se učily o socialistickém budování, jehož výsledkem byly i některé populární nákladní vozy značky Tatra. Jejich geniální, dodnes využívaná „tatrovácká koncepce“ výroby však nebyla výplodem té doby, ani lidí, kteří ji

Hans Ledwinka s manželkou a syny

propagovali. Stál za ním komunistickým režimem zatracený muž jménem Hans Ledwinka. Tuto skutečnost je třeba připomínat.

Dr. techn. h. c. ing. Hans Ledwinka náležel k nejvýznamnějším automobilním konstruktérům v Evropě. Dle slov jeho syna Ericha studoval na průmyslové škole ve Vídni společně s vnukem tehdejšího ředitele kopřivnické vozovky ing. Hugo Fischera. Fischer tehdy řekl vnukovi: „Až uslyšíš o nějakém šikovném kamarádovi, tak mi řekni a já ho budu angažovat do naší továrny.“ Tak začala roku 1897 Ledwinkova životní dráha v Kopřivnici.

Hans Ledwinka díky neobyčejnému nadání a odhadu hospodářské situace v daném období dokázal uvést v život převratnou koncepci automobilu se samonosným, torzně tuhým podvozkem, nosnou troubou, výkyvnými polonápravami a vzduchem chlazeným motorem. Zrodila se „tatrovácká koncepce“ stavby automobilů.

Sám měl cit pro vyhledávání mladých nadaných konstruktérů. Pod jeho křídly vyrůstali inženýři Antonín Klička, Miloslav Klavík, Roman Labens, Jaborník, Hans Häuser, Miloslav Hron, Erich Übelacker, syn Erich Ledwinka a mnoho dalších.

Ledwinkův pobyt v Kopřivnici byl vždy spojen z rozvojem techniky a automobilní konstrukce. Svým jménem i jménem firmy Ringhoffer - Tatra přihlásil v mnoha zemích světa desítky patentů.

Hlavní příčiny Ledwinkou docílených úspěchů je nutné hledat ve způsobu organizování výroby a vývojových prací. Továrna musela mít v každém období v sériové výrobě jeden až dva dobře prodejné typy, tvořící ekonomické předpoklady pro rozvoj závodu a vývojové práce na konstrukci automobilů. V dějinách Tatry mu plným právem přísluší místo

vynikajícího technika a tvůrce nových pokrokových koncepcí ve stavbě automobilů, splňujících nejnáročnější požadavky odběratelů.

Roku 2001 na autosalonu v Ženevě byly poprvé uvedeny do Evropské automobilové síně slávy osoby, které se nesmazatelně zapsaly do dějin světového automobilního průmyslu. Na slavnostním aktu 6. března 2007 v Ženevě se této cti zaslouženě dostalo i Hansi Ledwinkovi - geniálnímu konstruktérovi Tatry.

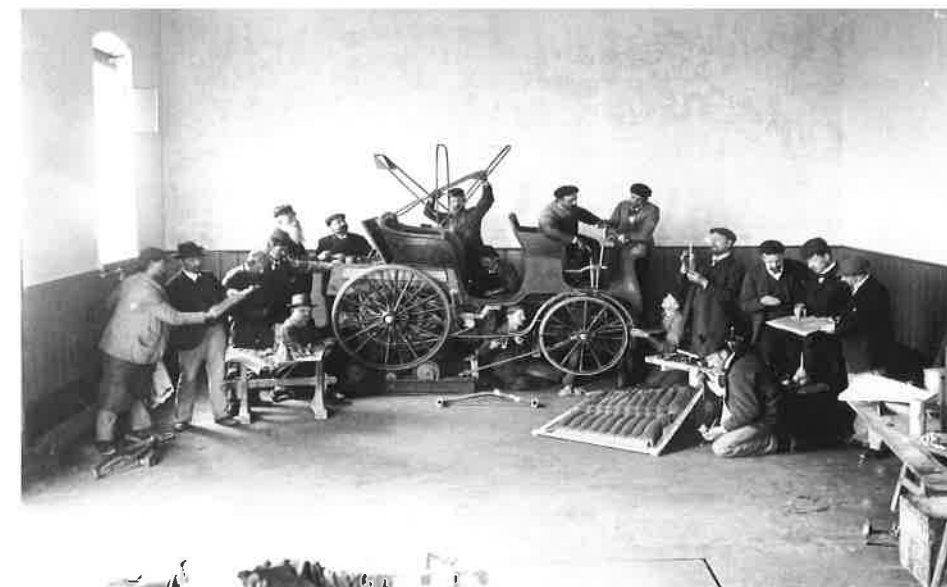
Kořeny

Hans Ledwinka se narodil 14. února 1878 v Klosterneuburgu u Vídně v Rakousku. Otec Anton Ledwinka (1840 – 1903) pocházel z Brtnice u Jihlavy a pracoval jako restaurátér. Matka Leopoldine (1843 – 1923) měla kořeny v Dobersberku u Waldviertelu. Hans byl pátým z osmi dětí. Nejdříve se vyučil zámečnickem a poté absolvoval průmyslovku ve Vídni. V roce 1901 si Hans Ledwinka vzal za manželku Marii Fabigovou z Nového Jičína. Spolu měli dva syny - Fritze (*1902) a Ericha (*1904).

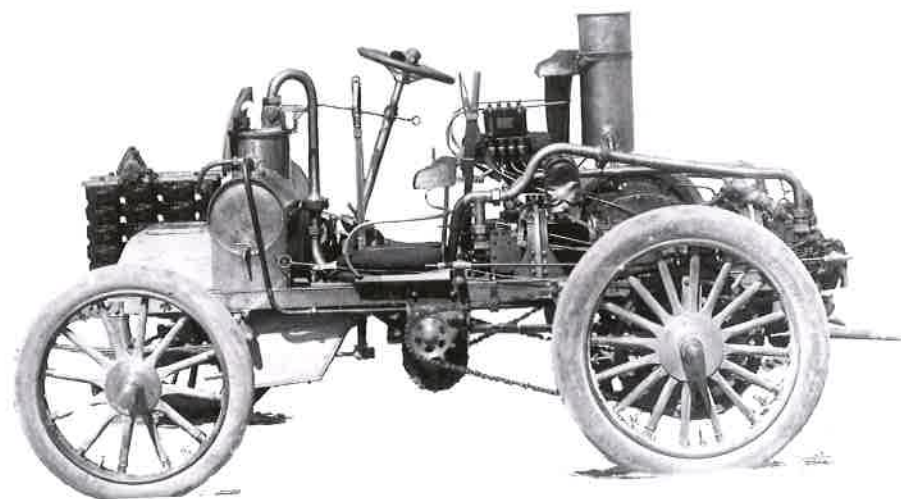
První kroky v Kopřivnici

Ledwinka nastoupil do kopřivnické vozovky 1. září 1897. Brzy po nástupu se hlásil jako zámečnický do oddělení Leopolda Svitáka k práci na montáži prvního automobilu Präsident. Dokonale se tak seznámil s problematikou nového výrobku a získal neocenitelné zkušenosti, které uplatnil při stavbě dalších automobilů.

Již roku 1899 se Ledwinka výrazně podílel na konstrukci čtyřrychlostní převodovky s ozubenými koly, která nahradila stávající lankový převod a podstatně tak zvýšila kvalitu

Montáž Präsidenta (H. L. klečí před vozem)

První kopřivnický závodní automobil

chodu motoru. Nemalý podíl měl i na výrobě prvního závodního vozu z roku 1900, postaveného pro barona Liebiega v rekordních pěti týdnech. Ledwinka spolupracoval na konstrukci vozů Nesselsdorf typ B (označení NW), ještě s motorem pod podlahou.

S lehčím motorem

V roce 1902 Ledwinka získala firma Max Friedmann se sídlem ve Vídni. Zde pracoval jako konstruktér na prvním motorovém voze s brzdami na všechna čtyři kola. O tři roky později byl povolán zpět do kopřivnické vozovky, jejíž ředitel mu nabídl post konstruktéra a přímý vliv na výrobu vozidel.

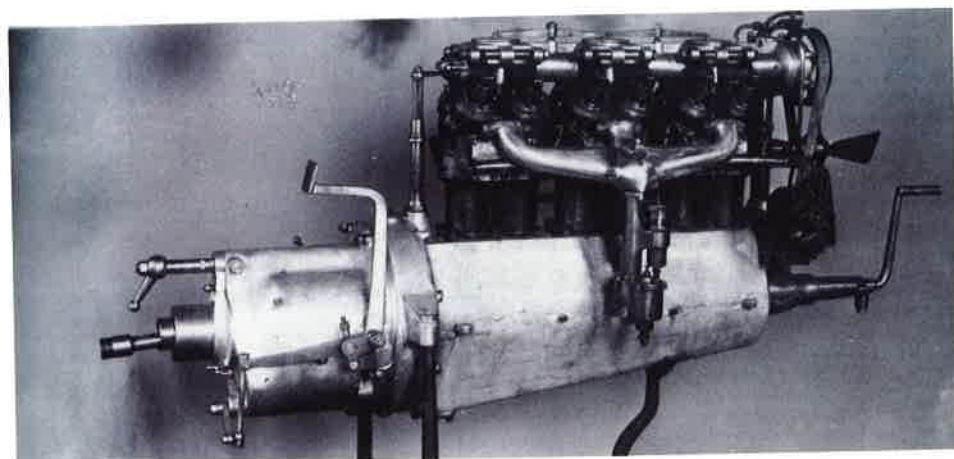
Po návratu Ledwinka spolupracoval s dr. ing. Antonínem Kličkou na nové pokrokové koncepci podvozku a lehčího motoru. Do sériové výroby prosadil vůz Nesselsdorf typ S – první automobil s OHC motorem. Tento vodou chlazený čtyřválcový motor tvořil monoblok s převodovkou, vybavenou planetovým soukolím. Převodovka nového typu byla čtyřstupňová se zpátečkou.

Skromná pracovna H. L. v Kopřivnici - dřevěný přístavek přímo v montážní hale

H. L. za volantem 18-místného vozu typu S –Titanik

Šestiválec typu S

Rakouské zastavení - Steyr

Kvůli neshodám s vedením Ledwinka roku 1916 podruhé odešel z Kopřivnice. Opět se přesunul do Rakouska, tentokrát do funkce ředitele automobilky Steyr. Zde se podílel na vývoji slavného vozu Steyr typ II.

V Kopřivnici mezitím rozšířili výrobu a hledali šéfkonstruktéra. Proto se roku 1921 Ledwinka vzdal svého postu ve Steyru a vrátil se zpátky. Jeho zájmem bylo tvořit nové automobily a konstrukce, nikoliv řídit továrnu, byť s určitým vlivem na vše, co by se v továrně produkovalo. To byl jeden z hlavních důvodů, proč Ledwinka toto místo přijal.

Hans Ledwinka - konstruktér

K tomu, aby směl pracovat nepřetržitě v Československu, potřeboval Ledwinka patřičná povolení. Ta se mu podařilo získat 18. 7. 1928. Při nástupu do funkce šéfkonstruktéra měl Ledwinka svou první kancelář v dřevěné boudě přímo v montážní dílně. Kvůli prostoru nechal vynést veškerý nábytek, včetně křesel, a ponechal si jen rýsovací prkno, stůl a židli.

Hans Ledwinka byl jako hlavní konstruktér, později i jako ředitel Tatry, velice přísný. Jeho kroky v podniku byly často razantní a nepopulární. Přesto byl oblíben jak lidmi na dělnických pozicích, tak svými nadřízenými. Pamětníci o něm mluví jako o pantátovi. Známe jsou například jeho výlevy nespokojenosti, kdy špicí své vycházkové hole ničil výkresy, které neodpovídaly jeho představám, a to s úsměvem na tváři, bez slůvka komentáře. Pokud se situace opakovala potřetí, teprve nešťastnému konstruktérovi napověděl: „Zapomněl jsi na ruce mechanika. Jak se dostane k těm šroubkům?“

Ledwinka si vychoval štáb spolupracovníků, kteří v jeho zásadách realizovali celou řadu dalších originálních konstrukcí. Z jeho kanceláře vyšlo celkem 1100 patentů. Mezi

Steyr, Automobilfabrik

Automobilka Steyr

Steyr Typ II, Frontansicht.

Obr. 11 - Automobil Steyr II

další realizované projekty, přínosné nejen pro automobilový průmysl, patří např. osobní vozy s motorem vzadu. Ledwinka osobně odzkoušel všechna vozidla vyrobená pod jeho vedením. Byl velmi zdatným řidičem a osobní automobily s proudnicovou karoserií zkoušel i v nejvyšších rychlostech.

50/329

ZEMSKÁ SPRÁVA POLITICKÁ NA MORAVĚ.

Cís. 4037/28. V Brně dne 18. července 1928.

Osvědčení

podle § 2 zákona o ochraně domácího trhu práce ze dne 13. března 1928, čís. 39 Sb. zák. a nař.

K žádosti Ing. Hanuše Ledwinka
státního příslušníka rakouského narozeného dne 14. února roku 1878
v Klosterneuburgu, zaměstnáním ředitel
bytem v Kopřivnici
polit. okres Nové Jičín, se ve smyslu § 2 zákona o ochraně domácího trhu práce ze dne 13. března 1928, čís. 39 Sb. zák. a nař. potvrzuje, že podle předložených dokladů jest mítí za to, že se zdržuje na území Československé republiky nepřetržitě od doby před 1. květnem 1923.

Jmenovaný může býti tudíž zaměstnáván na území Československé republiky, aniž zaměstnavatel jest povinen opatřiti si k tomu úředního svolení podle § 3 cit. zákona.

Platnost tohoto osvědčení pomíjí, přeruší-li majitel tohoto osvědčení v době po jeho vydání svůj pobyt na území Československé republiky.

Za zemského presidenta:

Osvědčení, které Rakušanu H. L. umožňovalo pracovat na území ČSR

Ředitelská budova kopřivnické vozovky

Kvalita z Kopřivnice

Už od roku 1898 se v Kopřivnici vyráběly nákladní automobily, které se v průběhu existence podniku vyvinuly v kvalitní stroje dosahující špičkových výkonů - při práci i sportu. Výroba nákladních vozů se postupně stala nosným programem automobilky Tatra.

Roku 1919 se ve slovenských Tatrách testoval osobní vůz typu U. Poté se zrodila myšlenka opatřit kopřivnická auta značkou „Tatra“. Poprvé se tak stalo u nákladáku TL 4.

První kopřivnický nákladák

Nákladní vozy TL 4 (H. L. sedí uprostřed)

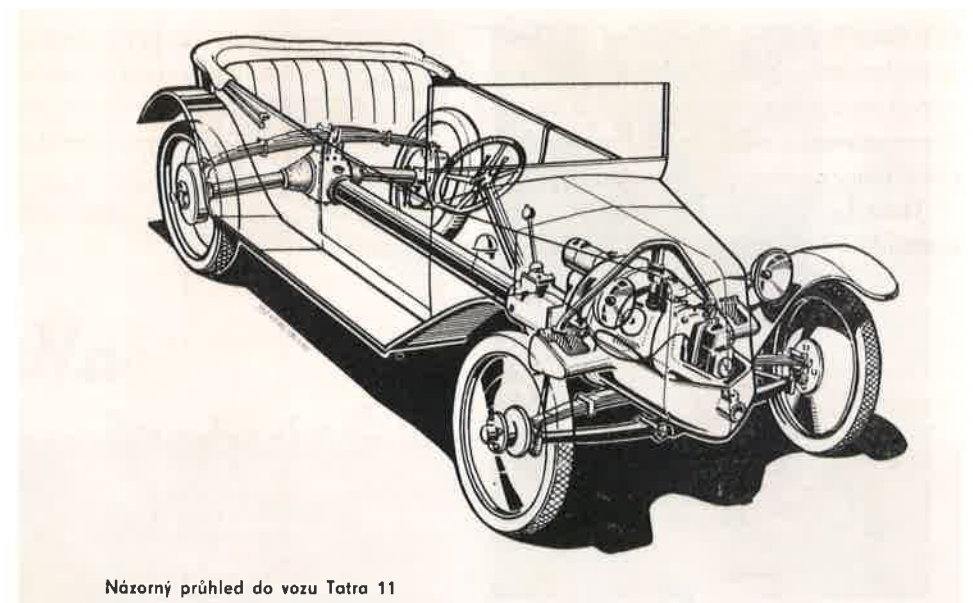

NW typ U

Nástup koncepce

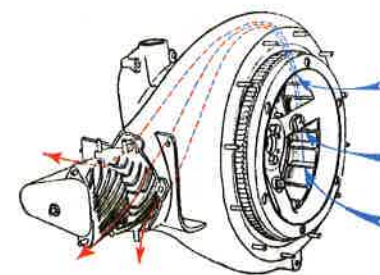
V roce 1923 byla na pražském autosalonu představena Tatra 11. Jednalo se o lidový vůz s nízkými provozními náklady, vůz nenáročný na obsluhu a údržbu, ale i odolný vůči jízdě v mimosilničním provozu.

Tatra 11 vynikala samonosným torsně tuhým podvozkem s centrální troubou, nezávislým pérováním kol za použití výkyvných polonáprav a bezkloubového pohonu hnacích kol při maximálním snížení neodpérováných hmot. Důsledně propracovaný, jednoduchý, univerzální, pohotový a lehký dvouválcový, vzduchem chlazený motor byl později stavěn i jako čtyřválec. Tato Ledwinkova koncepce později vstoupila do dějin techniky jako „tatrovácká koncepce“ stavby automobilů a kopřivnická automobilka s ní zahájila novou éru ve výrobě motorových vozidel.

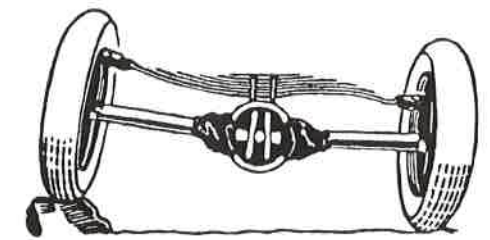

Názorný průhled do vozu Tatra 11

Nová koncepce podvozku

Princip vzduchového chlazení válců motoru T 11

Princip funkce nezávislých polonáprav a pérování

Spolehlivost

Jako každý výrobce automobilů i kopřivnická automobilka propagovala a ověřovala skoro všechny své vozy na různých závodech spolehlivosti. Po testech při závodních jízdách docházelo ke zdokonalování těchto strojů.

Nejinak tomu bylo v případě Tatry 11, která získala svůj věhlas právě na závodisti. Zpočátku tento vůz neudělal na motoristickou veřejnost žádný pozitivní dojem. Ke změně došlo, když se Tatra 11 osvědčila na uznávaných českých i světových závodech. V závodě Targa Florio dokázala porazit mnohem výkonnější automobily světoznámých značek. Satisfakcí za neoprávněné křivdy byl roku 1925 úspěch v závodě zvaném „Velká ruská jízda spolehlivosti“ v kategorii vozů s obsahem motoru do 2400 cm³. Tatra 11 s obsahem motoru pouhých 1050 cm³ soupeřila se 78 konkurenty se silnými motory a zvučnými jmény automobilových značek. V obávaném závodě, který skýtal na 5300 kilometrech 60% drsných polních cest, dokázal řidič Josef Veřmiřovský dojet do cíle jako první a jediný ve své kategorii. Navíc vozidlo získalo ocenění za konstrukční jistotu a pevnost ve stavbě a první cenu za úspornost pohonných látek (průměr méně než 7,6 l/100 km). Toto vítězství demonstrovalo spolehlivost do té doby zpochybňované Ledwinkovy koncepce centrální nosné roury a vzduchem chlazeného motoru.

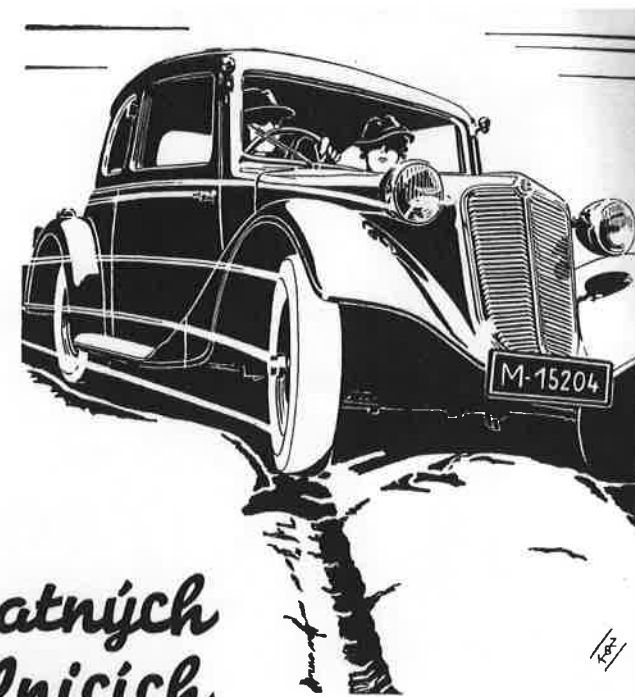
Hans Ledwinka se svým týmem dostal na trh mnoho typů osobních i nákladních automobilů Tatra, všechny s centrální nosnou rourou.

Sportovní Tatra 11 po závodě „Zbraslav – Jíloviště“ v r. 1925

Populární hvězda

Tatrovácká koncepce se osvědčila i u dalšího osobního vozu. Tatra 57 z roku 1931, přezdívaná „Hadimrška“, se stala na dlouhou dobu oblíbeným lidovým vozem, který se vyráběl v několika typových označeních a mnoha karosářských verzích. Tatra 57 byla opět postavena na klasickém páteřovém podvozku, který dával vozu výborné jízdní vlastnosti. Předností byla snadná dostupnost a malé provozní náklady.

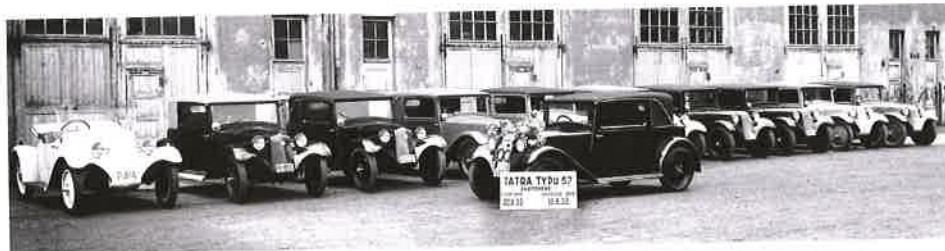
Na
špatných
silnicích

a rozježděných cestách můžete jeti s Tatroú bez obav. Její výkyvné poloosy, dobré pérování a polštářování tlumí i prudké nárazy. Její správně vyřešená výška nad zemí umožňuje jízdu i tam, kde by jiná, nízko stavěná vozidla zůstala trčet. Teprve tehdy je vůz plně užitečným, můžete-li s ním jeti prostě všude. Takovým vozem je Tatra. Nezávazné předvedení v nejbližší prodejně Tatra Vás o tom přesvědčí.

Prodejna: PLZEŇ, Přemyslova ulice č. 18, telefon č. 937.

Reklama v dobovém tisku

Několik modelů T57 – Hadimrška

Prospekt T57b

Triumf nákladáků

Ledwinka prosadil tatrováckou koncepci i ve výrobě nákladních vozů. Koncepce se stala nejdůležitějším faktorem jejich vysoké spolehlivosti a odolnosti v obtížných podmínkách. Jízdní zkoušky se prováděly na svazích kopců v okolí Kopřivnice. V roce 1929 ohromil publikum třínápravový vůz Tatra 26/30. Později byl zdokonalen a vznikl typ T 72. Tyto jízdy jsou zaznamenány i na filmových záběrech a dodnes berou dech. Není divu, že se tento typ používal i v armádě a v období II. světové války se stal oblíbeným automobilem okupační německé armády. Jeden z těchto vozů dokonce - coby kořist - absolvoval tažení v jednotce Afrika-Korps. Poté byl kořistí americké armády a po osvobození skončil zpátky v Kopřivnici. Dnes je cenným exponátem Technického muzea Tatra. V civilním prostředí se prosadil jako automobil vhodný pro hasičské jednotky, policii, ale také malý nákladní automobil či autobus.

ZÁVODY TATRA, akc. spol.
 PRO STAVBU AUTOMOBILŮ A ŽELEZNIČNÍCH VOZŮ
 ÚSTŘEDNÍ PRODEJNA: PRAHA-SMÍCHOV, KARTOUZSKÁ 3
 TOVÁRNA: KOPŘIVNICE NA MORAVĚ.

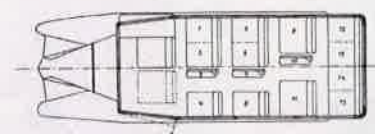
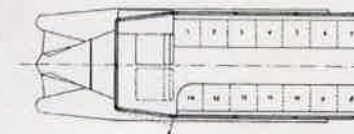

ŠESTIKOLOVÝ RYCHLÝ OMNIBUS TYPU 26/30 — 6/24 HP

Chassis je popsáno ve zvláštním prospektu. Karoserie je vyrobena z nejlepšího tvrdého dřeva a zevně pobita plechem. Ochranné sklo zrcadlové, hořejšího pravá polovička odklopná, zarámování poniklováno, ochranná stříška po celé délce okna. Dveře na levé straně vpředu. Postranní okna možno posunutím otevřít. Sedadla a opěrada polštářována pravou kůží. Na podlaze linoleum a dřevěný rošt. Vnitřek osvětlují elektrické stropní lampy. Střecha zvenčí pobita železným plechem a opatřena galerií. Vpředu na pravé straně skříňka pro ná-

hradní kola. Lakování celého vozu barvou podle přání, bez nadpisů. K vozu náleží tato výzbroj: 2 náhradní kola s obručkami, výfuková klapka, elektrické osvětlovací a spouštěcí zařízení, ruční houkačka, elektr. houkačka s kruhovým kontaktem, hodiny, tachometr s ukazatelem celkového a denního počtu ujetých kilometrů, olejový kontroler, lampa přístrojové desky, hledací reflektor, elektrický stěrák ochranného skla, elektrický ukazatel směru jízdy, lampa „Stop“, kromě toho všechno normální nářadí a náhradní součástky podle zvláštního seznamu.

Největší délka	5250 mm
Největší šířka	1650 mm
Největší výška	2350 mm
Vzdálenost podlahy od země	650 mm
Počet podélných sedadel	14
Počet příčných sedadel	15
Největší hodinová rychlost	60 km

M. Schult, a. s. Praha. — Z 359

Jednu kapitolu Tatry tvoří i autobusy, T 26/30

Tatra 72

Před „Broukem“

Roku 1933 spatřila světlo světa Tatra V 570 - první aerodynamický vůz s plochým, vzduchem chlazeným dvouválcovým motorem, umístěným vzadu. Tato Tatra se nápadně podobala vozu Volkswagen Brouk, jenže jeho prototyp vytvořil Ferdinand Porsche až v roce 1934. Duchovním otcem Tatro V 570 byl syn Hanse Ledwinky Erich. Tatra V 570 se nikdy sériově nevyráběla, protože v té době se velmi dobře prodávaly Tatro 57 - Hadimršky.

Prototyp lidového vozu Tatra V570, poprvé se vzduchem chlazeným motorem uloženým vzadu

Aerodynamika vpřed!

Roku 1934 se Hans Ledwinka stal ředitelem kopřivnické automobilky. Společně se synem Erichem a konstruktérem ing. Erichem Ůbelackerem šokovali novináře a odborníky Tatro 77 - světově prvním sériově vyráběným aerodynamickým vozem se vzduchem chlazeným motorem vzadu. Prototyp T77 byl zkoušen v říjnu 1933 v rakouských Alpách a pro přihlížející byl jistě něčím z jiného světa. Jako takový byl prezentován i v dobovém tisku. Ůbelacker byl člověk s neobyklou tvůrčí fantazií. Hans Ledwinka zase dokázal včas rozpoznat výhody i přednosti předložených projektů a revolučních myšlenek, které by mnohdy bez jeho zásahu zapadly.

Přízrak silnic

Tatro 77 začala nová éra aerodynamických vozů. Konstruktérní řešení se vymykalo tehdejšími trendům, a tak se Tatra 77 stala ve své době naprostým fenoménem. Vedle automobilů hranatých tvarů, se stupačkami po stranách, působila Tatra 77 s kormidlem na motorové kapotě jako přízrak, který dokázal po silnicích svištět rychlostí až 150 km/h. To v té době dokázaly i automobily jiných značek, ale jen závodní, nebo automobily s mnohem silnějšími a tedy neekonomickými motory.

Tatra 77 v zátiší moderní architektury 30. let

Příkazy

Roku 1936 se do sériové výroby připravily další aerodynamické vozy s motory vzadu - osmiválec Tatra 87 a menší čtyřválec Tatra 97. První jmenovaný byl vybaven osmiválcovým motorem umístěným vzadu. Byl to pravý pokračovatel svého předchůdce - Tatry 77. Byl lehčí, výkonnější a měl i nižší spotřebu. Jako takový se stal oblíbeným ve vyšších společenských kruzích, jakož i u různých státních institucí. Tento typ automobilu se pyšnil i průjezdem Afrikou a Jižní Amerikou, který v něm v letech 1947 - 1950 absolvovali inženýři M. Zikmund a J. Hanzelka. Druhý jmenovaný automobil Tatra 97 byl určen pro lidovější využití. Aby Tatra nekonkurovala německému koncepčně shodnému „Brouku“ od Volkswagenu, byla v roce 1939 výroba na příkaz vůdce německé říše Adolfa Hitlera zastavena.

Výroba aerodynamických vozů pokračovala Tatrou 600. Na té se Hans Ledwinka podílel už jen několika konstrukčními radami, které poskytnul z internace. Slavná éra skončila ukončením sériové výroby Tatry 603 v roce 1975.

Tatra 97

Vedení automobilky r. 1937 (H. L. sedí třetí zleva)

Tatra vs. Volkswagen

Z paměti Ericha Ledwinky:

„Vzhledem ke kapitole konstrukční školy zrozené v Tatře na základech poznatků zpracovaných Paulem Jarayem se mnohdy v tisku objevilo jméno otce (H. L.) v souvislosti se zrodem VW – slavného Brouka. Domnívám se, že zcela zbytečně. Otec na VW Brouku nepracoval, ani se nepodílel na jeho konstrukci. Není ale tajemstvím, že se velmi dobře znal s dr. Ferdinandem Porschem, který pravděpodobně využil zkušenosti kopřivnické konstrukční školy.“

Ledwinka a Porsche byli přátelé, ale také konkurenti.

Z paměti Oskara Pietsche, spolupracovníka H. L.:

„Já jsem byl r. 1939 na výstavě v Berlíně, když tam byla Tatra 97. Přišel Hitler s Porschem, dívali se na ten vůz, porovnávali konstrukci. Viděli, že je to podobné Volkswagenu. Přišel ke mně Porsche a řekl, že je to tak podobné, že vidí Volkswagen. Tak to zakázali.“

Po válce se vnuk Ringhofferů v procesu soudil s Volkswagensem. Ringhoffer proces nevyhrál, ale bylo mu od VW vyplaceno odškodné 1 500 000 marek. Automobilka Tatra nedostala nic.

Jako střela

Hans Ledwinka dostal pověření k vypracování projektu motorového železničního vozu pro vysoké rychlosti. Při řešení mechanické části měly být uplatněny zkušenosti z výroby aerodynamických automobilů. Na jaře roku 1936 byly na trati Studénka – Veřovice zahájeny zkušební jízdy unikátní „Slovenské strely“.

Samonosnou svařovanou karosérii konstruovali Alois Sperlich a ing. Aurel Erdős. Podvozek konstruoval ing. Woller. Kvůli použití vznětových šestiválcových motorů doprovázela zkušební jízdu zvýšená hlučnost a vibrace motoru, přenášející se na skříň vozu. Tento nedostatek byl odstraněn přestavbou hnacích jednotek na zážehové šestiválce o výkonu 165 koní. Slovenská střela dosahovala největší rychlosti 148 km/h. Maximální provozní rychlost byla stanovena na 130 km/h. Slovenská střela byla velmi vytížené kolejové osobní vozidlo, a ihned si získala oblibu. Jezdila mezi Prahou a Bratislavou průměrnou rychlostí 90 km/h, a to včetně zastávek.

Stavba Slovenské strely

Komfortní interiér zahrnoval kuchyň a toalety s teplou vodou.

Ve jménu války

Dne 21. listopadu 1938 byla Kopřivnice definitivně přičleněna k německé říši. Podnik Tatra se ocitl pod vedením nacistů, kteří v Ledwinkových patentech spatřovali přínos pro německou armádu. Nabídli mu post ředitele celé automobilky. Ledwinka měl ještě hodně energie a nápadů, které chtěl realizovat, proto nabídku přijal. Jako rodilý Rakušan okupaci nevnímal tak intenzivně jako jiní čeští občané. Po vypuknutí druhé světové války se však Ledwinka ocitl pod zvýšeným tlakem nacistů.

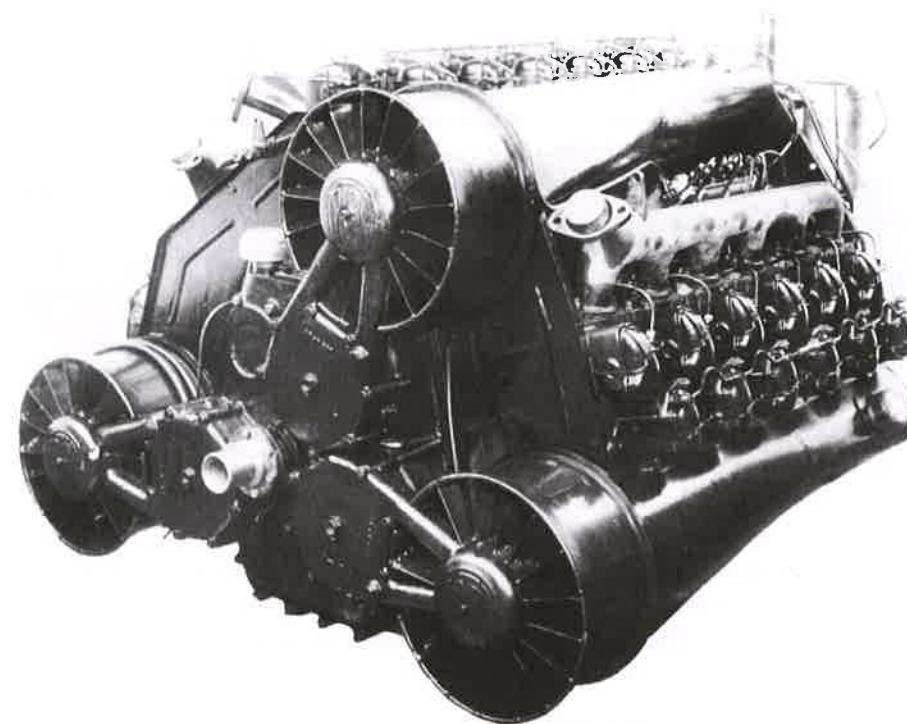
Za německé okupace se Ledwinka významným dílem podílel na zachování automobilové výroby v kopřivnické vozovce, které jinak hrozilo přeorientování na válečnou produkci. V období války byly v Tatře vyrobeny například aerosáně Tatra V 855 a osmnáctiválcový tankový motor V 955. V roce 1942 automobilka uvedla na trh nákladní Tatra 111, první vozidlo poháněné vznětovým, vzduchem chlazeným dvanáctiválcovým motorem.

H. L. a generální ředitel Tatry Hanuš Ringhoffer s německými důstojníky na exkurzi po Tatře

Vedení Tatry za okupace - E. Ledwinka (třetí zleva), H. L. (uprostřed)

Tankový motor V 955 z r. 1943

Aerosáně V 855 z r. 1942

Legenda mezi nákladáky

V prvních letech války disponovala německá armáda automobily různých značek a typů, což komplikovalo určení vozidel během bojů a znemožňovalo účinný pohotovostní servis. Proto byla vyhlášena soutěž o návrh kvalitního univerzálního automobilu pro německou armádu. Výsledek byl žalostný. Tehdy Hans Ledwinka, zcela mimo soutěž, nabídl Tatra 111, která na svou dobu ohromovala vynikajícími jízdními vlastnostmi v náročném terénu. Okamžitý zájem po předváděcích jízdách vedl k zahájení sériové výroby T 111.

Po válce přívrženci komunismu Ledwinkovi vyčítali, že byl tento vůz použit k útoku na Sovětský svaz, což v reálu nebylo možné. Sériová výroba T 111 se rozjela teprve na přelomu roku 1942–43, kdy byla německá armáda na ústupu, takže T 111 se mohla na východní frontě účastnit pouze ústupových operací. Ale i tato skutečnost Ledwinkovi přitížila, když byl později obviněn z kolaborace.

Tatra 111 se díky schopnosti pracovat v těch nejtvrděších podmínkách prosadila ve více než třiceti zemích světa. Pamětníci, kteří ji užívali, o ní hovoří s úctou. Z jejich vyprávění je známa historka z 50. let. Různé nákladní vozy převážely zboží přes jeden průsmyk v Alpách. Často se stávalo, že při špatných povětrnostních podmínkách, sněžení a dešti měly nákladáky problém tento průsmyk zdolat. Nejednou právě Tatra 111 pomohla všem takovým uvízlým nákladákům. Stalo se nepsaným pravidlem, že řidiči při špatném počasí rovnou čekali na pomoc některé z T 111, kterých tehdy jezdilo mnoho. Poválečný úspěch Tatory 111 dodnes slouží jako důkaz správnosti použití Ledwinkovy koncepce.

Tatra 111

Titul

Ještě před odchodem do důchodu získal Hans Ledwinka za vynikající zásluhy v oboru automobilové techniky čestný titul „doktor technických věd“. Stalo se tak 16. června 1944 na Vysoké škole technické ve Vídni.

Gratulant H. Ringhoffer (vpravo)

Internace

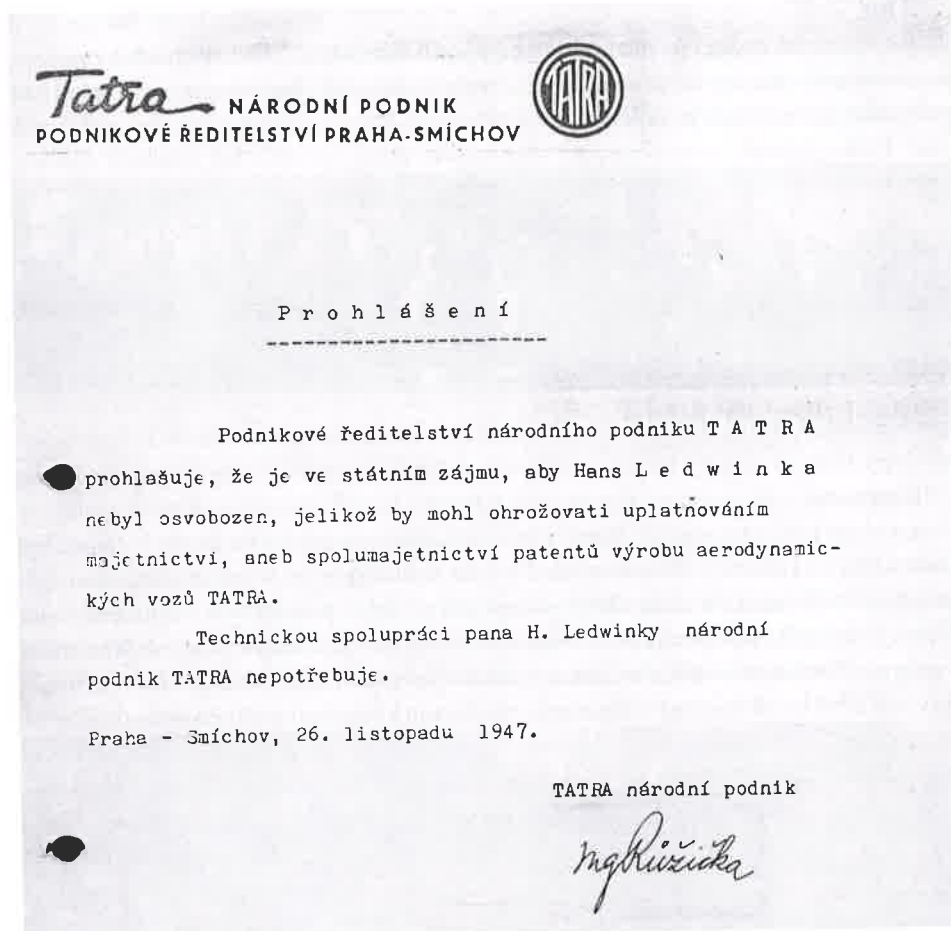
6. května 1945 vstoupila do Kopřivnice sovětská osvobozenecská armáda. V červnu byl Hans Ledwinka zatčen a obviněn z toho, že jako ředitel Tatory napomáhal válečnému úsilí nacistického Německa v době ohrožení republiky. I když pro něj byla připravena Tatra 87, která ho měla odvézt do Rakouska, odmítl opustit kancelář, neboť byl přesvědčen o správnosti svého jednání. Celou dobu soudního procesu strávil ve věznici v Novém Jičíně. Až v září 1948 byl definitivně odsouzen za vlastizrady k šesti letům odnětí svobody. Zbytek trestu strávil ve věznici v Praze - Modřanech. Špatná strava a nelidský přístup ho přivedly na pokraj zhroutil. 3. června 1951 Ledwinku navštívil zmocněnec ministerstva průmyslu, který mu nabídl místo poradce a léčení u nejlepších odborníků, pokud zůstane natrvalo

v Československu. Ledwinka odmítl. Zanedlouho byl hospitalizován v Praze, zcela psychicky i fyzicky vyčerpaný, se srdeční slabostí, celkovou apatií, bez naděje na zlepšení.

V září 1951 byl Ledwinka pro nemoc propuštěn z vězení. Vrátil se do rodného Rakouska za svými syny.

Státní věznice v Novém Jičíně

Dokument, který přispěl k odsouzení H. L.

Zpoza mříží

V průběhu internace se mnozí představitelé Tatry, armády i vlády zasazovali o naprostou izolaci Hanse Ledwinky od dění v Tatře. Přesto Ledwinka ve vězení tajně navštívili tatrováci konstruktéři Vladimír Popelář a Josef Chalupa. Potřebovali konzultovat nový připravovaný osobní automobil T 600 – Tatraplán, který v té době vykazoval řadu nedostatků. I přes podstoupené riziko měla dvouapůlhodinová schůzka pozitivní dopad na pozdější prodejní úspěchy Tatraplánu. Komunistickým pohlavárům se podařilo zbavit Tatra – pozdější chloubu socialismu – pro ně nevyhovujícího člověka. Přínos tohoto geniálního konstruktéra byl záměrně zamlčován, skutečnost překrucována, až zůstal v povědomí veřejnosti zapomenut. Ironií osudu je, že duch Hanse Ledwinky v podobě vozů Tatra ještě dlouho brázdil vozovky i v Sovětském svazu.

Tatraplán - další oblíbený lidový vůz v tehdejším Československu

Uznání

Roku 1952 obdržel od Svazu německých inženýrů čestné vyznamenání. Roku 1961 mu rakouský prezident udělil Čestný kříž I. třídy za přínos vědě a umění a od Asociace německých vynálezců obdržel Zlatou medaili Rudolfa Diesela.

H. L. předvádí svou koncepci československému prezidentu T. G. Masarykovi

Čestné vyznamenání od Svazu německých inženýrů

S druhou manželkou Wigou

H. Ledwinka a slavná automobilová závodnice Eliška Junková

V mnichovském muzeu r. 1967 byl H. L. obdarován Tatro 87

Navěky zapsán

Množství patentů a vynálezů zařadilo Hanse Ledwinka mezi špičkové konstruktéry. K přelomovým konstruktérským zásahům patří centrální nosná roura a výkyvné poloosy na podvozku, vzduchem chlazený motor a aerodynamický vůz. Zejména u pozdějších projektů nebyl Ledwinka přímým autorem myšlenky, ale dokázal rozpoznat jejich životaschopnost a použitelnost pro výrobu či užití. Díky němu Tatra dosáhla světového věhlasu. Závod s poměrně malou produkcí tak dodnes zastává výsostné místo v dějinách automobilového průmyslu.

V letech 1925 - 47 nechal Hans Ledwinka registrovat 47 patentních listů. Jeho patenty však byly psány na firmu Ringhoffer.

Erich Ledwinka: „Otec víceméně říkal: Já jsem tady zaměstnán jako vedoucí, tak všechno, co jsme vynalezli, patří závodu.“

Automobilka Tatra v r. 1941

Na poslední cestě

Ledwinka se nakonec usadil v Mnichově, kde zůstal v pozici inženýra konzultanta až do své smrti 2. března 1967. Hansi Ledwinkovi bylo 89 let.

Poválečná éra Československa obestřela osobnost Hanse Ledwinky obviněním ze spolupráce s nacisty, které přetrvalo po celou dobu socialismu. Až roku 1992 jej Nejvyšší soud ČSFR viny zprostil a plně rehabilitoval.

Synové Erich a Fritz u otcova hrobu

Sín slávy

Čtyřicet let po smrti se Hansi Ledwinkovi dostalo cti v podobě umístění do Evropské automobilové síně slávy. Stalo se tak roku 2007 ve Švýcarsku v Ženevě zásluhou Kesse Smithe, holandského fanouška Tatry, který na Ledwinkův přínos pro vývoj automobilismu neustále poukazoval.

Hans Ledwinka značně ovlivnil dnešní pojetí automobilu, a tím se zařadil mezi významné konstruktéry, jako byli např. Benz, Daimler, Porsche, Ford, Diesel, Peugeot či Bugatti.

(Úpravu textu podle původní verze určené pro výstavu „Hans Ledwinka – od Prásidenta do síně slávy“ provedl Radim Zátoupek, kurátor Technického muzea Tatra.)

Jaroslav Štochl Mezi školní tabulí a malířským stojanem

Jiří Klučka

Osoba malíře a středoškolského pedagoga Jaroslava Štochla patří k nepříliš zmiňovaným ve výtvarném životě regionu, i když zde přes čtyřicet let žil a jako pedagog a výtvarník působil. Školská služba mu přinášela obživu, snaha prosadit se v uměleckém světě, podložená výtvarným školením a členstvím v řadě spolků a účastí v řadě výstavních projektů, byla jeho velkou ambicí.

Narodil se 23. 4. 1888 v Kladně. Otec Václav Štochl zemřel v roce 1895 v jeho sedmi letech, matka Barbora, rozená Horáková, se podruhé provdala za poštovního úředníka Václava Maška. Obecnou školu navštěvoval v Kladně, kde do svých 7 let bydlel, a ve Strakonících, měšťanskou rovněž ve Strakonících (1899 – 1903), zde žil od r. 1896 až do r. 1906. Reálné gymnázium absolvoval v Českých Budějovicích (1903 – 1906) a v Praze, maturoval na reálce na Žižkově v roce 1908. V letech 1908 až 1914 studoval na Akademii výtvarných umění v Praze, dva roky na všeobecné škole u Bohumíra Roubalíka a Vlaho Bukovace a necelé čtyři roky u Vojtěcha Hynaise, v jehož speciální malířské škole úspěšné studium absolutoriem ukončil (školní cena na výroční školní výstavě v r. 1910, několik cestovních stipendií). Jako mimořádný posluchač souběžně studoval na Českém vysokém učení technickém. Během studia navštívil Rakousko – Vídeň (1910), Německo - Drážďany, Lipsko, Kassel, Holandsko - Amsterdam, Haag, Harlem, Belgii – Antverpy, Brusel (1912), Jugoslávii a Itálii – Benátky (1912), Francii – Paříž, Remeš (1913), cesty byly uhrazeny prostřednictvím stipendií AVU. V pozdějších letech již jako středoškolský učitel Maďarsko – Budapešť a Rakousko – Vídeň (1918), SSSR – Leningrad, Moskva, Sevastopol, Jalta (1936), Francii – účast na mezinárodním kongresu kreslířů (1937).

Učitelskou dráhu započal na reálce v Českých Budějovicích (1914 – 1915) a v Kladně (1915 – 1922), přerušila ji vojenská služba v letech 1916 až 1919, narukoval k 88. pěšímu pluku v Berouně. Na italské frontě byl 11. prosince 1917 střepinou miny raněn. V lednu 1918 byl převelen z italské fronty do Szolnoku, tam namaloval soubor akvarelů. Po složení státní zkoušky z kreslení v Praze (18. 11. 1921) učil od září 1922 až do 1. 12. 1938 jako definitivní profesor kreslení a matematiky na reálném gymnáziu v Novém Jičíně. V Novém Jičíně vystřídal několik podnájmů, v ulici Rättiggově, Hasnerově, Anenské. V roce 1925 se oženil s Františkou Bajerovou (1898 – 1982) a založil rodinu, po čase se narodily dcery

Věra (1926 – 2002) a Vlasta (1927). Posledně rodina bydlela na náměstí v I. poschodí domu čp. 20 majitele Zimmermanna.

Žena Jaroslava Štochla Františka Bajerová pocházela z Loučky u Nového Jičína, její rodiče Adéla a Jan Bajerovi provozovali hospodářství a pohostinství, které později převzala nejstarší dcera provdaná Orlitová. J. Štochl na pozemku své ženy vybudoval zahradu, tam trávil volné chvíle, scházel se s přáteli, maloval zde obrazy a kresby s motivem nejen Loučky a Starého Jičína a pohledy na Nový Jičín, ale i života v hospodě U Orlitů, jejich návštěvníků, atmosféru tancovaček, bálů, dožíněk.

Na školní půdě několikrát vystavoval: kreslárna Jubilejní školy, 1924; měšťanská škola F. Palackého, 1926; reálné gymnázium při slavnostním otevření školní budovy ústavu, 1928. Nemůžeme neuvést Štochlův povzdech nad výsledkem poslední z nich: „*Neprošlo se nic! V takových poměrech jsem žil na moravském venkově.*“

Po záboru Nového Jičína se rodina přestěhovala do Frenštátu p. R., kde vyučoval na místním reálném gymnáziu (1938 – 1940) až do jeho zrušení v roce 1940. Od 1. září do 13. října 1939 byl vězněn gestapem v Mor. Ostravě. Posledně vyučoval na reálném gymnáziu v Místku (do 1. 9. 1941), pro nemoc odešel do výslužby a věnoval se výhradně malířské tvorbě. Ve Frenštátě p. R. bydlel v Horní ulici v domě čp. 113 s výstavní secesní fasádou, dnes již bohužel zbořeném. J. Štochl byl vzdělaný, měl rád vážnou hudbu, sám hrál na housle, měl rád dramatické umění a měl hluboké znalosti z historie a literatury, rád cestoval. Zemřel 23. 7. 1965 ve Frenštátě p. R. Jeho již uzavřenou tvorbu připomněly výstavy ve Frenštátě p. R. v r. 1967 (Dům kultury) a v r. 1988 (muzeum) a počátkem devadesátých let minulého století komerčně úspěšná expozice ve starožitnictví M. Lossmanna v Novém Jičíně.

Jaroslav Štochl, veden snahou nebýt stranou umělecké scény, byl členem několika spolků a organizací: Jednota umělců výtvarných v Praze (1914 – 1934), Moravskoslezské sdružení výtvarných umělců v Mor. Ostravě (od 1942), Skupina olomouckých výtvarníků (1943 – 1946), Spolek výtvarníků Praha v Praze (od r. 1944), Blok výtvarných umělců země Moravskoslezské v Brně (od r. 1944), Dohoda čsl. výtvarných umělců realistů v Brně (od 1948), krajské pobočky Svazu československých výtvarných umělců v Ostravě (od 1951). V letech 1919 – 1948 byl členem oborové organizace Syndikátu výtvarníků v Praze.

Díky tomuto členství se Jaroslav Štochl účastnil celé řady spolkových výstav např. v Praze, Ostravě, Olomouci, Brně, Štramberku, ve Frenštátě p. R., jejich výčet otiskujeme v příloze článku společně s výstavami samostatnými, včetně malířových poznámek k vystaveným pracím a případného komerčního zájmu či většinou nezájmu. Jeho tvorbu zaznamenala okrajově i publicistika. Glosátor krajového umění na Ostravsku Vladimír Hýl ve své práci *Výtvarné umění ostravského kraje* (Mor. Ostrava 1941) jej zcela opomíjí, konečně i osobnost Břetislava Bartoše a Antonína Strnadla zmiňuje jen jednou větou. Jakkoliv dr. Míloslav Baláš v Kulturním místopisu Novojičínska (Vlastivědný ústav, Nový

Jičín 1967) osobu J. Štochla slovníkově zaznamenává, v příspěvku *Nový Jičín ve výtvarném umění* (Čtení o Novém Jičíně, Nový Jičín 1963) zmínku o něm nenajdeme.

Výtvarné dílo akad. malíře Jaroslava Štochla má své okruhy zájmu v portrétní, figurální a krajinářské malbě výtvarně zcela v pokračování svého akademického školení. Je kvalitně nejprůkaznější především v časovém období z let studií na Akademii a v následujícím desetiletí. Pozdější tvorba, věnovaná zejména krajinářským motivům z okolí Nového Jičína a Frenštátu p. R., zde též uhlové, mnohdy velkoformátové kresby zákoutí staré zástavby, má vesměs podobu věcného záznamu zejména v kresbách pedantského provedení. Technická dokonalost převažuje nad invencí.

Část své malířské práce dvacátých let věnoval J. Štochl pracovním motivům z prostředí kladenských hutí – podobně jako C. Bouda, Z. Braunerová, K. Souček a ze Štochlových vrstevníků uvedme např. Stanislava Kulhánka (1885 – 1970, od r. 1910 profesora kreslení na reálce v Kladně) a absolventa Uměleckoprůmyslové školy v Praze, Otto Jelena (1898–?, v letech 1921 až 1927 rovněž učitele kreslení v Kladně). Za svého novojičínského učitelského pobytu se věnoval i užité grafice a pro místní tiskařskou officínu Kryla a Scottiho vytvořil řadu návrhů na dopisnice, reklamní tisky, ex libris atd. Pro zmíněnou tiskařskou dílnu ilustroval báseň J. Koudeláka *Nový Jičín* (1930) a knihu Jana Rambouska *Z našich a cizích lovišť* (1932).

Jaroslavem Štochlem pečlivě vedený soupis prací s poznámkami o budoucích majitelích a cenách prodaných prací a fotodokumentace atd. nám podávají obraz celoživotní tvorby. Do dnešních dnů se bohužel v celistvosti nedochoval. Jen z něj níže uvedené výpisy autora tohoto příspěvku dovolují obsah zápisníku zčásti rekonstruovat. Mohou být podkladem, pokud by vzešla potřeba, k zevrubnému soupisu prací malíře.

Náměty jeho tvorby samozřejmě souvisí s místy jeho stálých i dočasných pobytů a se zážitky z cest.

Za let studií a první učitelské štače v Českých Budějovicích v letech 1905 až 1915 uvedme ze 27 pohledů na architekturu a krajinářských nálad *Kněžské dvory*, 1905, akvarel, 20 x 26,5 cm; *Klásterní náměstí*, 1914, olej, plátno, 33 x 36 cm; *Hradební ulice v Českých Budějovicích*, 1914, olej, plátno, 45 x 44 cm; *Interiér kostela v Dobré Vodě u Českých Budějovic*, 1915, olej, plátno, 30 x 45 cm; *Zimní motiv z Českých Budějovic*, 1915, olej, plátno, 28 x 47,5 cm; *Kláster v Českých Budějovicích*, 1915, olej, plátno, 40 x 50 cm.

Ze souboru 88 položek malovaných v letech 1907 až 1915 za pražského pobytu – olejomalb, akvarelů a pastelů – jsme zaznamenali i žánrové práce: *Nedělní odpoledne*, 1912, olej, plátno, 30 x 40 cm, sign.; *Soupeři*, olej, plátno, 75 x 98 cm, sign.; *Večer doma při lampě*, 1912; *Hlava stařeny*, 1912, olej, plátno, 29 x 24 cm, sign. Z pohledů na Prahu a městskou scenérii např.: *Pohled na Prahu*, 1910; *Vánoční trh na Staroměstském náměstí*, 1910, olej, 15 x 20 cm; *Stavba Mánesova mostu*, 1912, 27,5 x 47,5 cm (věnováno Rudé armádě v květnu 1945); *Pohled na Prahu od Černé věže na Hradčanech*, 1910, olej (reprodukováno v *Revue du Vrai et du Beau*, roč. IX, č. 144, Paris, 10. 3. 1930); *U Kubešova mlýna v Karlíně*, 1912, olej, lepenka, 50 x 70 cm (v r. 1915 koupila Moderní galerie

v Praze); Malostranské střechy, 1912, akvarel, 20 x 27 cm; Rybník v Královské oboře, 1915, pastel, 29,5 x 40 cm. Maloval i v pražských parcích v Šárce, Stromovce, Troji, celkové pohledy i výseky z motivu: Studie kaštanu, 1911, 23,5 x 33,5 cm. S paletou a štětcem navštěvoval samozřejmě i okolí Prahy: Česačky chmele, 1911, olej, 25 x 32 cm (z Chrástán u Rakovníka); Stará cihelna, 1911, olej, 30 x 40 cm; Zedníci staví chlév (Hříměždice u Dobříše), 1913, olej, plátno, 35 x 26 cm.

V roce 1914 krátce bydlel v Táboře, maloval architekturu města, ze 14 prací si např. poznamenal: Soukenická ulice v Táboře, 1914, olej, plátno, 48 x 50 cm, sign. (reprodukováno ve Zlaté Praze, roč. 41, 1924 a v Livre d'or de l'art contemporain, 1930, Paříž); Pohled s Ptáku na Tábor, 1914, olej, plátno, 49 x 53 cm; Studie štítů domů v Táboře, 1914, olej, plátno, 28 x 33 cm.

Za léčebného pobytu v Poděbradech namaloval mj.: Cikáni za řekou u Poděbrad, 1922, olej, lepenka, 32 x 48 cm; Cikáni, 1922, olej, lepenka, 50 x 32 cm; Zámek v Poděbradech, 1922, akvarel; Pradleny z Poděbrad, 1922, olej, 16 x 24 cm. Z Piešťan v r. 1938 soubor 10 akvarelů.

Z prací během tvůrčích cest z Dalmácie a Benátek v roce 1912 uvedme např. Prístav ve Splitu, 1912, olej, lepenka, 24 x 34 cm.

Za studií na AVU, od II. ročníku u prof. Bukovace a Hynaise, a pražského pobytu vůbec maloval v letech 1910 až 1922 portréty a figurální studie, akty, celkem 120 položek v technice oleje, pastelu a uhlu: Podobizna stařeny, 1910, 96 x 57 cm, olej, lepenka; Vlastní portrét, 1910, uhel, papír, 35,5 x 30 cm; Malíř Švehla, 1911, kresba černou křídou, papír, 35 x 19 cm; Černá Káča, 1911, olej, plátno, 36 x 29 cm; Dívčí hlava v červeném klobouku, 1911, olej, lepenka, 40 x 30 cm; Po koupeli (ženský akt s černoškou), 1911, olej, plátno, 43 x 48 cm; Hlava malíře Houšteckého, 1912, olej, plátno, 37 x 23 cm; Malíři (Jan Kojan a Fr. Hladík), 1913, olej, lepenka, 40,5 x 30 cm (zakoupeno MŠaO v Brně, 1947); O přestávce v biografu, 1914, olej, plátno, 40 x 30 cm; Maškarní ples, 1914, olej, plátno, 40 x 31 cm; Portrét muže v červeném, olej, lepenka, 42,5 x 31 cm. Maloval i květinová zátíší, od r. 1906 až do r. 1960 67 položek, vesměs olejů.

Když v lednu 1918 po předchozím zranění byl převelen z italské fronty do Szolnoku, z pověření velitelství namaloval soubor akvarelů pro 88. pěší berounský pluk v Szolnoku. Z 57 akvarelů a kreseb uvedme názvy několika z nich: Rybářské bárky na Tisze v Szolnoku; Z cikánské čtvrti; Výroční trh; Trh na vepře, napovídají náměty z frontového zázemí, část byla prodána, další měly zdobit důstojnickou jídelnu v Berouně, po převratu někam zmizely.

Z početného souboru obrazů z hutí a hald na Kladně a v okolí z let 1919 až 1921, z celkem 69 položek, vesměs olejů, dále akvarelů a kreseb, vyjmenujme: Z kladenských hutí za zimního večera, 1916; Dělník oklepávající odlitky, 1919, olej, karton, 32 x 26 cm; Kvetoucí třešně u hutí na Kladně, 1920, olej, plátno, 38 x 51 cm, sign.; Hutní plavárna na Kladně, 1921, olej, plátno, 44 x 42,5 cm, sign.; Z kladenských hutí za zimního večera, 1922; Zasněžené střechy kladenské, 1922, akvarel, 20,5 x 31,5 cm, sign.; Kladenské

střechy, 1922, olej, plátno, 43 x 34 cm, sign. Následujících sedm obrazů bylo zapůjčeno z pozůstalosti na výstavu Kladno a výtvarné umění v roce 1988 a v katalogu uvedeno pod čísly 123 až 129.: Martinské pece na Kladně, 1920, olej, lepenka, 70 x 54 cm, sign.; Válcování traverz v železárnách na Kladně, 1921, olej, lepenka, 70,5 x 40 cm; Vysoké pece na Kladně, 1921, tempera a olej, lepenka, 99 x 79 cm; Kladenské hutě v zimním večeru, 1921, olej, plátno, 61,5 x 81 cm; Hutní kovárna kladenských železáren, 1921, olej, překližka, 61 x 54,5 cm; Paběrkování na haldě v Dubí u Kladna, 1921, olej, plátno, 75 x 98 cm; Odpich vysoké pece na Kladně, 1922, olej, plátno, 45 x 55 cm.

Z textu PhDr. Miloslava Vlka v katalogu výstavy Kladno a výtvarné umění (Středočeská galerie v Praze, Galerie výtvarného umění a Okresní muzeum v Kladně) v roce 1988 vyjímáme: „Soustředěnou pozornost věnoval železárnám za svého pobytu v Kladně profesor kreslení na reálce malíř Jaroslav Štochl. Přicházel sem často a zachycoval si pohledy do hal starých železáren a své záznamy převáděl do barevně kultivovaných živých záběrů se zajímavými detaily dávno zaniklých provozů a pracovních postupů. Jeho malířské výpovědi jsou uměleckým svědectvím o bídě kladenského proletariátu paběrkujičoho na haldách i těžké dřině v hutích a kovárnách. Obrazy se smyslem pro realie a sociální zaujetí.“ Ve sbírce kladenského Sládečkova vlastivědného muzea a Zámecké galerii města (názvy institucí dnešních dnů) J. Štochl zastoupen není, i když počátkem devadesátých let minulého století byly jeho práce z pozůstalosti nabízeny.

Následující tvorba je spojena s jeho pedagogickým pobytem v Novém Jičíně a Frenštátě p. R.

Krajiny z Nového Jičína a okolí, Frenštátska, Štramberka, Beskyd a zejména městské scenérie z Frenštátu, topograficky mapující dnes již zmizelou zástavbu města, jsou datovány do let 1923 až 1956. Celkem 106 položek, oleje a akvarely, je rozptýleno v majetku soukromníků a institucí: Pohled na Nový Jičín, 1925, olej, plátno, 24,5 x 69 cm; Jaro v Loučce, 1926, olej, plátno, 60 x 80 cm; Jarní odpoledne pod Starým Jičínem, 1934, 33 x 50 cm; Peřeje Jičínky; Vánoční týden v Novém Jičíně, 1937, olej, lepenka, 67 x 50 cm (radnice v Novém Jičíně).

K nim připojme i portrétní tvorbu rodinných příslušníků (i na zakázku), figurální kompozice s náměty pěstních zápasů a z kopané, cikáni z frenštátské periferie, krmení drůbeže - celkem 92 položek: Učitel K. Bechný, 1924, olej, plátno, 61 x 50 cm; Podobizna ženy v zeleném závoji, 1924, pastel; Učitel Cyril Kunštátský, 1926, olej, plátno, 45 x 35 cm; Pět Frenštátčanů v ostravské věznici, 1939, kresba, 40 x 45 cm; Velitel hasičů Rudolf Skřivánek, 1944, olej, plátno, 48,5 x 31,5 cm; Pastýř a Rusalka, 1944, olej.

Kresby a grafika vesměs pro užitě tiskoviny, např. pro odbor Národní jednoty v N. Jičíně, vkladní knížky, pro dům okresní záložny, pozvánky na vlastní výstavy, pro tisky novojičínského Kryla a Scottiho, a to: 2 exlibris pro Jendu Kolečko, 1909; obálka brožury Jindřicha Veselého Hra pro loutky na drátku; plakát k 74. narozeninám TGM pro slavnostní akademii v Novém Jičíně, 1924, tempera na modrém kartonu, 100 x 68 cm; linoryt na pozvánku k výstavě v Novém Jičíně, 1924, tisk Kryl a Scotti; obálka Adresáře okresu novojičínského, 1925, linoryt, tisk Kryl a Scotti; diplom pro dr. Františka Derku pro

odbor Národní jednoty v Novém Jičíně, 1927, kolorovaná perokresba, 42,5 x 40,5 cm; linoryt oznámení vlastní svatby, 1925; linoryt na pozvánku k výstavě ve Val. Meziříčí, 1930, tisk Kryl a Scotti; 2 vignety, perokresby, 1930 a 1933; 4 perokresby k básni J. Koudeláka Nový Jičín, 1930, tisk Kryl a Scotti; výzdoba vkladní knížky Okresní záložny v Novém Jičíně, 1930, perokresby; 5 čl. znaků pro výzdobu chodeb reálného gymnázia v Novém Jičíně, 1930, malba na skle, 98 x 102 cm (ztraceno za války); obálka básní Iliá J. Marka Studené světlo, 1930, perokresba; obálka 10. výroční zprávy reálného gymnázia v Novém Jičíně, linoryt, 22,5 x 15 cm, 1931, tisk Kryl a Scotti; 5 diagramů s barevnými kresbami pro knihu Šedesát let místecké spořitelny (1871 – 1931), 1931, tisk Kryl a Scotti; 8 perokreseb pro knihu Jana Rambouska Z našich a cizích lovišť, 1932, tisk Kryl a Scotti; oznámení o narození syna prof. Vlad. Koprivky, 1940, perokresba, tisk J. Richter, Frýdek; 3 pohlednice – Nový Jičín na podzim, 14,5 x 9,5 cm, Na Skalkách u Nového Jičína, 14,5 x 9,5 cm, Trh v Novém Jičíně, 14,5 x 9,5 cm.

Ve svých poznámkách uvádí Jaroslav Štochl zastoupení svých prací ve sbírkách řady institucí, ne všechny se podařilo dohledat: Národní galerie v Praze, akvizice v r. 1915 (*U Kubešova mlýna, olej, 70 x 50 cm*), Městské muzeum v Hranicích, akvizice v r. 1927 (*Pálení vápna v hutích, tempera, olej, 49 x 41 cm; Jarní nálada pod Starým Jičínem, pastel, 64 x 48 cm*), Ministerstvo školství a osvěty, Brno, akvizice v r. 1947 (*Malíři Kojan a Hladík, olej, 40 x 30 cm*), Galerie výtvarného umění v Ostravě, akvizice v r. 1955 (*Hutní kovárna, olej, 45 x 45 cm*). K těm pozitivním zjištěním patří: město Nový Jičín, akvizice v r. 1950 (*Vánoční týden v Novém Jičíně, 1937, olej, 67,5 x 50,5 cm, sign.*), Muzeum Novojičínka v Novém Jičíně, akvizice v r. 1984, převod z MěNV v Novém Jičíně (*V hutní kovárně, kresba tuší, 135 x 135 cm, sign.*). Muzeum ve Frenštátě p. R. (*Kolotoče s kostelem sv. Martina, 1943, akvarel; akvizice z r. 1988, Mlýnská ulice I a II, 1959, kresby uhlím, 29 x 43 cm*).

Štochlova tvorba je popisem okolního světa, popisem s jistotou výtvarného pohledu a prezentace, jeho předlohami jsou reálie v plenéru, z dnešního pohledu i svědectví a záznamy z dřívějších dob. Dochované Štochlovy práce se z větší části nacházejí v soukromém majetku v přístupné pozůstalosti umělce. Její budoucí odborné zpracování, včetně písemného odkazu, katalogizace, zhodnocení a následná prezentace může být výchozím krokem v začlenění Štochlovy tvorby do kontextu českého umění 1. pol. XX. století. Tento příspěvek, faktograficky zaměřený, shrnuje život a tvorbu pedagoga a umělce, nevynechává předčasně hodnotící soudy.

Z připravované publikace Výtvarná tvorba na Frenštátsku.

Literatura:

Noviny a časopisy:

Posluchači II. ročníku všeobecné školy prof. Bukovace, Národní politika 1910

Adolf Trágr, fejeton k výstavě obrazů Volného sdružení čes. výtvarníků v Českých Budějovicích, Jihočeské listy, roč. 21, č. 30, 17. 4. 1915

Výstava prací akademického malíře J. Štochla (recenze k výstavě v budově reálky v Kladně,

15. - 30. 8. 1916), Kladenská svoboda, Kladno, III. roč., č. 67, 19. 8. 1916

Výstava v Kladně, 3 noticky, Národní politika, srpen 1916

Viktor Roubal, Vademecum sběratele, I. díl, 1938, s. 251, II. díl, 1930, s. 126

Revue du Vrai et du Beau, roč. IX, č. 144, Paris, 10. 3. 1930 (životopis, repr. obrazů Na haldě a Pohled na Prahu od Černé věže na Hradčanech, 1910, olej)

Livre d'or de l'art contemporain, 1930, Paříž (životopis, repr. obrazu Soukenická ulice v Táboře)

L'art contemporain, 3 serie, Paris 1930

Antonín Dolenský, Kulturní adresář ČSR, I. roč., 1934, Praha, s. 455

Miloslav Vlk, Kladno a výtvarné umění, Středočeská galerie v Praze, Galerie výtvarného umění a Okresní muzeum v Kladně, katalog k výstavě, 1988

Publikace:

Václav Rytíř, Malířské signatury, I. díl, 1936

Ludvík Páleníček, Výtvarné umění na Kroměřížsku a Znoúnsku, Kroměříž 1940

Vladimír Hýl, Výtvarné umění ostravského kraje, Moravská Ostrava 1941

Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, Praha, I. vyd. 1940, II. vyd. 1950 a III. vydání 1956, (do všech tří vydání J. Štochl přispíval, jak je ve slovníku uvedeno)

Miloslav Baláš, Kulturní místopis Novojičínka, Vlastivědný ústav, Nový Jičín 1967

Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, II. díl, Výtvarné centrum Chagall, Ostrava 1993

Prameny:

Adresář živností, obchodů, průmyslu, úřadů, ústavů a statistický přehled politického okresu novojičínského, tisk Polygrafia, Moravská Ostrava, 1925. Na obálce linoryt novojičínského náměstí, v levé části iniciály J. Š., na jejím rubu upoutávka na ateliér J. Štochla. SOkA N. Jičín, knihovna, signatura 82a.

Kronika Palackého školy, 1918 – 1953. SOkA N. Jičín, Fond Základní devítiletá škola, Palackého ulice, Nový Jičín.

Fond Gymnázium N. Jičín, SOkA N. Jičín.

Jaroslav Štochl, vlastní životopis, 1949, strojopis, A4, 6 s., Muzeum ve Frenštátě p. R.

Pozůstalost J. Štochla, Vlastní životopis, r. 1956, rukopis, A 4, 4 listy, J. Michna, Frenštát p. R.

Jaroslav Štochl, Soupis prací. Jaroslavem Štochlem pečlivě vedený soupis prací s poznámkami o budoucích majitelích a cenách prodaných prací, fotodokumentaci

atd. nám podával obraz celoživotní tvorby; do dnešních dnů se bohužel v celistvosti nedochoval. Jen výpisy autora tohoto příspěvku pořízené v roce 1988 nám dovolí soupis zčásti rekonstruovat
Můj tatínek Jaroslav Štochl, Vzpomínka dcery paní Vlasty Michnové, Frenštát p. R., 2011, strojopis, A 4, 1 list.

Poznámka:

Děkuji manželům Dagmar a Marku Michnovým za zpřístupnění výtvarné a písemné pozůstalosti Jaroslava Štochla a slečně Petře Vlčkové za pomoc při vyhledávání materiálů ve fondu SOKA v N. Jičíně.

Příloha:**1/ Výstavy:**

- 1916 – Obrazy, budova reálky, Kladno, 15. - 30. 8., 57 obrazů
1920 – Obrazy, Rubešova galerie, Praha, 18. 2. - 18. 3., 71 obrazů (prodáno 7)
1924 – Obrazy, kreslárna Jubilejní školy, Nový Jičín, 17. - 21. 4., 61 obrazů (prodáno 13)
1926 – Obrazy, kreslárna měšťanské školy F. Palackého, Nový Jičín, 22. - 29. 8., 70 obrazů, (prodán 1)
1927 – Krajinová výstava Pobečví, Hranice na Moravě, 17. 7. - 15. 8., 30 obrazů (prodány 2 muzeu)
1928 – Obrazy (a výstava žakovských prací), kreslárna reálného gymnázia, Nový Jičín, při slavnostním otevření školní budovy ústavu, 3. - 10. 6.
„Neprošlo se nic! V takových poměrech jsem žil na moravském venkově“
1930 – Obrazy, Zemědělský dům, Valašské Meziříčí, 7. - 14. 12. (nevynesla nic, vydání celkem asi 700 Kč. Škoda námahy a vydání.)
1967 – Výbor z díla k nedožitým 80. narozeninám, Klub pracujících města Frenštátu p. R., Kulturní dům, 21. 12. - 21. 1. 1968
1988 – Malba a kresba, k 100. výročí narození, Muzeum ve Frenštátě p. R., 17. 4. - 22. 5. 0
1992 – Dílo Jaroslava Štochla, starožitnictví Lossmann, Nový Jičín

2/ Výstavy (účast):

- 1915 – Obrazy, Volné sdružení českých výtvarníků, muzeum, České Budějovice (7 obrazů, 1 prodán)
1917 – Obrazy, Jednota umělců výtvarných, Obecní dům, Praha (2 obrazy)
1923 – Obrazy, Jednota umělců výtvarných, Obecní dům, Praha (1 obraz)
1925 – 13. umělecká výstava, Štramberk (4 obrazy)
1926 – 14. umělecká výstava, Štramberk (3 obrazy)
1929 – Obrazy, Jednota umělců výtvarných, Oslo a Bergen, Norsko, 1930 (1 obraz)

- 1930 – Obrazy, Jednota umělců výtvarných, 56. členská výstava, Obecní dům, Praha (1 obraz)
1931 – Obchodní podnik, Syndikát výtvarných umělců čl., Praha (14 obrazů, 1 prodán), 1932, 1933
1936 – Výstava moravských výtvarníků, Přerov (1 obraz)
1940 – Frenštát včera a dnes, měšťanská škola, Frenštát p. R., 14. - 28. 7., (4 akvarely a 1 olej) Tvořivé Ostravsko, Ostrava (4 akvarely)
1941 – Národ svým umělcům, Dům umění, Ostrava (2 oleje), 1942
1942 – 34. členská výstava Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců, Dům umění, Ostrava leden (1 pastel)
1943 – Vánoční výstava, Prombergrův salon umění, Olomouc (4 obrazy, 1 prodán)
1944 – Členská výstava spolku výtvarníků Praha, Praha (2 a 13 obrazů, 5 prodáno) Praha, Vodičkova ul., (2 obrazy) Galerie J. Novotný, (5 obrazů, 1 prodán) Praha
1944 – Výstava prací místních výtvarníků (Fr. Břežný, Jan Knebl, Marie Kněžková, Míša Pyskatý, Jan Hrnčárek, J. Štochl): Veřejná osvětová služba, chlapecká škola, Frenštát p. R., 30. 7. - 13. 8., katalog: seznam autorů a prací, český a německý (81 prací: Podobizna stařeny, olej a další). *Nic neprodáno. Darmo se namáhat.*
1946 – 50. členská výstava Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců, Dům umění, Ostrava (3 obrazy)
Vánoční výstava Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců, Dům umění, Ostrava (3 obrazy)
1947 – Výstava Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců, Štramberk (15 obrazů)
Vánoční výstava MRO, Národní dům, Místek (6 obrazů)
1948 – Vánoční výstava Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců, Dům umění, Ostrava (1 obraz)
1949 – Výstava Dohody čl. výtvarníků-realistů, Uměleckoprůmyslové muzeum, Brno, 3. - 14. 4., (1 obraz)
Vánoční výstava spolku Jaroněk, Nový Jičín (3 obrazy, Vánoční týden koupil MNV)
1951 – 5. výstava spolku Jaroněk, Nový Jičín, červen (4 obrazy)
1. výstava sociálních námětů, Dům umění, Ostrava (9 obrazů)
1. členská výstava Výtvarníci pracujícím, Dům umění, Ostrava, 21. 10. - 4. 11., (1 obraz – Hutní kovárna, olej)
Vánoční výstava členů krajského střediska SČSVU v Ostravě, Dům umění, Ostrava (2 obrazy, 1 prodán)
1952 – Výstava členů krajského střediska SČSVU v Ostravě, Pardubice, květen (1 obraz)
Výstava členů krajského střediska SČSVU v Ostravě, Hradec Králové, červen (1 obraz)
Výstava členů krajského střediska SČSVU v Ostravě, Ostrava, prosinec (1 obraz)
Výstava členů krajského střediska SČSVU v Ostravě, Dům kultury, Opava, prosinec (1 obraz)
Jubilejní výstava gymnasia T. G. Masaryka, Příbor, červenec (2 obrazy)

1953 – Výstava Pětiletka na Ostravsku v uměleckém díle, Dům umění, Ostrava (1 obraz)
 1956 – Výstava, Krajské mírové slavnosti, Lašské muzeum, Frýdek-Místek (3 obrazy)
 1958 – Výstava krajských výtvarníků, Osvětová beseda, Dům osvěty, Frenštát p. R., listopad (6obrazů)
 1959 – Výstava malířského a sochařského díla umělců frenštátského okresu, radnice, Frenštát p. R., seznam autorů a prací (Jiří Drozd, Jaromír Fajkus, Vlastislav Holub, Jan Hrnčárek, František Horečka j. h., Jan Knebl, Karel Myslíkovjan, Leopold Parma j. h., Marie Parmová- Kněžková j. h., Alois Popelář j. h., Antonín Strnadel, Karel Vašut, Jaroslav Štochl:
 (Škola ve Frenštátě, kresba; Odklizení trosek mostu, kresba; Paběrkování na haldě, olej; Podzimní nálada v Beskydách, olej; Česání chmele, olej; Koupání, olej; Děti v zahradě, olej; Vypouštění strusky, olej)
 1962 – 4. beskydský salon, osvětová beseda, 5. 7. - 19. 8. (2 obrazy)
 1988 – Kladno a výtvarné umění, Středočeská galerie v Praze a Galerie výtvarného umění a Okresní muzeum v Kladně, komisař PhDr. Miloslav Vlk, srpen – říjen, katalog – text PhDr. Miloslav Vlk
 (Martinské pece na Kladně, 1920, olej, lepenka, 70 x 54 cm, sign.; Válcování travers v železárnách na Kladně, 1921, olej, lepenka, 70,5 x 40 cm; Vysoké pece na Kladně, 1921, tempera a olej, lepenka, 99 x 79 cm; Kladenské hutě v zimním večeru, 1921, olej, plátno, 61,5 x 81 cm; Hutní kovárna kladenských železáren, 1921, olej, překližka, 61 x 54,5 cm; Paběrkování na haldě v Dubí u Kladna, 1921, olej, plátno, 75 x 98 cm; Odpich vysoké pece na Kladně, 1922, olej, plátno, 45 x 55 cm.)

3/ Soupis prací

Významným pramenem k Štochlově tvorbě představuje jeho vlastní životopis s kapitolami: Ceny a stipendia; Studijní cesty za výtvarným uměním; Pořádal jsem 8 souborných a výstav; Zúčastnil jsem se spolkových výstav; Obrazy zakoupené z veřejných prostředků; Reprodukce mých obrazů; Kritiky, články, noticky; Členství v umělec. spolcích, stavovských organizacích a p. a Moje výtvarná práce (přehled celoživotní tvorby dovedený do roku 1956).

Tento soupis prací, pořízený s akribií příslušníka profesorského stavu, podává přehled témat a technik v jednotlivých letech, je výčtem celoživotní práce a jako zcela ojedinělou informaci jej zveřejňujeme v úplnosti:

- a) uhlókresby mužských a ženských hlav z let 1908 – 9, 60 listů, velikosti 32 x 45 cm
- b) uhlókresby mužských aktů z let 1908-9, 10 listů velikosti 80 x 148 cm, 4 listy různých velikostí
- c) studie aktů a kostýmů tužkou, křídou a pastelkami z let 1908 – 14, 123 kreseb na listech 121 x 29 cm, 75 kreseb různých velikostí

- d) kniha aktů kreslených křídou a pastelkami v letech 1909-14, 385 kreseb na 88 listech velikosti 29,5 x 41,5 cm
- e) kresby z různých let na listech kapesních náčrtníků, asi 600
- f) hlavy, portréty, kostýmy, akty malované olejem v letech 1910 – 14, 100 obrazů různých velikostí
- g) krajiny z Prahy a okolí, z Chráštan u Rakovníku, z Vesce u Hříměždic, z Poděbrad, od Zvíkova, malby olejem a akvarelem z let 1909 – 14, 65 obrazů různých velikostí
- h) krajiny z Českých Budějovic a okolí - 25, z Tábora - 14, z Dalmacie - 4, z Benátek - 2, celkem 45 maleb olejem z let 1912, 1914-15
- i) akvarely malované v Szolnoku r. 1918, 55 obrazů různých velikostí
- j) obrazy z hutí a hald kladenských a z okolí z let 1916, 1919 – 22, 60 obrazů malovaných olejem, akvarelem, temperou, pastelem
- k) krajiny z Nového Jičína a okolí z let 1922 – 38, 1948, 1956, 90 obrazů malovaných olejem a akvarelem
- l) 10 akvarelů z Piešťan z r. 1938, velikosti 30 x 44 cm a 20 x 28 cm
- m) hlavy, portréty a kompozice z let 1914 až 1954, kresby a malby, celkem 88 prací
- n) krajiny z Frenštátu p. R. a ze Štramberka, kresby a malby, celkem 170 obrazů z let 1938 - 1956
- o) zátiší, kytice květin malované olejem, akvarelem, pastelem od r. 1915 do r. 1956, celkem 64 obrazů, různých velikostí
- p) grafické práce z různých let: 2 ex libris z r. 1909; 1 diplom z r. 1927, vlastní svatební oznámení, linoleoryt z r. 1925; 2 pozvánky k mým výstavám, linoleoryty z let 1924 a 1930; 4 plakáty z let 1920, 1924, 1930; 4 obálky, perokresby a linoleoryty z let 1919, 1925, 1930, 1931; 4 perokresby k básni Nový Jičín od Jos. Koudeláka z r. 1930; předsádka vkladní knížky, perokresba z r. 1930; 5 diagramů pro místeckou spořitelnu, kolorované perokresby z r. 1930

Pro potřeby školy r. 1930 maloval na skle a zlatil 5 čsl. znaků pro reálné gymnázium v Novém Jičíně, velikost tabule 102 x 92 cm (ztraceno během války). V letech 1934 – 36 vyráběl pro školní kreslení na reálném gymnáziu v Novém Jičíně modely z různých krabic, pouzder a lepenky. Modely šepsoval křídovým tmelem a natíral olejovými barvami, 122 barevných, 45 z hnědé lepenky.

Obrazová příloha

Reprodukované výtvarné práce, pokud není uvedeno jinak, jsou všechny v soukromém majetku.
Fotoreprodukce Jiří Klučka 2011

Jaroslav Štochl (1888 – 1965) v r. 1949,
Pozůstalost J. Štochla, J. Michna,
Frenštát p. R.

J. Štochl v kreslárně reálného gymnázia v Novém Jičíně, SOKA N. Jičín, Fond Gymnázium N. Jičín

Linoryt J. Štochla na obálce Adresář živností, obchodů, průmyslu, úřadů, ústavů a statistický přehled politického okresu novojičínského, tisk Polygrafia, Moravská Ostrava, 1925, SOKA N. Jičín, knihovna, signatura 82a

Upoutávka na ateliér J. Štochla na rubu obálky Adresář živností, obchodů, průmyslu, úřadů, ústavů a statistický přehled politického okresu novojičínského, tisk Polygrafia, Moravská Ostrava, 1925. SOKA N. Jičín, knihovna, signatura 82a

Nedělní odpoledne, 1912, olej, plátno, 30 x 40 cm, sign.

Hlava stařeny, 1912, olej, plátno, 29 x 24 cm, sign.

Soukenická ulice v Táboře, 1914, olej, plátno, 48 x 50 cm, sign.

Stařeček Orlita v hospodě U Orlitů v Loučce, kresba tužkou, 14 x 23 cm, sign.

Vánoční týden v Novém Jičíně, 1934, olej plátno, 67,5x50,5 cm, sign., majetek města Nový Jičín

Starý mlýn ve Frenštátě p. R., 1952, kresba uhlím, 88 x 60 cm, sign.

Působení citeristů na severní Moravě

Jan Folprecht, Kateřina Nováková

Uvedení do problematiky

Citera je mnohostrunný drnkací hudební nástroj s plochým trupem, podél jehož vrchní desky jsou paralelně napjaty struny v počtu kolem 32 až 42 (viz lit. č. 1, 10). Ostrunění má dvě hrací pole: podél hrany nástroje přilehlé ke hráči je chromatický hmatník s pěti melodickými (hmatníkovými) strunami a veškeré další struny jsou volné a slouží pro harmonický doprovod (četné basů, resp. kontrabasů). Provedení vypadá dosti archaicky, leč opak je pravdou, neboť se jedná o relativně mladý nástroj - jeho forma se ustavila teprve v polovině devatenáctého století. Příbuznost s kytarou naznačuje společný slovní základ středověkých termínů „*cithara*“ a „*kythara*“.

Správný odborný název klasických, resp. standardních citer je „*koncertní citera*“, aby se tak jasně zdůraznila odlišnost od předchozích verzí citer, které byly primitivnějších forem i provedení a nazývají se dnes „*lidové trsací citery*“ (existovaly v celé Evropě i různě po světě již od nepaměti a existují dodnes - viz lit. č. 4). Konkrétní názvy se různí zemi od země - v Německu se jim říká *scheitholt*, resp. *hummel*, v Dánsku *langspil*, ve Finsku *kantele*, v Norsku *langleik*, v Holandsku *balk* a jinde zase: *maďarská citera*, *francouzská citera*, *slovenská citera* atp. U nás ty prapůvodní lidové trsací citery nazýváme *kobzy* (lit. č. 13).

Ludvík Kunz dovozoval (lit. č. 7, 8), že četné příjmení typu: Kobza, Kobzán, Kobzár, Kobzík, Kobzíněk, vyskytující se převážně na Valašsku, by mělo svědčit o přímé souvislosti s tímto etnikem. Jisté je, že významné informace o užití kobz na Valašsku máme od Joža Országa Vraneckého z Nového Hrozenkova (lit. č. 9) a víme i o ještě starším hráči Václavu Raškovi (nar. 1880) z Rožnova (lit. č. 6). Každopádně i dnes je tato hudba stále živá, a to zejména v Maďarsku (lit. č. 17).

K přerodu lidových trsacích citer na dnešní formu klasických citer docházelo v příalpských zemích (zejména v Bavorsku a Rakousku, resp. Mnichově a Vídni) od konce 18. století do poloviny 19. století. Hranolovitý tvar trupu se zkrátil a esovitým vyboulením rozšířil a vzrůstal počet doprovodných strun. Současně se přestalo používat trsátko (tehdy to byl seříznutý husí brk) a zavedl se tzv. prstýnek na palec pravé ruky. Teprve ale když Nicolas Weigel (1811-1878) zavedl chromatický hmatník a kvarto-kvintové ladění doprovodných strun (v kompletním rozsahu dvou oktáv), byl učiněn rozhodující krok k ustanovení standardního typu koncertní citery (lit. č. 11).

Na klasické koncertní citery se hraje vsedě u stolu, na jehož okraj se klade. Je to nástroj typický pro domácí muzicírování – se všemi klady i zápory s tím spojené. V dobách své mimořádné popularity, tj. ve druhé polovině 19. století, byly u nás citery rozšířeny tak, jako jsou dnes kytary (lit. č. 1). Jejich zvuk je mimořádně podmanivý, avšak nepřilíš hlasitý (což je doma přednost, ale na veřejnosti nedostatek).

Pro úplnost je třeba připomenout, že existují ještě bezhmatníkové citery, na něž je hra značně jednoduchá. Ty se na základě popularity standardních citer rozvinuly do několika variant tzv. *akordových citer*, které však zůstaly nástrojem sice libozvučným, ale málo funkčním (lit. č. 10).

Historie výroby a hry na citery v českých zemích

Centry výroby citer se staly příalpské země, zejména Vídeň a Mnichov, ale také stará evropská centra výroby strunných nástrojů: Mittenwald, Schönbach (dnešní Luby) a Markneukirchen. Světově proslulým výrobcem koncertních citer se stal Anton Kienzl (1816–1871), který v roce 1843 založil ve Vídni továrnu na výrobu hudebních nástrojů. Pro české země platilo, že co se provozovalo ve Vídni, tj. v hlavním městě říše, to se provozovalo i u nás. A v oblasti citer to platilo dvojnásob – brzy se staly významně aktivní jak ve výrobě, tak i v užití citer.

Mezi první zaznamenané hráče na citeru, působící ještě v první polovině devatenáctého století na Moravě, patřil Ludvík, rytíř von Dittrich z Olomouce, a také hrabě Wilhelm von Haugwitz (1797–1874), muzicírující se svou ženou Bertou na svém zámku v Náměšti nad Oslavou.

Od konce třetí čtvrtiny devatenáctého století začalo být pěstování citerové hry provozováno formou klubové společenské činnosti. Hned po prvních klubech, založených v Mnichově, Vídni, Lipsku a Berlíně, vznikl také v Praze roku 1875 *První pražský klub citeristů* a brzy následovaly v celé střední Evropě, české země nevyjímajíc, desítky až stovky dalších (lit. č. 3).

Na Moravě byl ustaven první citerový klub *Erster Brünnner Zitherklub* roku 1878 (lit. č. 1). Jen o rok později vznikl na severní Moravě první citerový klub v Opavě (*Zitherverein in Troppau*) a následujícího roku ještě v Olomouci a Šumperku (*Zitherverein in Olmütz, Zitherverein in Schönberg*). Ten rozmach byl obecně tak rychlý, že již od roku 1879 začal vycházet v Chomutově každý měsíc první odborný citerový časopis u nás: *Zither-Freund*, jehož vydavatelem byl dr. J. Simani, který roku 1882 přenesl svou redakci dokonce do Olomouce. Tento časopis vycházel nákladem až 3000 kusů a byl to patrně druhý citerový odborný časopis na světě (před ním začal vycházet pouze v Mnichově roku 1877 *Zentralblatt deutscher Zither-Vereine*). Od roku 1881 vycházel v Brně obdobný časopis *Zitherwelt*. Oba tyto časopisy ale neměly dlouhého trvání. Pražské citerové kluby, kterých bylo kolem roku 1890 již 14, začaly od roku 1891 vydávat český odborný citerový časopis *Český citerista*, který pak vycházel s obměnami svého názvu: *Časopis českých citeristů*, *Věstník českých citeristů* (podle vydavatele) až do začátku první světové války.

Rozmach citerových klubů spadá do období vzepětí české společnosti v boji o národní svébytnost. Proto v oblastech s převahou českého obyvatelstva vznikají české kluby a tam, kde převažovalo obyvatelstvo německé národnosti, vznikají kluby německé. České kluby důsledně vycházely z české hudební kultury a českých hudebních tradic. Z tohoto hlediska je pozoruhodný vývoj *Prvního pražského klubu citeristů*, který vznikl zmíněného roku 1875 jako klub smíšený, ale již roku 1880 se z něj vyčlenili někteří němečtí citeristé, kteří pak dále působili pod názvem *Erster deutscher Zitherverein in Prag*.

Jako doklad zakotvení citer mezi českým etnikem slouží příklad českých vystěhovalců v Chicagu, kteří si roku 1888 založili hudební spolek *Dalibor* a již tento název svědčí o jejich touze pěstovat a zachovat ryze české hudební tradice. Byl to citerový klub (*Klub českých citeristů Dalibor*). Obecný závěr, který z toho vyplývá, je zřejmý: citera byla v druhé polovině 19. století středoevropským nástrojem, který nelze přiřazovat nějakému konkrétnímu etniku.

V souvislosti se zmínkou o citeristech ve Spojených státech amerických je vhodné připomenout, že první a nejvýznamnější osobností, která založila na tomto kontinentě tradici výroby i užití citer, byl moravský rodák František Schwarzer (1828–1904). Schwarzer pocházel z Olomouce (lit. č. 1, 16) a po svém vyučení houslařem ve Vídni se vrátil domů zpět, aby v dílně svého otce – stolaře začal vyrábět hudební nástroje. V roce 1859 se oženil se známou herečkou Josefínou Peterovou. Roku 1864 se s rodinou vystěhoval do Ameriky a tam ve státě Missouri v městečku Washington založil svou později proslulou továrnu na citery (dnes je zde jeho muzeum).

Citeristé na severní Moravě

Největší rozmach zažili citeristé u nás po roce 1880. Hra na citeru se začala vyučovat, neboť již existovali zkušení hráči i učitelé. Na severní Moravě byla významným centrem rozvoje hry na citeru Opava, neboť, jak již bylo uvedeno, zde působil od roku 1879 citerový klub (ostatně již o rok dříve, tj. roku 1878, vznikl v Opavě citerový sextet). Známým opavským hráčem, skladatelem a učitelem hry byl František Sturm.

Společenské zakotvení citer na severní Moravě dokládá dochované vysvědčení čtrnáctileté slečny Milady Hálové z Moravské Ostravy. Jako dcera místního lékaře MUDr. Hály byla roku 1892 dána do dívčího vzdělávacího ústavu, který byl veden v dominikánském klášteře v Řepčíně u Olomouce. Samozřejmě součástí její výchovy byla výuka hry na housle a na citeru. Myslím, že to je přesvědčivý doklad o tom, jak byla tehdy za Rakousko – Uherska u nás citera populární i v tak odlehlých místech od Vídně, jako byla právě Ostrava. Jen s trochou nadsázky se dá říci, že chtěla-li se ostravská slečna z dobré rodiny slušně vdát, musela umět hrát na citeru.

Konec první světové války přinesl neuvěřitelné proměny ve všech sférách lidské společnosti u nás. Se vznikem nových národních států (včetně Československa) se začal uplatňovat národnostní pohled na přítomnost i minulost u nás, a to právě českým etnikem. Z důvodů předchozího dlouhodobého národnostního útisku se české etnikum zbavovalo

všeho, co jim tu minulost připomínalo. Bohužel to byla i citera, na kterou se hrávalo nejen ve Vídni, ale hrávala na ni i u nás neoblíbená císařovna Alžběta (Sisi). Po válce proto zájem o hru na citeru mezi českým etnikem (nikoliv ale mezi německým etnikem u nás) prudce ochabl. Přesto např. v Ostravě – Vítkovicích existoval kolem roku 1920 citerový spolek (jak dokládá dochovaná fotografie). Kolem let 1929 – 30 vyvíjel činnost poměrně početný *Kroužek citeristů v Petřvaldu* (pod vedením Františka Havlásky). O tom, že na Ostravsku byla hra na citeru v meziválečném období stále relativně rozšířená, svědčí (jak uvádí J. Stolařík – lit. č. 15) další citerová uskupení, jako např.: *Kvarteto citeristů Radioklubu v Petřvaldě* (1936–1938) s vedoucím J. Bednaříkem, *Citerové kvarteto a sexteto dělnického pěveckého svazu Vlnost z Nového Bohumína* (1933), *Citerové duo a trio F. Wagnera* (1933–1934) a *Dělnický citerový sbor Atus z Lískovce* (1937 – 1938). V Těšíně dokonce prý existoval až šedesátičlenný dámský citerový sbor. Doložena je zde výroba citer houslařem Georgem Krywalskim.

Druhá světová válka přinesla mezi českým etnikem utvrzení negativních postojů k citerám. Stala se symbolem sudetoněmecké zrady našeho předválečného státu, symbolem fašismu a všech útrap, které přinesla rozpínavost Německa.

Poválečný stav a vývoj

K prolomení poválečné pasivity citeristů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku došlo až roku 1985. Iniciátorem svolání všech podchycených českých citeristů do Příbrami k setkání byl Stanislav Kofroň (1919–2009), emeritní učitel a školní inspektor. Jeho maminka měla citeru doma stále na stole a její ojedinělé kontakty s několika citeristy na Plzeňsku byly základem pro vznik té myšlenky. Organizačně a ekonomicky se akce ujalo Okresní kulturní středisko v Příbrami. Setkání mělo spontánní charakter a všechny zúčastněné podnítilo k další aktivitě. Tak se z této ojedinělé akce stala v následujících letech akce pravidelná s rychle rostoucím počtem účastníků (v roce 1989 se v Příbrami sešlo již kolem 70 citeristů) a též i s nárůstem kvality všech vystupujících.

Významným důsledkem těchto aktivit (lit. č. 20) byl fakt, že v Praze vznikl roku 1987 Klub pražských citeristů. Jeho zakladatelem byl Jan Folprecht (nar. 1945), který pak po státním převratu v roce 1989 se z titulu své funkce rozhodl ujmout organizaci dalších ročníků setkávání českých citeristů. Tak se stalo, že řada setkání se nepřerušila a čeští citeristé se v roce 1990 a 1991 sešli v Konstantinových Lázních. Z hlediska tématu příspěvku bylo ale významnější to, že Folprecht přesídlil z Prahy natrvalo do Ostravy, a tak již v roce 1992 se zde (resp. na Čeladné) sešli čeští citeristé již poosmé. Již krátce po svém přesídlení ustavil Folprecht Ostravský citerový klub, který pak rozhodující měrou začal ovlivňovat veškeré dění citeristů na severní Moravě až do dnešních dnů.

Do té doby byl nejznámějším aktivním provozovatelem hry na citeru na severní Moravě po druhé světové válce Walter Pazdera (1921–2008) z Bohumína. Na citeru se naučil hrát zprvu od svého otce, později se ale ve hře zdokonaloval soukromě u prof. E. Rommela. Povolení ke studiu na zahraniční konzervatoři mu bohužel uděleno nebylo. Výrazně

se projevil jeho potenciál po roce 1985 na výše zmíněných pravidelných každoročních setkáních českých citeristů v Příbrami.

V Karvině veřejně vystupoval s citerou Stanislav Mrózek a podobně i Miroslav Němec z Ostravy. Prostředím, kde se mohli tito zmínění citeristé uplatnit, byly tehdy estrády. Nicméně zde bylo ještě relativně mnoho dalších citeristů, jejichž slušná amatérská úroveň hry umožnila po roce 1990 vznik již zmíněného *Ostravského citerového klubu* (dále jen OCK).

Výčet aktivit OCK od roku 1991 do současnosti by byl velmi rozsáhlý (lit. č. 19), nicméně určité shrnutí je nezbytné. Tedy: Ve svých počátcích to bylo hlavně pokračování v přípravách a organizaci každoročních setkání českých citeristů. Důraz byl kladen na konfrontaci se zahraničními citeristy, a tak každý rok k nám na Moravu přijížděli přední evropské citeristé, a to jak sólisté, tak tria či kvarteta, ba jednou dokonce i velký soubor z Vídně. Po jubilejním desátém setkání ve Frýdku-Místku se však Folprecht, resp. OCK, vzdal role každoročního organizátora.

Klub se systematicky zaměřoval od počátku také na výchovu nových mladých citeristů. Těch, co vydrželi zvládnout tento mimořádně obtížný hudební instrument, je více než deset (mnohem větší je bohužel počet těch, co začali s výukou, ale přes péči a pomoc klubu toho zanechali). Bohužel většina těch úspěšných žáků se rozprchla doslova do celého světa.

V letech 1995, 1996 a 1997 uspořádal Folprecht tři výstavy citer – postupně v Havířově, Frýdku-Místku a nakonec velkou výstavu v Praze na Hradčanech.

Roku 1988 uspořádal klub *I. mezinárodní kongres citeristů v Rožnově p. R.* Zúčastnilo se jej kolem 150 citeristů z jedenácti zemí světa. Pozoruhodná byla početná účast citeristů z USA a z Japonska. V roce 2000 se uskutečnila na severní Moravě mnohem menší, ale rovněž pozoruhodná akce: *setkání mladých citeristů*. Konala se na Čeladné a byla mediálně velmi sledovaná.

Aktivity ostravských citeristů pod vedením Jana Folprechta postupně nabyly charakter celorepublikové působnosti. Nejprve vznikla v Ostravě v sídle klubu roku 2002 stálá veřejná expozice: *Citery v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Současně klub začal s evidencí archivovaných partitur pro citery, kterých do současnosti shromáždil přes 8 tisíc. Když se veškeré aktivity klubu rozrostly i o odbornou pomoc a poradenství prostřednictvím internetu všem českým citeristům, bylo ustaveno „*České citerové kulturní centrum*“, pro něž se vžil výstižný výraz „*Citerárium*“. Folprechtova velká monografie „*Citery v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*“ z roku 2005 (lit. č. 1) se dočkala roku 2011 i německého vydání (lit. č. 5). Vyšlo i několik sborníků not pro citeru, které uspořádal rovněž Folprecht.

Závěr

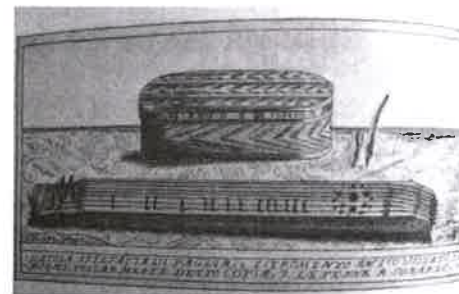
V komparaci s ostatními citeristy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je zcela zřejmý pozoruhodný rozsah působení citeristů na severní Moravě, a to prakticky kontinuálně od počátku dvacátého století. Význam spočívá nejen v odkrytí a uchování povědomí

o mimořádně bohaté historii citer v českých zemích, ale i v rozsahu aktivit severomoravských citeristů v posledních dvaceti letech. V neposlední řadě je nepochybné, že prakticky pouze zde probíhá u nás edukační snaha o výchovu další generace následovníků. Ten podmanivý nástroj, neprávem u nás opomíjený, si to zcela nepochybně zaslouží.

Seznam použité literatury:

- Folprecht Jan: Citery v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; ISBN 80-239-6574-3, Ostrava 2005
 Folprecht Jan: K historii výroby citer v Čechách; Hudební nástroje č.4/1988
 Folprecht Jan: Klub pražských citeristů, OKD v Praze 3, 1989
 Folprecht Jan: Vývojová stadia citer na zač. 19. stol.; Hudební nástroje č.4,5/1990
 Folprecht Jan: Zither in Böhmen, Mähren und Schlesien; ISBN 80-86-511-39-1, Moravská expedice 2010
 Kunz L.: Václav Raška - poslední valašský kobzář; Sb. 1993, Rožnov p.R.
 Kunz L.: Die Volksmusikinstrumente der Tschechoslowakei, Teil I., Leipzig 1974
 Kunz L.: Kobza - příspěvek k výzkumu lidových hudebních nástrojů; Čs. etnografie č. I., 1953
 Vranický J. Ország: Kobza; Naše Valašsko č. 1, 2/1951
 Modr Antonín: Hudební nástroje; Supraphon, Praha 1977
 Brandlmeier J.: Handbuch der Zither I, II; München 1963, 1979
 Wit P.: Weltadressbuch der gesamten Musikinstrumenten-Industrie; Leipzig 1897, 1926
 Buchner A.: Hudební nástroje národů; Artia 1969
 Boháč J.: Z dějin výroby hudebních nástrojů na Lubsku, 1982
 Stolařík J.: Umělecká hudba v Ostravě 1918 – 1938; Tilia Ostrava 1997
 Davis Th. M., Bainke F. R.: Franz Schwarzer – Zithermacher in Missouri, USA 1965
 Molnár Imre: A citerarol mindenkinék; ISBN 963-7908-94-3
 Volkman Ernst: Aufzeichnungen zum schönbacher Zitherbau; Ingolstadt 2004
 Archiv Ostravského citerového klubu Radegast (soukr.)
 Nováková Kateřina: Působení citeristů na severní Moravě; absol. práce, Janáčkova konzervatoř v Ostravě, 2012

Obrazová příloha

Nákres kobzy pořizovaný biskupem J. R. Sporckem (1694-1759) s textem: „Starobylý nástroj užívaný od Čechův a řečený kobza“

Koncertní harfová citera, na kterou hrával Eduard Skacel z Ostravy

Slečna Milada Hálová na zahradě rodinné vily v Moravské Ostravě roku 1896

Petřvaldský hudební kroužek vedený Fr. Havláskem, 1929

Walter Pazdera (1921-2008) z Bohumína

Ostravský citerový klub v klubovně roku 2007

Ze stálé expozice „Cithary v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“
(Fotografie z archivu Citharía v Ostravě)

Formy jarních a letních obyčejů v lokalitách okresu Nový Jičín

Anna Hrčková

Tradičním obyčejovým formám postní doby a počátkům Velikonoc až po úterý velikonoční byla věnována práce Formy postních a velikonočních obyčejů v lokalitách okresu Nový Jičín¹. Tato se zaměřuje na obyčeje patřící do zbylé části velikonočního období a v následné části roku až do léta. Zpracováváný časový úsek – přelom 19. a 20. století až po válečná léta zůstává stejný.

Důležitým dnem byl svátek sv. Jiří (24. 4.). V lidových představách je světec úzce spjat s počátkem zemědělského roku. Mohl se poprvé vyhánět na pastvu dobytek, končila zima a otevírala se země, vegetace začínala růst. Tento den byl jakýmsi magickým předělem jak v rostlinné, tak živočišné říši a všechno, co dosud v zemi spalo a odpočívalo, začínalo se budit. Tato myšlenka se odráží i v pořekadlech, pranostikách². Obecné rozšíření mají následující: „Jak dlouho před Jiřím zahřmí, tak dlouho po něm je zima“, „Svatý Jiří země buří“, nebo o otevírání země: „Na svatého Jiří vylézají (ze země) hadi a štíři“. Do té doby se ani nedoporučovalo sedět na holé zemi, protože se pročistovala a vycházelo z ní všechno jedovaté. Naopak žáby – jejich smažením upravená stehýnka, případně opékaná nad ohněm, bylo možné jíst pouze do doby, než zahřmí, nebo do sv. Jiří. Pak tito obojživelníci „zchrastavějí“. Ve Skotnici tvrdili, že žáby byly dokonce jedovaté³. O odemykání země svatým Jiřím a růstu země i kvítků zpívala děvčata při obchůzce s nazdobenou májkou, kterou přinášela po utopení nebo spálení mařeny na Smrtnou neděli⁴. V německých lokalitách, bohužel bez jejich konkrétního vyjmenování, se tak stávalo v třetí neděli před Velikonocemi, jak uvádí monografie Kuhländchen⁵. Podle dostupných pramenů a informací se v den sv. Jiří v žádné obci nekonala žádná obchůzka. Proto nemůžeme přijmout zprávu o ní, kterou uvádí Vlastivěda moravská, Příborský okres na straně 26-27⁶. Autor hovoří o obchůzce dětí v březnu ve svátek světce. Uváděný popěvek se slovy, které se týkaly májíčku, svatého Jiřího a otevírání země, se zpíval cíleně pouze při obchůzce s májkou. Ta podle možných termínů oslav Velikonoc sice spadá i do zmiňovaného měsíce, ale světcově připomínce patří duben, nikoliv ve Vlastivědě uváděný březen. Vzhledem k pohyblivosti Velikonoc občas docházelo k zvláštní situaci tehdy, pokud na 24. dubna připadla i velikonoční neděle. V tento slavnostní den na Klímkovicku tradičně chodily děti s rodiči hledat do polí „škovranka“⁷. V takovém případě se mylně mohlo zdát, že se obyčej váže k sv. Jiřímu.

Do velikonoční doby spadá svátek sv. Marka (25. 4.). Tento den a pondělí, úterý, středa před svátkem Nanebevstoupení Páně (40 dní po neděli velikonoční) se označují jako křížové dny⁸. V českých i německých lokalitách se konaly katolickou církví organizované prosebné průvody do polí za ochranu a růst úrody. Kvůli zvýšení účinku modliteb a písní hospodáři podle vlastního uvážení i potřeb zastrkávali do země na Květnou neděli svěcené kočičky a na Bílou sobotu křížky tak, aby byly na místě před konáním průvodu. Z informací získaných terénním výzkumem vyplynulo, že jeho trasa byla dána tradicí, ale mohl ji určovat i pan farář⁹. Zmiňovanou obchůzku charakterizuje několik společných rysů: vždy se konala pouze v rámci katastru; byli přítomni všichni věřící celé lokality, přičemž děti školou povinné měly v ty dny vyučování až po návratu z průvodu; den začínal mší svatou v kostele, odkud pak vycházel průvod ve směru, daném každé lokalitě tradicí, a denně volil jinou trasu tak, aby výsledně pokryl všechny čtyři světové strany; požehnání na závěr každodenního průvodu se konalo opět v kostele. Podoba obchůzky mívala individuální rysy. Například průvod ve Štamberku¹⁰ se vyznačoval následujícím pořadím: v jeho čele nesený procesní kříž měl z jedné strany ukřížovaného Ježíše Krista, z druhé Matku Boží s Ježíškem. Následně šla školní mládež, pak ženy, před nimiž kráčela předříkávačka, která hlasitě předříkávala litanie a modlitby. Při každém zastavení stála bokem tak, aby ji bylo vidět a slyšet. Další místo patřilo ministrantům kráčejícím vedle sebe, kdy první nesl kříž, druhý paškál /velikonoční svíci/ a třetí sošku zmrtvýchvstalého Krista. Za nimi šli ostatní ministranti, pak jeden nebo více kněží a jako poslední muži. Procesí zůstalo stát u každého svatého obrázku umístěného v zahradách, u křížů, kdy účastníci zazpívali a pomodlili se prosebnou modlitbu. Během cesty bylo slyšet předříkávání litanii ke všem svatým a zpěv písně Přísný soudce. Ve Spálově¹¹ nesli sošku, kříž a paškál „budmistr“ se dvěma radními. Všichni účastníci zpívali píseň Žehnej, Pane, země plody, kromě ní pak další prosebné za zemskou úrodu a též i písně mariánské. V Lukavci¹² při každém zastavení četl kaplan evangelium. Přítomnost pana faráře nebyla vždy bezpodmínečně nutná. V Děrném¹³ někdy vedl procesí první křížový den, druhý a třetí den jen kostelník.

Lokálně, etnicky i regionálně rozšířené s obecně platnými shodami, jak uvádějí dostupné informace, bylo stavění májů (das Maistecken), a to jak společných, tak individuálních¹⁴. Prvomájové ráno celé lokality odhalovalo skutečnost, ve kterých domech mají děvčata na vdávání. Jasně viditelným ukazatelem byl nastrojený máj, májka coby falický symbol. Platila obecná pravda: „Kde je máj, tam je děvča na vydaj“. Pro svobodné chlapce byla noc před 1. májem rušná, neboť museli na zdálky viditelné místo, nejčastěji pod okny, ale též i na střechu nebo na bidlo nepozorovaně umístit opentlený vršek mladého jehličnanu. Máj stavěl chlapec svému děvčeti jako projev lásky, případně aby na svou náklonnost k němu upozornil. Na Frenštátsku pestrě opentlený prozrazoval příští nevěsty¹⁵. Bez máje nenechali kamarádi své kamarádky, přičemž stranou zůstávalo jejich sociální postavení. Ve Slatině postavili máj bratři sestrám. Před 2. světovou válkou v Děrném otec stavěl májku své dceři, která v té době teprve dorůstala do dívčích let¹⁶. Máj v obecné rovině vypovídal o oblíbenosti děvčete, jeho poctivosti a v každém případě postavení májky znamenalo pro dívku čest. V Hodslavicích děvčata chlapce počastovala

- stejně jako muzikanty, kteří chodili pod každý máj vyhrávat. Ti navíc dostávali i rýnský. Zrovna v této lokalitě bylo potrestáno každé děvče, jež mládencům nedovolilo postavení máje, nebo k němu bylo lhostejné. Jejich májku nakonec tvořil suchý vršek stromu, případně na vrchu seděla připevněná otěpka chvojí. Aby se předešlo veřejné ostudě, vše musela rodina odstranit včas, dokud muzikanti nepřišli vyhrávat¹⁷.

Máje byly viditelné na rozcestích, u kaplí a zvoniček, ale stavěli si je i členové spolků, a to poblíž svých sídel, například hasiči u zbrojnice, ale též hostinský u hospody, obecní stával zpravidla na návsi. V Děrném každý sedlák považoval za čest, když na něj přišla řada věnovat ze svého lesa strom. V Mořkově bylo samozřejmostí, že chlapci, kteří šli na vojnu, jej stavěli na veřejném prostranství. U každé organizace nebo složky byl prestižním a reprezentativním ukazatelem, ale též předmětem zájvisti. Obce mezi sebou soupeřily, která má pěknější máj. Právě proto bylo nutné ho hlídat, aby nebyl zhanoben, podřezán, shozen, pořezán, nebo odnesen na jiné místo, do jiné vesnice, případně aby nebyly ukradeny pentle. V Bernarticích považovala mládež za čest v noci odnést máj ze sousedství. Když obec přišla o svůj znak identity, znamenalo to pro ni ostudu a hanbu. Tímto způsobem si chasa vzájemně vyřizovala účty s okolními lokalitami, a navíc si dokazovala svou šikovnost. Ke kuriózní krádeži došlo ve Štamberku, kde byl mládenci z jeho dvorku ukraden připravovaný máj ještě dřív, než byl na místě postaven. Hlídači museli být ve střehu do doby veselého kácení máje, odbyvajících se zpravidla na konci května, kterého se pak účastnila celá obec. A kdyby se zlodějům přece jen podařil jejich záměr uskutečnit, to pak se musel okamžitě postavit máj nový.

Co znamenala ztráta máje pro děvče? Zostuzení, pohanu, ale též ostudu pro nastávajícího ženicha, stavitele májky, dále i výraz pomsty ze strany odmítnutého chlapce, v obecnější rovině projev furiantství.

Ve Štamberku, Ženklově, Bordovicích, Starém Jičíně, Hodslavicích spolky nebo hostinský organizovali pod májem zábavy či veselice¹⁸. V Hůrce tanečníci tančící kolem máje jej zalévali pivem, aby dobře rostl¹⁹. Obec se svou ozdobou pyšnila zpravidla do konce května. Na slavnostní kácení se těšila celá lokalita, protože bývalo spojeno nejen s průvodem všech zúčastněných, ale hlavně s taneční veselicí a pestrým programem, v němž měly své hlavní místo humorné scénky. Ty se zaměřovaly na skácení máje, proto v nich v kontextu s dějem vystupovaly maskované postavy pytláků, hajných, dřevorubců, cigánů a cigánek, ale i jiné maskary jako žid, slaměný muž, družičky, hraběnka, starosta. V Luboměři se při této příležitosti tančila beseda, v Bernarticích si všichni přítomní připomněli staré tradiční zvyky, dokonce i svatbu. V Trojanovicích se kácení máje označovalo jako „zvalovačka“. Před ní chlapci zkoušeli obratnost a rychlost při soutěžení, kdo výš na kmen vyšplhá. Při samotném kácení byla hlavní pozornost věnovaná vršku, protože na něm bývala připevněná fľaška alkoholu nebo demižon. Kdo ji získal, musel s ní utíkat, aby mu ji nikdo nesebral. Ve Zbyslavicích byl máj po skácení vydražen. Soukromé májky svobodných děvčat se takovým způsobem nekácely. Když se mládež domluvila a sešla se u některé kamarádky, musela být přichystaná „štvrtka piva“ pro chlapce. Dětská májka²⁰ byla příležitostí

k setkání dětí až poté, když se skácela ta obecní. Matka iniciátorky akce upekla tvarohové a povidlové koláče s posýpkou, nabídla dětem kakao a ty si po svačině mohly nerušeně hrát a bavit se.

Ještě ve čtyřicátých letech minulého století měl nazdobený máj prestižní význam pro mládež z Frenštátu p. R., neboť byl symbolem jejich příslušnosti k určité části města, například k ulici Rožnovské, Podkopčí a dalších. Sami sobě si májku postavili, hlídali, aby ji neukradly ostatní party, a též si zorganizovali kácení.

První květen se nesl ve znamení různých aktivit. Tak například ve Frenštátě p. R. a okolí vyhrávala od rána muzika, vycházkovým krokem se chodilo na blízké Horečky na májový vzduch a děvčata hledala laskavec na přilákání milého.²¹ Ve Skotnici dbali na to, aby žena byla polibena, jinak jí hrozilo uschnutí. Z prosperitních důvodů a ochranných proti působení kouzel čarodějnic byla důležitá noc z 30. dubna na 1. května, jak shodně uvádějí kromě terénních výzkumů i časopisecké články a jiné publikace.²² Bylo známo, že od této noci v Děrném stávaly v hnojištích břízky, to aby krávy hodně dojily. Stejnou funkci měla májka. Na Spálovsku do hnoje na dvoře zastrkávali tolik břízek ozdobených šňůrkami, kolik kusů dobytka bylo ve chlévě. Od noci měly břízky sílu celoročně chránit dobytek od nemocí. V souvislosti s ochranou dobytka před mocí čarodějnic se na Bílovecku a Spálovsku kladly před chlév drny, které kvůli zvýšení účinku bývaly i posvěcené. Totéž platilo pro ochranu lidí. Posvěcený kus trávníku před prahem domu způsobil, že čarodějnice ztratily moc po celý rok vkročit do stavení a škodit. Z téhož důvodu se zastrkávaly za okna i větvičky střemchy. Tyto a podobné praktiky jsou známé i ze sousedního Slezska, Valašska i jiných částí Moravy.²³ Zmiňovala jsem se o důležitosti posvěcených křížků umístovaných do polí jak na velikonoční neděli, tak v křížové dny. Na svých místech musely stát o filipojakubské noci před 1. májem, protože v opačném případě by mohly škodit úrodě nad polem prolétávající čarodějnice.²⁴

Na Bílovecku upozorňovaly na nadcházející 1. máj místní kapely, neboť v předvečer chodily po vesnicích a vyhrávaly.

Velikonoční doba končí svátkem seslání Ducha svatého označovaného jako letnice, v lidovém prostředí připomínaného jako Svatý duch. Jedná se o svatodušní neděli a pondělí. V církevním prostředí se zmiňované dny slavily bohoslužbami, ale v lidovém byly vesměs spojeny s agrárními obyčejí, majícími ochranný a prosperitní význam, což se projevilo při praktikách nedělního obřadního vyhánění dobytka na pastvu.

Předvečer svátků se nesl v duchu hlučení. Kromě střelení z pistolí a klíčů se ozývalo práskání bičí, které bylo projevem magické ochrany proti zlu. Obsahovalo též soutěživý prvek o prvenství v síle zvuku. Ve Štramberku, Lichnově a na Frenštátsku²⁵ chodili pacholci i kravaři na vyvýšená místa, aby zvuky bylo slyšet na všechny strany. Jejich karabáče z provazů měly na konci uvázané hedvábné nitě nebo šňůry: „...aby to co najvč rochal“. Podle tehdejších názorů práskali tak na památku seslání Ducha svatého na apoštoly, protože ten přišel na svět s lomozem a křikem. V Polomi tou samou dobou vypráskávali čarodějnice (hexen'platzen).²⁶ Všichni čeledíni a mladíci z vesnice se shromáždili s připravenými silnými bičí, s kterými až do vysílení práskali pozdě do noci. Tento charakteristický hluk byl všude znám po celou svatodušní neděli. Navíc se

u kostelů slavnostně střílelo z hmoždírů, pušek. Kluci na Frenštátsku se bavili střelbou z klíčů, bouchali sklenicemi naplněnými vápnem nebo se střefovali do hlaviček sirek umístovaných mezi kameny. Nebezpečí jim hrozilo vždy, což se ne jednou stalo. Na Frenštátsku ten den kravaři okuřovali dobytek pryskyřicí. Ráno si každý raději přivstal a pospíchal vyhnat dobytek na pastvu první, neboť opozdilecům ostatní zpívali posměšné helekačky a pro posledního zbylo výsměšné označení „zaprtek“²⁷. V Petřvaldě, Štramberku²⁸ ještě před východem slunka vyháněli krávy a ty měly na hlavách věnce z pampelišek (májíčků). Pastýře, když je vyhnal ze dvora, polévali vodou, aby byl celý rok „čerstvý“. Každý pospíchal, protože poslednímu se posmívali a zpívali: „Klapy, klapy, klaprtek, zežhral hoven pjet štvrtek.“ Z pasínek se ozývalo práskání bičí, které díky již vypracované brilantní technice a šikovnosti znělo jako střelení. Kravaři na Frenštátsku na krátké bičičtě navazovali dvoumetrový provaz, točili jím nad hlavou a prudkým trhnutím dopředu práskali.

K svatodušním svátkům ve všech lokalitách neodmyslitelně patřilo smažení a pojidání vajíček připravovaných na otevřeném ohni ve volné přírodě buď v neděli, nebo v pondělí. Toto praktikum též poukazuje na dozvuky zemědělských obyčejů, neboť pojidání vajíček patřilo k obřadnímu prvnímu výhonu dobytka na pastvu.²⁹ Ve sledovaném období přelomu 19. -20. století se z magické praktiky agrárního obyčeje stala rodinná i společenská záležitost.³⁰ Účastníci škvaření, kterým například ve Frenštátě říkali škračkaři, se celý rok těšili na *smažení vajec* (Ženkla, Lubina, Mořkov, Hostašovice, Straník, Velké Albrechtice, Ohrada), *smažení vajeciny* (Vlčovice, Mniší, Bordovice, Tichá, Lichnov, Veřovice, Příbor, Skotnice, Starojická Lhota, Butovice, Studénka, Jestřabí, Klimkovice, Václavovice, Kamenka, Janovice u Klimkovic, Lubojaty, Zbyslavice), *škvaření vajecnice* (Bernartice), *škvaření vajeciny* (Vražné, Hynčice, Emauzy, Kletné - i škvaření vajíček, Josefovice, Tísek, Větrkovice, Bordovice), *škvaření vajec* (Bravantice), *škvaření vajíček* (Hodslavice). Na *snošky* chodili ve Vésce, Slatině, Děrném, Lhotce u Bílovce, Staré Vsi u Bílovce, Bílovci, Výškovicích, Novém Světě u Slatiny. Tě voňavé a chutné dobrotě říkali například *vajecnice* (Frenštát, Lichnov, Kateřinice, Větrkovice, Jičina, Bernartice, Olbramice), *smaženice* (Lukavec, Mniší, Vlčovice), *škvařenice* (Trojanovice, Hostašovice), *škvařenice* (Štramberk, Mniší, Vlčovice). Místem konání byla vždy volná příroda. Každá lokalita měla svá oblíbená místa, zákoutí a návrší, kam tradičně skupinky účastníků chodily smažit vajíčka. Mohlo to být jak na poli, tak u lesa, u vody, na kopci nebo i doma na zahradě. Smaženice se málokdy připravovala jen za účasti nejbližší rodiny. Mezi sebou se domlouvali příbuzní nebo sousedé či přátelé. Bývala záležitostí společenství lidí, rodin, které spojovalo přátelství a pěkné vztahy, případně členství v některých ze společenských organizací. V mnohých lokalitách ji pro všechny zájemce organizovaly spolky, společnosti nebo samotná obec. To pak mívala charakter výletů, na nichž nechyběla ani hudba. Úprava ohniště byla jednoduchá, ale vždy se dbalo na důkladné zabezpečení ohně proti jeho rozšíření. K tomu posloužil z kamenů vytvořený kruh, uzavírající vnitřní prostor s ohněm. Na něm na vhodných kamenech ležel kus plechu nebo kovová plotna, na níž stával kastrol. Stačilo najít několik kamenů a umístit je tak, aby se na ně dal položit rendlík. Frenštátčané používali kotlík. Postup přípravy vajeciny byl všude shodný a až do současnosti je stále stejný. Na roztopeném sádle

a vyškvařeném špeku, na němž zláta pro labužníky cibulka, se za stálého míchání smažila vajíčka. K dochucení sloužila sůl, případně i pažitka. U sedláků si za tím účelem schovávali ze zabíjačky klobásky, aby provoněly vaječninu. O zajímavém doplnění jídelníčku v Kateřiněch se zmiňuje kronikář: „O svátcích svatodušních libovali si staří obyvatelé v přípravě vaječnice ve volné přírodě v lesích, ke kterémužto účelu padlo za obětí nejedno hnízdo mladých vran.“ Při srovnání s jinou informací zjistíme, že se nejednalo o žádnou anomálii.³¹ V Novém Světě u Slatiny byla příprava smaženice vnímána i jako způsob, jakým dávala mladá svobodná děvčata veřejně najevo svou zralost a šikovnost v kuchyni. Při setkáních takového rodinně-společenského rázu nikdy nechybělo nic na zapití. Zvláště tehdy, když akci pořádala obec nebo spolky. Píl se alkohol, víno, pivo v lahvičkách či sudech. Smažení vajíček vždy provázelo veselí, dobrá nálada a zpěv buď jen při harmonice, nebo při muzice s více muzikanty. To hlavně v případech, když zábavu připravovaly spolky. Nebylo zvláštností ani tancování, třebaže na trávníku. Pokud se večer konala v hospodě zábava - jako například v Hostašovicích, tančil se valčík, polka, třasák i slowfox.

K svatodušním svátkům z ochranných a prosperitních důvodů patřila i zeleň. Tak například v rodinách v Luboměří zastrkávali za obrazy svatých lípové ratolesti, v Nejdku a Děrném stavěli, svítili a následně i káceli svatodušní břízku s veselou scénkou a programem (Pfingstbirke; Pfingstbirkefällen).³² V Trojanovicích si děvčata jako projev přízně připravovala pro chlapce na obdarování laskavec, který chodila hledat a čerstvý trhat. Kvůli dobré úrodě mládež z Dobešova na koních objížděla pole. V Bílovci do polí mířil prosebný průvod, každý den jiným směrem: v pondělí do Tísku, v úterý do Staré Vsi a v sobotu do Bravantic.

Voda měla při výročních obřadech očištnou moc. Koho by počasí lákalo ke koupání dříve, byť ne kvůli magické očistě, ale z pouhé radosti, měl počkat do svátku Ducha svatého, neboť se říkalo: „Na Svatý duch, do vody buch.“ Takto jednali například ve Frenštátě, Velkých Albrechticích, Ohradě, Zbyslavicích.

Ke svatodušním jídlům nepatřila jen vaječina. V Tiché na tyto dny zabíjeli drůbež, v Tiché, Mniši, Vlčovicích, Bordovicích pekli koláče. Ve Štramberku měly velké „lopaťaky“ tvar velikonoční hnětky, ale nebyly přeložené čtyřikrát, nýbrž jen třikrát. Hnětka tak měla vizáž božího oka na znamení tří božských osob.³³

Za nejdůležitější den léta byl považován 24. červen, památka sv. Jana Křtitele, kterého v okolí Štramberka, Mořkova označovali jako „Jana Metlařa“. Tento den byl spojován s letním slunovratem. Terénním výzkumem získané pranostiky svatojánský den hodnotí následovně: Na svatého Jána otvírá se létu brána; Na svatého Jána noc nebývá žádná; Na Jana jasně, vozí se seno krásně; Není-li na svatého Jána viděti, budeme v chladnu a dešti seděti; Když svatojánská muška se leskne a svítí, bude pěkné počasí a můžeme do přírody na tanec jíti; Když o svatém Janu prší, nevydaří se ořeší; Čím dříve před svatým Janem hříby rostou, tím dříve před Vánoce sněží.

Všechny prameny i literatura o připomínce svátce vypovídají shodně.³⁴ Charakterizovaly jej oslavy v předvečer, to je 23. června, jež se uskutečňovaly za přítomnosti celé lokality.

Ta se sešla na kopci nebo jiných vyvýšených místech při planoucím ohni (Johannisfeuer, Sonnerwendfeuer) a pálení metel, při němž mladí chlapci, které sledovala celá společnost, dokazovali svoji fyzickou zdatnost. Oheň vystřídal paprsky vycházejícího slunce a většinou teprve tehdy se mládež ubírala domů. Celé oslavy byly v její režii. Tento základní model oslav byl obecně shodný, ale respektoval lokální zvyklosti.

Svatojánské ohně, na Frenštátsku označované i jako pálení čarodějnic, se podle tradice vždy situovaly na vyvýšené místo, třeba i na úhor, proto, aby plameny a vyhazování hořících metel bylo vidět z dálky. Planoucích hranic mívala lokalita více, dokonce až šest. Přípravy se uskutečňovaly už několik dní dopředu. Ve Staré Vsi u Bílovce mládenci a školní mládež od každého domu s povozem odváželi dříví a roští na místo určené k pálení. Na Spálovsku každý, kdo chtěl dělat oheň, na svůj pozemek přivezl chábí, trní i chrastí. Samotné akce se zúčastňovala jak mládež, tak starší občané, na Spálovsku někdy hudebníci a hasičský sbor. Nepostradatelnou potřebou příchozích byly nepotřebné staré proutěné metly zvané **škrkačky** /Děrné/, škroble /Spálovsko/, **oškrtky** /Frenštátsko/, které se k tomu účelu schovávaly po celý rok. V Hostašovicích si je shromažďovala mládež. O jejich funkci se zmíním na jiném místě. Když bylo vše připraveno, hranice vysoko navršena a když už se setmělo, byla vatra s jásosem zapálena. Přítomní u ohně zpívali kromě církevních písní ke sv. Janu Křtiteli i písně lidové, staré, mladé páry tančily, zatímco si staří povídali, jedli a pili. Pochutnávali si na koláčích, pečeních, pivu i vínu. Pokud nepřišli muzikanti z města či vesnice, vyhrával kdokoliv na flašinet nebo harmoniku. V Děrném v době 1. republiky se přednášelo o slunci. Když byl oheň pořádně rozhořelý, dospělí a starší kluci v něm zapalovali zmiňovaná košťata. Aby lépe hořela, namáčela se v dehtu, téru, kolomazi a každý soutěživě sledoval, komu lépe hoří.

Na Jičíně pálili metly proto, aby čarodějnice neměly na čem létat. Hořícími košťaty se točilo do kruhu, až jiskry jako dešť padaly na zem, a poté s velkým jásosem se vyhazovalo do výšky k nebi. Pořadí vyhazování nebylo nijak určeno – jeden přes druhého. V Děrném vzpomínali na zajímavou podívanou, když rachejtle – čarodějnice za sebou táhly oheň. Ve Studénce, Velkých Albrechticích s hořícími košťaty tančili kolem ohně. Podle P. Neudka bylo toto rejdnění pouze mužskou záležitostí, a to malých i velkých chlapců, zatímco děvčata měla svou postní obchůzku s májíčkem. Během večera chlapci soutěžili v přeskakování přes oheň. Často se drželi za ramena a skákali ve dvou. Odvážnější děvčata je též následovala. Svatojánské ohně byly příležitostí, kdy mládež, hlavně chlapci, ukazovali svou sílu, mrštnost, šikovnost před celou lokalitou. Všichni se bez rozdílu věku společně bavili a též hodnotili soutěžení v uvedených disciplínách. Malé děti a starší lidé postupně odcházeli domů a zůstávala mládež, která se u hořícího ohně vydržela veselit až do svítání, kdy cíleně čekala na paprsky vycházejícího slunce. Na svatojánské ohně se každý těšil i kvůli estetickému zážitku, protože bylo úchvatné je pozorovat všude kolem sebe. Monografie Kuhländchen v tomto duchu uvádí, jak se lidé od Karpat po Sudety zdravili těmito ohni přátelství v podobě vysoko létajících raket. Dodává, že ten večer byl celý oderský kraj v plamenech. Na krásný zážitek vzpomínal i prezident T. G. Masaryk, který na své cestě po republice v roce 1928 pozoroval ohně na Radhošti.

Svatojánský oheň nebyl uhašený dříve, než vyšlo slunce. Ve Starojické Lhotě ho hasili svěcenou vodou a jeho zbytky v Závišicích i Hostašovicích roznášeli po polích jako ochranu proti ohněm. I zbytky ohořelých metel měly své další důležité využití. Na Spálovsku, v Bernarticích je zapichovali na poli do zelnic, aby narostly velké a tvrdé hlávky, též aby úrodu chránily před housenkami a krupobitím. Stejně se opatroval len. Ve Velkých Albrechticích se popel sypal kolem kříže.

V lidových představách byla svatojánská noc výjimečná, kouzelná. Na Frenštátsku si lidé mysleli, že čarodějnice v noci létaly na pometlu na Čertův mlýn, na Kněhyni. Tuto noc si měl každý dát pozor na víly, lulkyně, hasrmany, hejkaly. V Kateřinicích se domnívali, že čarodějnice v noci na pometlech vylétávaly komínem na dostaveníčko s duchy. K svatojánským praktikám patřila i zeleň. Kouzelnou, léčivou a ochrannou moc měly byliny. Ve Štramberku večer před sv. Janem v domech, kde měli dobytek, dávali nad hlavní dveře věnce z chvojí, polního kvítí a papírových pentlí³⁵. Svobodná děvčata z okolí Frenštátu se věnovala milostné magii: sbírala laskavec, některá v noci trhala a vila kytice ze sedmera kvítí a kropila rosou. Věnečky upletené z mateřídoušky buď visívaly nade dveřmi, nebo se jejich prostřednictvím odhaloval osud neprovdaným děvčatům: pokud upletený a o půlnoci do vody hozený věneček odnesla voda, znamenalo to vdavky daleko od domova. Když uvízl blízko, mělo se děvče vdát do rodné obce³⁶. Svatojánská noc pamatovala na krásu všech žen. V Kateřinicích věděli, že když se žena poválí v rose od půlnoci do východu slunce, stane se nejpěknější. Kouzla zasahovala i do živočišné říše. Na Frenštátsku se věřilo v názor, že v tu noc zvířata rozuměla lidské řeči.

Iracionální praktiky jarních obyčejů cíleně směřovaly k zabezpečení růstu, zdaru a ochrany úrody stejně jako i prosperity dobytka. Vyšší účinek vždy mělo spojení božského požehnání s lidovou vírou v magické úkony, o čemž svědčila účast při procesích konaných na svátek sv. Marka. Májové projevy milostné symboliky vážící se k děvčatům způsobilým k vdávání, dále tradicí určené plnění úkolů zaměřených na fyzickou zdatnost, sílu a hybnost mladých chlapců v souvislosti s existencí májů a při svatojánských obyčejích poukazovaly na přechodové rituály z dětského světa do světa dospívající a dospělé mládeže. V této práci zmiňované obyčeje vykazují stejnou obsahovou linii, v níž se shodují nejen etnicky, lokálně, ale též s kontaktními regiony – Valašskem, Slezskem. Mají identický význam a projevy jak v českých, tak v německých lokalitách. Přesto všechno o místních formách máme dosti málo konkrétních informací. Nepoznáme ani jejich rozšíření, a dostatečně se nedají vyhodnotit ani případné odlišnosti. Mám na mysli například ochranu proti čarodějnicím v noci před 1. májem, podávání obřadních jídel a úlohu zeleně ve svátek seslání Ducha svatého nebo magické praktiky vážící se k svátku sv. Jana Křtitele. Informace o sporadickém výskytu jednotlivých obyčejových složek ještě neznamenají, že se tyto neobjevovaly ve více lokalitách. Je s podivem, že nejméně konkrétních zpráv se dochovalo o svátku sv. Jiřího, tolik připomínaného v obřadních písních. S určitostí lze říci, že jarním obyčejům byl přikládán veliký význam a jejich mnohé prvky, i když už jen v podobě zvyků, se udržely až do doby 2. světové války.

Poznámky:

- 1 Hřková, Anna: Formy postních a velikonočních obyčejů v lokalitách okresu Nový Jičín. Vlastivědný sborník Novojičínska /dále jen VSN/, 59, 2009, s. 60-80
- 2 Před svatým Jiřím něchoď boskem, aby si nestupil na otlačisko (chlupatou housenku).
Kelko dni před svatým Jiřím zařmi, telko dni je po svatým Jiřím zima.
Před svatým Jiřím se voda ze studenky ani z kampla nĕpĕje, kupaju se v ni hadi a žaby do ni šĕa.
- 3 terénní výzkumy prováděné od roku 1980
- 4 viz poz.1, s. 63-64
- 5 Kuhländchen unvergessene Heimat (dále jen monografie Kuhländchen), 1998, s. 192
- 6 Pokorný, Ferdinand: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Příborský okres. Brno, 1917, s. 26-27
- 7 viz pozn.1, s. 71-72
- 8 Merell, Jan: Malý bohovědný slovník, 1963, s. 274
- 9 od 80. let kontinuálně prováděný terénní výzkum; například Hřková, Anna – Štramberk v době velikonoční. Zpravodaj města Štramberka, 2003, 2, s. 20; srov. Václavík, Antonín – Jarní obyčeje na Valašsku. Lidová kultura východní Moravy, 1960, s. 29
- 10 Hřková, Anna: Štramberk v době ...
- 11 Mík, Rudolf: Staré zvyky a vyprávění starých lidí na Spálovsku. Oderské vrchy, III, 1-4, 1970, s. 34
- 12 terénní výzkum 2010
- 13 terénní výzkum 2010
- 14 viz pozn.3, dále Moravské Kravařsko, Příbor, 1898, s. 55; z jiných regionů například Bartoš, František: Moravský lid, Telč, 1892, s. 46-46; Tomeš, Josef: Masopustní, jarní a letní obyčeje na moravském Valašsku. Strážnice, 1972, s. 86-88; Václavík, Antonín: Luhačovské Zálesí. Luhačovice, 1930, s. 394-396; Václavík, Matouš: Některé zvyky, obyčeje a pověry výroční na moravském Valašsku, zvláště na Vsacku. Sborník musejní společnosti Valašského Meziříčí, 1, 1884, s. 23; Vyhlídal, Jan: Naše Slezsko. Praha, 1903, s. 37
- 15 Horečka, František: Rok ve světle místních pověr a zvyků. Černá země, VIII, č. 5, 1932, s. 78
- 16 paní I. S. (1928) tehdy musela mít připravené mašle z krepového papíru
- 17 Holubová, Marie: Hodslavský rok. In: Palackého rodná obec, Kronika Hodslavic. Hodslavice, 1948, s. 212-213; srov. například Tomeš, Josef: Masopustní, jarní ... s. 86
- 18 viz pozn.3
- 19 Kronika obce Hůrky, 1924 – 1970, s. 12 b, uložena ve Státním okresním archivu v Novém Jičíně (dále jen SOA NJ)
- 20 viz poz.16

- 21 viz pozn.3 ; dále Pavlík, Jarolím: Před šedesáti lety (Trochu vzpomínek ze Starojicka). Kravařsko, II, 1933, č. 6, s. 87
- 22 například Mík, Rudolf. Staré zvyky a vypravování starých lidí na Spálovsku. Oderské vrchy, III., 1-4, 1970, s. 35; Bartoš, František – Moravský lid. c. d. ,s. 44
- 23 Vyhlídal, Jan: Naše Slezsko. Praha, 1903, s. 37; Tomeš, Josef – Masopustní, jarní ..., s. 88; ; Bartoš, František: Moravský lid. c. d. ,s. 44
- 24 viz pozn. a/, s. 71; monografie Kuhländchen, s. 199
- 25 monografie obce Lichnova, i. č. 10, uložena v SOANJ; Horečka, František: Rok ve světle místních pověr a zvyků. Černá země, VIII, č. 5, 1932, s. 75
- 26 J. L.. Alte Volksbräuche in Pohl. Das Kuhländchen, 4. Band, 1922, s. 56
- 27 Felix, J – Vlastivěda moravská. Frenštátský okres. Brno, 1908, s. 119; srov. monografie Těšínsko, 3. díl. Šenov u Ostravy, 2001, s. 96; Vyhlídal, Jan: Naše Slezsko. Praha, 1903, s. 51; na Valašsku srov. Tomeš, Josef. Masopustní, jarní ... s. 89
- 28 záznam podle Cyrila Hykla, zápisky v soukromém vlastnictví; srov. monografie Těšínsko, 3. díl. Šenov u Ostravy, 2001, s. 95;
- 29 Bartoš, František: Moravský lid. c.d.,s. 47; monografie Těšínsko, III. díl, s. 95; Tomeš, Josef: Masopustní, jarní ... s. 90
- 30 monografie Těšínsko, III. díl, s. 97
- 31 Dušek, Vladimír: Z hostašovické domácnosti. Kravařsko, III, 1933-34, č. 5-6, s. 83; Pamětní kniha obce Kateřinice, s. 22, uložena v SOANJ; srov. přípravu škvařenice z ptáků pro mládež, Václavík, Antonín: Luhačovské Zálesí. Luhačovice, 1930, s. 396
- 32 monografie Kuhländchen, s. 377; o zelení a ostatních svatodušních praktikách v ostatních regionech například: na Vizovicku: Peck, Eduard – Lid na Vyzovsku. Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, 46, 1895, s. 60; v sousední oblasti kolem Lipníku nad Bečvou například: Baďura, Jan: Vlastivěda moravská. Lipenský okres. Brno, 1919, s. 29
- 33 Hřčková, Anna: Formy postních ..., s. 70; na Luhačovicku měl koláč „zahybáč“ tvar hnětky, ale přeložené čtyřikrát, viz Václavík, Antonín. Luhačovské ..., s. 138
- 34 například kroniky Bartošovic, Jistebníku nad Odrou, Hůrky uložené v SOANJ; Holubová, Marie: Hodslavský rok. In: Palackého rodná obec, Kronika Hodslavic. Hodslavice, 1948, s. 212-213; Horečka, František. Rok ve světle místních pověr a zvyků. Černá země, VIII, č. 5, 1932, s. 75-6; Mík, Rudolf: Staré zvyky a vyprávění starých lidí na Spálovsku. Oderské vrchy, II, 1-4, 1969, s. 56; I, 3-4, 1968, s. 82; monografie Kuhländchen, s. 200; Moravské Kravařsko, Příbor, 1898, s. 55; Neudek, Poldi: Das Johannisfeuer. Heimatfreude, 1. díl, 1921-1923, s. 38-39; Schulig, Heinrich: Meine Heimat das Kuhländchen. Jägerndorf /Krnov/, 1908, s. 123-4; z jiných regionů například Tomeš, Josef: Masopustní, jarní ... s. 94-97; Václavek, Matouš: Některé zvyky, obyčeje a pověry ... s. 22
- 35 srov. na Valašsku například Václavek, Matouš: Některé zvyky, obyčeje a pověry ... s. 22;
- 36 Strnadel, Josef. Rok pod horami. Praha, 1954, s. 55

Obrazová příloha

Členové Sokola z Koprivnice kácejí máj u Heisigů, 1921 (Archiv Muzea Fojtství v Koprivnici)

Smažení vaječiny v Lichnově, 30. léta 20. stol. (Archiv Muzea Fojtství v Koprivnici)

Drobní savci (Eulipotyphla, Rodentia) ve sběrech Augustina Daňka

Václav Mikeš

Úvod

Augustin Daněk, nar. 5. března 1945¹ ve Vsetíně, nastoupil od 1. ledna 1970 jako vůbec první zoolog do tehdejšího Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně, kde posléze pracoval až do své smrti dne 26. srpna 1998 (Hudeček 1999, Otáhal 2004). Bližší údaje o jeho životní dráze, včetně seznamu publikací, je možné nalézt zejména v díle Hudečka (1999). Vzhledem ke své parazitologické specializaci započal A. Daněk hned roku 1971 (Daněk 1973) na Novojičínsku s odchyty drobných savců a sběrem jejich ektoparazitů (blechy Siphonaptera, klíšťata Ixodida). S terénními sběry hmyzožravců (Eulipotyphla) a hlodavců (Rodentia) pak pokračoval až do roku 1985 (Daněk 1986). Naprostá většina odchytů drobných savců byla realizována v okrese Nový Jičín, nicméně některé sběry byly provedeny také v přilehlých územích Moravy. Terénních prací se v některých případech účastnili též ostatní regionální zoologové (Bohuslav Beneš, Lubomír Brabec). Z celkového počtu více než 2000 odchycených jedinců, z nichž většina byla preparována a část se doposud nachází ve sbírkách Muzea Novojičínska (dále MNJ), však autor stihl publikovat pouhý zlomek faunistických údajů (Daněk 1973, 1978, Daněk & Otáhal 1980). Náprava tohoto stavu je hlavním cílem předložené práce.

Materiál a metodika

Výsledky odchytů drobných savců jsou prezentovány dvojí formou: (1) prosté faunistické záznamy jednotlivých druhů (mapovací čtverec, lokalita, datum, počet jedinců), (2) odchvy se známými bližšími okolnostmi (datum, lokalita, nadmořská výška, mapovací čtverec, biotop, metoda odchytu, typ /a počet/ pastí, návnada, druhové spektrum odchycených drobných savců). Základními prameny k výše uvedeným údajům mi byly terénní protokoly A. Daňka (uložené v MNJ), přírůstková a inventární kniha zoologické sbírky MNJ, katalog sbírky blech MNJ a zoologické inventární karty MNJ. Podrobnosti k odchytům z let 1975-1977 jsem čerpal z nepublikované práce SOČ Krátké & Porazilové (1985), výsledky svých terénních prací z let 1979 a 1982-1985 pak shrnul v závěrečných zprávách sám autor (Daněk 1979, 1986). Do přehledu faunistických nálezů byly taktéž zařazeny záznamy plšíka lískového v ptačích budkách (data získána z evidenčních karet deponovaných v MNJ) a příležitostné záznamy větších druhů hlodavců (křeček

polní, ondatra pižmová), které obvykle není možné postihnout standardními odchvy do pastí. Autorem veškeré druhové determinace drobných savců uvedené v článku je A. Daněk, dokladový materiál uložený v MNJ nebyl z časových důvodů revidován. Většina dále prezentovaných faunistických záznamů drobných savců představuje originální nezveřejněná data, nicméně některé lokality nálezů již byly v průběhu času mozaikovitě publikovány Benešem (1987, 1988), případně Anděrou & Benešem (2001, 2002). Není vyloučeno, že důkladnou revizí veškerého materiálu drobných savců uloženého v MNJ se v budoucnu podaří objevit další doklady výskytu, které nejsou v předložené studii zmíněny. V článku jsou užity následující zkratky: J, Z, S, V - světové strany; B - biotop; MO - metoda odchytu; SP - sklapovací pasti; PZP - padací zemní pasti; ŽP - živolovné pasti; DS - druhové spektrum odchycených drobných savců; ex. - jedinec; x - dvě lokality oddělené křížkem značí nález mezi těmito dvěma místy.

Výsledky

V průběhu let 1971 až 1985 bylo Augustinem Daňkem na Novojičínsku a v přilehlých oblastech Moravy odchyceno více než 2000 jedinců drobných savců 20 druhů. Jmenovitě se jednalo o následující zástupce hmyzožravců a hlodavců: krtek obecný (*Talpa europaea*), rejsek obecný (*Sorex araneus*), rejsek malý (*Sorex minutus*), rejsek horský (*Sorex alpinus*), rejsec vodní (*Neomys fodiens*), rejsec černý (*Neomys anomalus*), bělozubka šedá (*Crociduras aaveolens*), norník rudý (*Clethrionomys glareolus*), hryzec vodní (*Arvicola terrestris*), hraboš polní (*Microtus arvalis*), hraboš mokřadní (*Microtus agrestis*), hraboš podzemní (*Microtus subterraneus*), myška drobná (*Micromys minutus*), myšice křovinná (*Apodemus sylvaticus*), myšice lesní (*Apodemus flavicollis*), myšice temnopásá (*Apodemus agrarius*), myš domácí (*Mus musculus*), plch lesní (*Dryomys nitedula*), plšík lískový (*Muscardinus avellanarius*) a myšivka horská (*Sicistabetulina*). Další dva druhy hlodavců, křeček polní (*Cricetus cricetus*) a ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*) byly nadto z okresu Nový Jičín doloženy nálezy kadáverů nebo přímým pozorováním.

(1) Přehled faunistických nálezů jednotlivých druhů drobných savců

krtek obecný

6375: 8. 5. 1972 - Trnávka - 1 ex.

rejsek obecný

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 16. - 18. 10. 1974 - 11 ex.; 6274: Horní ryb. (Studénka) - 15. 5. 1973 - 1 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 16. - 18. 10. 1974 - 6 ex.; 6374: Bartošovice - 4. 6. 1980 - 2 ex., 12. 5. 1981 - 8 ex.; 6473: Lešná - 27. 6. 1975 - 1 ex.; 6474: Kotouč (Štramberk) - 18. 6. 1975 - 1 ex., Libotín - 19. - 20. 6. 1975 - 4 ex., Hodslavice - 21. - 22. 7. 1976 - 2 ex.

rejsek malý

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 17. - 18. 10. 1974 - 2 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 17. 10. 1974 - 1 ex.; 6374: Bartošovice - 3. 6. 1980 - 1 ex.; 6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 5. 5. 1978 - 1 ex.

rejsek horský

6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 4. - 5. 5. 1978 - 2 ex.

rejsec vodní

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 17. 10. 1974 - 1 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 17. 10. 1974 - 1 ex.; 6374: hráz Nového ryb. (Studénka - Nová Horka) - 3. 9. 1971 - 2 ex.; 6375: Trnávka - 21. 7. 1972 - 1 ex. nalezen mrtvý; 6474: Nový Jičín - Žilina - 26. - 27. 6. 1974 - 4 ex., Kotouč (Štramberk) - 19. 6. 1975 - 1 ex., Libotín - 19. - 20. 6. 1975 - 2 ex., Hodslavice - 21. 7. 1976 - 3 ex.; 6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 4. 5. 1978 - 1 ex.

rejsek černý

6474: Nový Jičín - Žilina - 4. 8. 1975 - 1 ex.

bělozubka šedá

6474: Nový Jičín - Žilina - 26. 6. 1974 - 1 ex., Kotouč (Štramberk) - 18. - 19. 6. 1975 - 3 ex.; 6575: Hutisko-Poskle - 1. 12. 1971 - 1 ex. odchycen v chatě.

křeček polní

6373: Suchdol nad Odrou x Kletné - 31. 10. 1974 - 1 ex.; 6374: Bartošovice x Nová Horka - 30. 8. 1972 - 1 ex. přejetí na cestě.

norník rudý

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 15. 10. 1974 - 1 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 15. 10. 1974 - 1 ex.; 6374: hráz Nového ryb. (Studénka - Nová Horka) - 16. 9. 1971 - 1 ex., Nový ryb. (Studénka - Nová Horka) - 6. - 7. 10. 1971 - 2 ex., 13. - 14. 10. 1971 - 8 ex., 5. 11. 1971 - 4 ex., Bartošovice - 2. - 4. 6. 1980 - 4 ex., 11. - 12. 5. 1981 - 7 ex.; 6473: Lešná - 25. - 27. 6. 1975 - 3 ex.; 6474: Nový Jičín - Žilina - 26. 6. 1974 - 7 ex., Kotouč (Štramberk) - 18. 6. 1975 - 1 ex., Libotín - 19. - 20. 6. 1975 - 4 ex., Hodslavice - 21. - 22. 7. 1976 - 2 ex.; 6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 4. - 5. 5. 1978 - 11 ex.

ondatra pižmová

6374: Horní Bartošovický ryb. (Bartošovice) - 12. 5. 1972 - 1 ex., Albrechtický - 28. 6. 1978 - 1 uhynulý ex.

hraboš polní

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 16. 10. 1974 - 2 ex.; 6273: Fulnek - Jerlochovice - 10. 5. 1982 - 1 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 16. 10. 1974 - 1 ex.; 6374: Bartošovice - 2. - 3. 6. 1980 - 3 ex., 12. 5. 1981 - 5 ex.; 6473: Lešná - 25. 6. 1975 - 1 ex.

hrabošík podzemní

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 16. - 17. 10. 1974 - 2 ex.; 6374: Bartošovice - 3. 6. 1980 - 2 ex.; 6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 5. 5. 1978 - 1 ex.

myšice lesní²

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 15. - 17. 10. 1974 - 9 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 16. - 17. 10. 1974 - 5 ex.; 6374: Nový ryb. (Studénka - Nová Horka) - 13. - 14. 10. 1971 - 6 ex., 5. 11. 1971 - 1 ex., Bartošovice - 3. 6. 1980 - 1 ex.; 6473: Petřkovická hůrka (Petřkovice) - 15. 8. 1973 - 2 ex., Lešná - 25. 6. 1975 - 1 ex.; 6474: Kotouč (Štramberk) - 18. - 20. 6. 1975 - 2 ex., Libotín - 19. - 20. 6. 1975 - 5 ex., Hodslavice - 21. - 23. 7. 1976 - 3 ex.; 6674: Vsacký Cáb (Valašská Bystřice) - 4. - 5. 5. 1978 - 3 ex.; 6770: Záhlinice - 5. - 6. 4. 1976 - 3 ex.

myšice křovinná²

6474: Nový Jičín - Žilina - 26. 6. 1974 - 2 ex., Libotín - 19. 6. 1975 - 1 ex.

myšice temnopásá

6272: Panna Maria ve skále (Klokočůvek) - 15. 10. 1974 - 5 ex.; 6372: Jakubčovice nad Odrou - 15. 10. 1974 - 2 ex.; 6374: hráz Nového ryb. (Studénka - Nová Horka) - 2. - 3. 9. 1971 - 4 ex., 10. 9. 1971 - 3 ex., 16. - 17. 9. 1971 - 4 ex., Nový ryb. (Studénka - Nová Horka) - 6. - 8. 10. 1971 - 37 ex. (z toho 16 ex. odchyceno v rákosinách), 13. - 14. 10. 1971 - 10 ex., 5. 11. 1971 - 5 ex., Albrechtický - 12. 10. 1972 - 1 ex.; 6473: Petřkovická hůrka (Petřkovice) - 15. 8. 1973 - 1 ex., Lešná - 25. - 27. 6. 1975 - 3 ex.; 6474: Nový Jičín - Žilina - 26. 6. 1974 - 3 ex., Kotouč (Štramberk) - 17. 6. 1975 - 1 ex.

myš domácí

6274: Polanka nad Odrou - 24. 5. 1979 - 1 ex.; 6474: Štramberk - 17. 6. 1975 - 1 ex., Nový Jičín - Žilina - 9. - 11. 3. 1976 - 3 ex.; 6475: Frenštát pod Radhoštěm - Kopaná - 19. 5. 1982 - 3 ex.; 6770: Záhlinice - 5. 4. 1976 - 1 ex.

plch lesní

6273: Fulnek - 5. 6. 1977 - 1 ex. chycen v komoře na ovoce, Fulnek - Děrné - 8. 6. 1977 - 1 ex., ryb. Na Hájku (Fulnek) - 20. 9. 1980 - 1 ex., leg. J. Klumper.; 6575: Hutisko-Solanec - 1. 6. 1974 - 1 ex. odchycen v chatě.

plšík lískový

6473: Petřkovická hůrka (Petřkovice) - 22. 5. - 22. 9. 1975 - 9 obsazených budek vyvěšených na okraji smíšeného lesa na S svahu ve 480 m n. m., mj. rozmnožování - 22. 9. 1975 v jedné z budek 1 ad. + 4 subad. ex.; 6574: Zášová - 9. 6. 1976 - 1 ex. v budce.

(2) Přehled terénních odchytů drobných savců

14.-16. 2. 1972 - ryb. Kotvice (Albrechtický), 6274 - B: břehy potůčku protékajícího listnatým lesem pod náspem staré železniční dráhy na Z břehu ryb. Kotvice - MO: SP vnažené ovarem - DS: rejsek obecný - 1 ex., norník rudý - 4 ex., myšice lesní - 1 ex., myšice temnopásá - 2 ex.

23. 3. 1972 - ryb. Kotvice (Albrechtický), 6274 - B: břehy potoka protékajícího listnatým lesem (olše, jasan, dub, bříza) s podrostem bezu černého na JV okraji ryb. Kotvice - MO: SP - DS: rejsek vodní - 1 ex.

5.-6. 5. 1972 - Nový ryb. (Studénka - Nová Horka), 6374 - B: stará slepá hráz do ryb. Nový porostlá rákosem - MO: SP vnažené kůži ze slaniny - DS: myšice temnopásá - 1 ex.

17. - 18. 5. 1972 - Horní ryb. (Studénka), 6274 - B: břehy dvou odvodňovacích struh - MO: SP vnažené kůži ze slaniny a mrkvi - DS: myšice temnopásá - 3 ex.

23.-25. 5. 1972 - Horní ryb. (Studénka), 6274 - B: břeh strouhy odvodňující bažinatou louku mezi Horním ryb. a železniční tratí Studénka ® Ostrava - MO: SP - DS: myšice lesní - 1 ex., myšice temnopásá - 2 ex.

7.-8. 6. 1972 - Horní ryb. (Studénka), 6274 - B: zalesněná hráz Horního ryb. - MO: SP vnažené opálenou slaninou - DS: myšice lesní - 1 ex.

19.-22. 6. 1972 - ryb. Podlážka (Studénka), 6274 - B: podmáčený listnatý lesík (olše, jasan, dub) mezi ryb. Malá a Velká Podlážka a železniční tratí Studénka ® Ostrava - MO: SP vnažené opálenou slaninou - DS: norník rudý - 1 ex., myšice lesní - 1 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

30. 6. - 2. 7. 1972 - Radegast (Pustevny), 950m n. m., 6575 - B: okraje stezky procházející polomem se zbytky původního porostu buku a javoru na S svahu kóty Radegast (pod sochou Radegasta), výsadba mladých smrků a jedlí (do 1m výšky), 10% plochy porostlé náletem buku a maliníkem, na lokalitě pramení 3 potoky, vlhčí části z 50-70% zarostlé kapradinami - MO: SP vnažené uzeným špekem - DS: rejsek obecný - 7 ex., rejsek vodní - 1 ex., norník rudý - 7 ex., hraboš mokřadní - 1 ex., myšice lesní - 9 ex., plšík lískový - 1 ex.

1.-4. 8. 1972 - *Petřkovická hůrka (Straník), 450m n. m., 6473* - B: pobřeží potoka stékajícího z JV svahu Petřkovické hůrky směrem na Straník, podél potoka porost olší a jasanů - MO: SP + ŽP - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsec černý - 1 ex. (viz také Daněk 1973), norník rudý - 2 ex., hraboš polní - 2 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 3 ex., myšice temnopásá - 3 ex.

7.-10. 8. 1972 - *ryb. Kotvice (Albrechtický), 6274* - B: pobřeží potoka v listnatém lesíku (olše, jasan, dub, bříza) s podrostem bezu černého na JV okraji ryb. Kotvice - MO: SP vnažené opálenou slaninou - DS: rejsek obecný - 1 ex., rejsec vodní - 3 ex., norník rudý - 1 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 2 ex., myšice temnopásá - 3 ex.

16. - 18. 8. 1972 - *Skalíkova louka (Prostřední Bečva), 950m n. m., 6575* - B: starý přirozený bukový porost s podrostem borůvky a bukového zmlazení nad Skalíkovou loukou - MO: SP - DS: rejsek obecný - 5 ex., myšice lesní - 4 ex.

16. - 18. 8. 1972 - *Radegast (Pustevny), 1050m n. m., 6575* - B: horská louka s dominantní kostřavou a borůvkou na J části hřebene (Z od kóty Radegast) - MO: SP - DS: rejsek obecný - 10 ex., hraboš polní - 1 ex., myšice lesní - 2 ex.

30.-31. 8. 1972 - *bráz mezi ryb. Malý a Velký Bědný (Studénka), 6274* - B: hráz mezi rybníky zarostlá keři dubu, olše a šípku, v přibřeží porosty rákosu a orobince - MO: SP vnažené opáleným špekem - DS: norník rudý - 2 ex., myšice temnopásá - 6 ex.

27.-28. 9. 1972 - *Petřkovická hůrka (Petřkovice), 550m n. m., 6473* - B: křovinami zarostlý průsek na S svahu a okrajová křovinatá partie lesa na V části hřebene - MO: SP - DS: rejsek obecný - 4 ex., norník rudý - 3 ex., hraboš polní - 1 ex., myšice lesní - 1 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

27. - 31. 5. 1974 - *Trojanovice - Ráztoka, 600m n. m., 6475* - B: pobřeží říčky Lomná - MO: neuvedeno - DS: rejsek obecný - 6 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek horský - 6 ex., rejsec vodní - 4 ex., norník rudý - 42 ex., hrabošik podzemní - 1 ex., myšice lesní - 42 ex., myšice temnopásá - 3 ex.

27. - 31. 5. 1974 - *Radegast (Pustevny), 900m n. m., 6575* - B: pobřeží potoka v bučině s bylinným podrostem pod chatou MEZ Frenštát pod Radhoštěm³ - MO: neuvedeno - DS: rejsek obecný - 1 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek horský - 1 ex., norník rudý - 10 ex., myšice lesní - 6 ex., myšice křovinná - 1 ex.

27. - 31. 5. 1974 - *Radegast (Pustevny), 1000m n. m., 6575* - B: okraj průseku v bučině s podrostem maliníku nad chatou MEZ Frenštát pod Radhoštěm³ - MO: neuvedeno -

DS: rejsek obecný - 3 ex., norník rudý - 3 ex., hraboš mokřadní - 1 ex., myšice lesní - 26 ex., myšice křovinná - 3 ex.

3. - 5. 7. 1974 - *Mořkov, 350m n. m., 6474* - B: pobřežní pás dřevin obklopující řečiště Jičínky - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek obecný - 1 ex., rejsek malý - 2 ex., rejsec vodní - 1 ex., hraboš polní - 3 ex., hrabošik podzemní - 1 ex., myšice lesní - 3 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice temnopásá - 2 ex.

25. - 29. 11. 1974 - *Nový Jičín - Žilina, 300m n. m., 6474* - B: dva stohy slámy u ovčína, umístěné 150m od řečiště Jičínky - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: bělozubka šedá - 1 ex., hraboš polní - 2 ex., myška drobná - 4 ex., myšice temnopásá - 6 ex.

27. - 30. 5. 1975 - *Veřovice - Padolí, 6474* - B: pobřeží Jičínky a jejích přítoků - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsek malý - 3 ex., rejsek horský - 7 ex., rejsec vodní - 8 ex., rejsec černý - 3 ex., norník rudý - 4 ex., hraboš mokřadní - 1 ex., hrabošik podzemní - 2 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 4 ex., myšice temnopásá - 5 ex.

12.-15. 8. 1975 - *Odry - Dvořisko, 6372* - B: odchyt podél potoka lemovaného olšemi a smrkovou monokulturou, na okraji lesní paseky (ekoton smrkové monokultury a travnatého porostu) a v okolí obytných a hospodářských budov - MO: SP - DS: rejsek obecný - 29 ex., rejsek malý - 8 ex., rejsec vodní - 2 ex., rejsec černý - 1 ex., norník rudý - 19 ex., hraboš polní - 12 ex., hrabošik podzemní - 1 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 13 ex., myšice temnopásá - 18 ex., myš domáci - 6 ex.

1. - 3. 10. 1975 - *Bartošovice⁴, 250m n. m., 6374* - B: okolí fary a farská zahrada - MO: SP vnažené kostkami salámu - DS: rejsek obecný - 3 ex., rejsec vodní - 2 ex., bělozubka šedá - 4 ex., myšice křovinná - 3 ex., myšice temnopásá - 13 ex., myš domáci - 1 ex.

1. - 3. 10. 1975 - *Dolní Bartošovický ryb. (Bartošovice)⁴, 250m n. m., 6374* - B: pobřeží J cípu Dolního Bartošovického ryb. - MO: SP vnažené kostkami salámu - DS: rejsek obecný - 15 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsec vodní - 1 ex., rejsec černý - 1 ex., hraboš polní - 3 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 1 ex., myšice temnopásá - 22 ex.

25.-27. 2. 1976 - *Nový Jičín - Žilina - Ostružít potok, 330m n. m., 6474* - B: odchyt na pobřeží Ostružítého potoka (pravostranný přítok Jičínky) s porostem vzrostlých habrů, lip a vrb a na pastvině nad ním - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek obecný - 1 ex., norník rudý - 5 ex., myšice lesní - 5 ex., myšice temnopásá - 4 ex.

18.-21. 5. 1976 - *Mořkov, 350 m n. m., 6474* - B: pobřeží dvou levostranných přítoků Jičínky (první lemován vzrostlými olšemi, vrby, topoly a javory, druhý s mladým porostem olše a vrby) - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek vodní - 5 ex., hraboš polní - 1 ex., myšice lesní - 8 ex., myšice temnopásá - 9 ex.

29. 6. - 2. 7. 1976 - *Mravenečník (Loučná nad Desnou), 5968* - B: lesní paseka vzniklá po odtěžení smrkového lesa nedaleko od turistické chaty - MO: SP - DS: rejsek obecný - 2 ex., hraboš polní - 2 ex., hraboš mokřadní - 8 ex., hraboš podzemní - 2 ex., myšice lesní - 4 ex.

14.-18. 6. 1976 - *Kouty nad Desnou, 5868* - B: pobřeží Divoké Desné - MO: SP - DS: rejsek obecný - 9 ex., rejsek malý - 2 ex., rejsek horský - 4 ex., rejsek vodní - 8 ex., norník rudý - 10 ex., hraboš polní - 1 ex., hraboš mokřadní - 2 ex., hraboš podzemní - 1 ex., myšice lesní - 13 ex., myšivka horská - 4 ex.

24.-28. 8. 1976 - *Radhošť - Radegast (Pustevny), 900-1050 m n. m., 6575* - B: sukcesní stádia znovuzalesněných pasek vzniklých vytěžením porostů bučin nebo smrčín na J svazích hřebene Radhošť - Radegast (pro detaily viz Daněk 1978) - MO: SP + PZP - DS: rejsek obecný - 18 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek horský - 1 ex., norník rudý - 9 ex., hraboš polní - 8 ex., hraboš mokřadní - 3 ex., myšice lesní - 30 ex., myšivka horská - 2 ex. (viz také Daněk 1978)

26.-29. 5. 1977 - *Čermná (Klokočůvek), 6272* - B: odchvy na pobřeží levostranného přítoku Čermné lemovaného smrkovou monokulturou a bučinou, na okraji bučiny a přímo v ní, na louce u Čermné a na pobřeží Čermné - MO: SP + PZP - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsek malý - 4 ex., norník rudý - 9 ex., hraboš mokřadní - 2 ex., hraboš podzemní - 1 ex., myšice lesní - 43 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

26. 8. a 15. - 16. 9. 1977 - *Velký Javorník (Veřovice), 650 m n. m., 6474* - B: znovuzalesněná paseka po těžbě bučin na Z svahu Velkého Javorníku, vzdálená 150m od řečiště Jičínky - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek obecný - 15 ex., rejsek malý - 5 ex., rejsek horský - 3 ex., rejsek vodní - 3 ex., norník rudý - 17 ex., hraboš polní - 2 ex., hraboš mokřadní - 2 ex., hraboš podzemní - 1 ex., myšice lesní - 13 ex., myšice temnopásá - 4 ex.

10.-12. 8. 1977 - *Veřovice - Padolí, 6474* - B: pobřežní pás Jičínky - MO: SP vnažené suchým salámem - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsek horský - 1 ex., rejsek vodní - 4 ex., norník rudý - 6 ex., hraboš podzemní - 8 ex., myšice lesní - 6 ex., myšice temnopásá - 3 ex.

18. - 21. 5. 1978 - *Studénka⁵, 240 m n. m., 6274* - B: lužní les JV od ryb. Bažantula (1. kvadrát) a částečně obhospodařovaná louka JZ od uvedeného lužního lesa (2. kvadrát) -

MO: 121 ks SP na kvadrát (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: rejsek obecný - 3 ex., norník rudý - 8 ex., hraboš polní - 57 ex., hraboš podzemní - 1 ex., myšice temnopásá - 2 ex.

11. - 14. 7. 1978 - *Studénka⁵, 240 m n. m., 6274* - B: lužní les JV od ryb. Bažantula (1. kvadrát), částečně obhospodařovaná louka (2. kvadrát) a břehové porosty mokřín (3 linie) JZ od uvedeného lužního lesa - MO: 121 ks SP na kvadrát + odchyt do 3 linií SP (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: rejsek obecný - 12 ex., rejsek vodní - 1 ex., rejsek černý - 1 ex., norník rudý - 7 ex., hraboš polní - 99 ex., myšice křovinná - 2 ex., myšice lesní - 21 ex.

27. - 30. 9. 1978 - *Studénka⁵, 240 m n. m., 6274* - B: lužní les JV od ryb. Bažantula (1. kvadrát) a částečně obhospodařovaná louka JZ od uvedeného lužního lesa (2. kvadrát) - MO: 121 ks SP na kvadrát (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: rejsek obecný - 11 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek černý - 1 ex., hraboš polní - 85 ex.

23. - 25. 5. 1979 - *Polanka nad Odrou⁶, 230 m n. m., 6275* - B: lužní les v Horním Polanském (= Blücherově) lese (1. kvadrát), částečně obhospodařovaná louka a břehový porost JV od výše zmíněného lužního lesa (2. kvadrát) - MO: 121 ks SP na kvadrát (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: rejsek obecný - 1 ex., norník rudý - 5 ex., hraboš polní - 19 ex., hryzec vodní - 1 ex., myšice lesní - 8 ex.

24. - 27. 7. 1979 - *Polanka nad Odrou⁶, 230 m n. m., 6275* - B: lužní les v Horním Polanském (= Blücherově) lese (1. kvadrát), částečně obhospodařovaná louka a břehový porost JV od výše zmíněného lužního lesa (2. kvadrát) - MO: 121 ks SP na kvadrát + odchyt do 1 linie SP (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: rejsek obecný - 25 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek vodní - 1 ex., norník rudý - 14 ex., hraboš polní - 28 ex., hraboš podzemní - 2 ex., myšice lesní - 15 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

22. - 25. 9. 1979 - *Polanka nad Odrou⁶, 230 m n. m., 6275* - B: lužní les v Horním Polanském (= Blücherově) lese (1. kvadrát), částečně obhospodařovaná louka a břehový porost JV od výše zmíněného lužního lesa (2. kvadrát) - MO: 121 ks SP na kvadrát (pro detaily viz Daněk & Otáhal 1980) - DS: krtek obecný - 2 ex., rejsek obecný - 25 ex., rejsek vodní - 2 ex., norník rudý - 29 ex., hraboš polní - 120 ex., hraboš podzemní - 2 ex., myšice lesní - 20 ex., myšice temnopásá - 1 ex., myška drobná - 1 ex.

27. - 31. 8. 1979 - *Norčí hora (Trojanovice), 1000-1040 m n. m., 6475* - B: paseky, bučina, smrčina - MO: SP + PZP - DS: rejsek obecný - 4 ex., rejsek malý - 8 ex., norník rudý - 2 ex., hraboš polní - 5 ex.

27. - 31. 8. 1979 - Tanečnice (Pustevny), 1030 m n. m., 6575 - B: bučina - MO: SP + PZP - DS: rejsek obecný - 1 ex., rejsek malý - 1 ex., norník rudý - 3 ex.

17. - 21. 5. 1982 - Frenštát pod Radhoštěm - Kopaná - Škaredý potok, 510-550 m n. m., 6475 - B: pobřeží Škaredého potoka - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 4 ex., hraboš mokřadní - 1 ex., hrabošik podzemní - 2 ex., myšice lesní - 5 ex., plšík lískový - 1 ex.

20. - 23. 7. 1982 - Frenštát pod Radhoštěm - Kopaná - Škaredý potok, 510-550 m n. m., 6475 - B: pobřeží Škaredého potoka - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsek malý - 1 ex., rejsek vodní - 4 ex., norník rudý - 2 ex., myšice křovinná - 1 ex., myšice lesní - 5 ex., plšík lískový - 1 ex.

6. - 9. 9. 1982 - Frenštát pod Radhoštěm - Kopaná - Škaredý potok, 510-550 m n. m., 6475 - B: pobřeží Škaredého potoka - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: krtek obecný - 1 ex., rejsek obecný - 1 ex., rejsek horský - 1 ex., rejsek vodní - 7 ex., norník rudý - 2 ex., hraboš mokřadní - 1 ex., myšice lesní - 8 ex., myšivka horská - 1 ex. V 550 m n. m.⁷

30. 5. - 2. 6. 1983 - Rychaltice - Dolní Sklenov, 430-460 m n. m., 6375 - B: pobřeží potoka stékajícího ze západního svahu Babí hory - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 8 ex., myšice lesní - 35 ex.

18. - 21. 7. 1983 - Rychaltice - Dolní Sklenov, 430-460 m n. m., 6375 - B: pobřeží potoka stékajícího ze západního svahu Babí hory - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: rejsek obecný - 1 ex., rejsek horský - 2 ex., rejsek vodní - 2 ex., norník rudý - 11 ex., myšice lesní - 15 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

27. - 30. 9. 1983 - Rychaltice - Dolní Sklenov, 430-460 m n. m., 6375 - B: pobřeží potoka stékajícího ze západního svahu Babí hory - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: rejsek obecný - 2 ex., rejsek horský - 4 ex., rejsek vodní - 1 ex., rejsek černý - 1 ex., norník rudý - 16 ex., myšice lesní - 6 ex.

30. 5. - 2. 6. 1984 - Příbor - potok Klenos, 290 m n. m., 6374 - B: pobřeží potoka Klenos - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 6 ex., hraboš polní⁸ - 1 ex., hrabošik podzemní - 1 ex., myšice lesní/křovinná⁸ - 4 ex.

17. - 20. 7. 1984 - Příbor - potok Klenos, 290 m n. m., 6374 - B: pobřeží potoka Klenos - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 4 ex., hrabošik podzemní - 3 ex., myšice lesní/křovinná⁹ - 6 ex.

17. - 20. 10. 1984 - Příbor - potok Klenos, 290 m n. m., 6374 - B: pobřeží potoka Klenos - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 1 ex., myšice lesní/křovinná⁹ - 13 ex., myšice temnopásá - 16 ex.

16. - 19. 7. 1985 - Mniší, 320-350 m n. m., 6375 - B: pobřeží potoka stékajícího ze severozápadního svahu Kazničova - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 13 ex., hrabošik podzemní - 1 ex., myšice lesní/křovinná⁹ - 26 ex.

9. - 12. 9. 1985 - Mniší, 320-350 m n. m., 6375 - B: pobřeží potoka stékajícího ze severozápadního svahu Kazničova - MO: 170 ks SP + 30 ks PZP - DS: norník rudý - 14 ex., myšice lesní/křovinná⁹ - 18 ex., myšice temnopásá - 1 ex.

Diskuse

Faunistická data nashromážděná Augustinem Daňkem v průběhu jeho patnáctiletého terénního výzkumu drobných savců a jejich ektoparazitů představují stěžejní zdroj informací o rozšíření a stanovištních nárocích hmyzožravců a hlodavců na Novojičínsku. Celkově se autorovi ve zmíněném regionu podařilo doložit výskyt 22 druhů drobných savců, z čehož 7 druhů patřilo do řádu Eulipotyphla a 15 druhů pak do řádu Rodentia. Pokud bychom chtěli mít výčet zástupců obou uvedených řádů v současné fauně savců Novojičínska kompletní, museli bychom ještě připočítat oba dva druhy našich ježků (*Erinaceus europaeus*, *E. roumanicus*), veverka obecnou (*Sciurus vulgaris*), bobra evropského (*Castor fiber*), nutrii (*Myocastor coypus*), potkana (*Rattus norvegicus*) a plcha velkého (*Glis glis*) (Anděra 2000, Anděra & Beneš 2001, 2002, Anděra & Červený 2004). Za nejzajímavější výsledky provedeného průzkumu je nutné považovat vícenásobné odchyty rejska horského a zejména pak myšivky horské. Cenné je rovněž opakované prokázání výskytu plcha lesního na Fulnecku.

Jiným zajímavým výsledkem odchytů je skutečnost, že se na Novojičínsku nepodařilo doložit výskyt bělozubky bělobřiché (*Crociduraleucodon*) a myšice malooké (*Apodemus uralensis*). Oba druhy tedy v oblasti asi úplně chybí, což naznačily již studie Bryji & Řeháka (1998) a shrnující monografie Anděry (2000) respektive Anděry & Beneše (2002). Druhové spektrum drobných savců, zjištěné odchytů realizovanými na území nynější CHKO Poodří, se dobře shoduje s výsledky, které ve stejném území získali Bryja a Řehák (1998). A. Daněk se v tomto území při terénních odchycích navíc soustředil i na jeden specifický biotop, kterým jsou hráze zdejších rybníků. V tomto prostředí se mu podařilo prokázat výskyt 4 druhů drobných savců: rejsce vodního, norníka rudého, myšice lesní a myšice temnopásé. Posledně zmíněný druh je jediný, který nebyl zaznamenán při specializovaném výzkumu rybníčních hrází Třeboňska (viz Šťastný 1985), což je však záležitost zoogeografická, neboť myšice temnopásá v jižních Čechách zcela chybí (viz např. Anděra & Beneš 2002).

Poznámky

- 1 Hudeček (1999) chybně uvádí datum narození 4. 3. 1945.
- 2 Několik jedinců myšic, u kterých nebyla možná přesná druhová determinace (m. lesní vs. m. křovinná) není v přehledu nálezů uvedeno.
- 3 Nynější chata Slalomák.
- 4 Odchyty uskutečněné v roce 1975 v Bartošovicích a okolí již byly s největší pravděpodobností publikovány Bryjou & Řehákem (1998) pod autorstvím „Beneš & Daněk - nepubl. data, r. 1975“. Druhové spektrum drobných savců je totiž až na hraboše polního totožné.
- 5 Z celkového počtu 318 drobných savců 10 druhů odchycených v roce 1978 u Studénky (viz Daněk & Otáhal 1980) jich bylo do sbírek MNJ zařazeno jen 312 jedinců.
- 6 Dle Daňka & Otáhala (1980) bylo u Polanky nad Odrou v roce 1979 odchyceno celkem 250 drobných savců 13 druhů. Do sbírek MNJ bylo však v témže roce z této lokality zařazeno 314 jedinců drobných savců 11 druhů. Tento rozpor se podařilo objasnit studiem strojopisných poznámek A. Daňka deponovaných v MNJ. Autor zde uvádí, že v roce 1979 získal u Polanky nad Odrou 325 ks drobných zemních savců 12 druhů. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že se do publikace Daňka & Otáhala (1980) omylem dostaly chybné údaje.
- 7 Přestože A. Daněk ve své závěrečné zprávě (Daněk 1986) výslovně uvádí, že myšivku horskou na Kopané odchytíl v nadmořské výšce 550 m, jak Beneš (1988), tak Anděra & Beneš (2002) shodně uvádějí, že byl daný jedinec získán v 530 m n. m.
- 8 Anděra & Beneš (2001) chybně uvádějí hraboše mokřadního.
- 9 A. Daněk ve své závěrečné zprávě (viz Daněk 1986) nerozlišuje mezi myšicemi lesní a křovinnou (kategorie *Apodemus* sp.). Vzhledem k tomu, že se v zoologických sbírkách MNJ k odchytům z let 1984 a 1985 nepodařilo dohledat dokladový materiál, nebylo možné myšice dodatečně determinovat.

Literatura

- Anděra M. (2000): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. III. Hmyzožravci (*Insectivora*). Národní muzeum, Praha, 108 str.
- Anděra M. & Beneš B. (2001): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. IV. Hlodavci (*Rodentia*) - část 1. Křečkovití (*Cricetidae*), hrabošovité (*Arvicolidae*), plchovití (*Gliridae*). Národní muzeum, Praha, 156 str.
- Anděra M. & Beneš B. (2002): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. IV. Hlodavci (*Rodentia*) - část 2. Myšovité (*Muridae*), myšivkovité (*Zapodidae*). Národní muzeum, Praha, 116 str.
- Anděra M. & Červený J. (2004): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. IV. Hlodavci (*Rodentia*) - část 3. Veverkovití (*Sciuridae*), bobrovití (*Castoridae*), nutriovití (*Myocastoridae*). Národní muzeum, Praha, 76 str.

Beneš B. (1987): Rozšíření rejska horského (*Sorexalpinus*) na Moravě. Časopis Slezského zemského muzea (A) 36: 53-60.

Beneš B. (1988): Příspěvek k rozšíření myšivky horské (*Sicistabetulina*) v Československu. Časopis Slezského zemského muzea (A) 37: 45-50.

Bryja J. & Řehák Z. (1998): Drobní savci CHKO Poodří a blízkého okolí: I. *Insectivora, Rodentia*. Časopis Slezského zemského muzea (A) 47: 123-131.

Daněk A. (1973): Rejsec černý - *Neomysanomalus* Cabrera, 1907. Příspěvek k poznání fauny drobných savců okresu Nový Jičín. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 13: 62-65.

Daněk A. (1978): Dva nové doklady myšivky horské *Sicistabetulina* (Pallas, 1779) z Moravskoslezských Beskyd. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 21: 61-64.

Daněk A. (1979): Zpráva o výsledcích orientačního průzkumu fauny drobných zemních savců SPR Noříč. 7 str.

Daněk A. (1986): Fauna drobných savců a jejich ektoparazitů /Siphonaptera/. Závěrečná zpráva KÚ „Záchraný výzkum frenštátské kotliny v souvislosti s výstavbou jižního uhelného revíru“. Řešitel: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně. 21 str.

Daněk A. & Otáhal I. (1980): K přírodovědnému výzkumu Poodří. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 26: 63-65.

Hudeček J. (1999): Zemřel Augustin Daněk. Sborník Přírodovědného klubu v Uherském Hradišti 4: 191-193.

Krátká M. & Porazilová H. (1985): K poznání fauny klíšťat ze sběrů Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně z let 1975-1977. Práce SOČ. Gymnázium v Novém Jičíně. Odborný konzultant A. Daněk. 20 str. + přílohy.

Otáhal I. (2004): Vzpomínka na Augustina Daňka. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 54-55: 196-197.

Šťastný K. (1985): Ptáci a savci rybníčních hrází Třeboňska. Využití z hlediska krajinné ekologie. Jihočeské muzeum, České Budějovice, 64 str.

Muzeum Novojičínska, Přírodovědné oddělení, 28. října 12, CZ-74111 Nový Jičín &

Katedra zoologie, Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita, Branišovská 31, CZ-37005 České Budějovice; e-mail: vmikes@seznam.cz

Obrazová příloha

Augustin Daněk při fotodokumentaci kulíků říčních (*Charadrius dubius*) u Borovce
Foto: Jarnot, 18. 6. 1981

Padací zemní past s odchycenou myšivkou horskou (*Sicista betulina*) poblíž Pusteven
Foto: Daněk, 27. 8. 1976

Lužní les v Horním Polanském lese, ve kterém byl v roce 1979 proveden kvadrátový odchyt
drobných savců. Foto: Daněk

600. výročí první písemné zmínky o obcích Novojičínska na podkladě listiny Lacka z Kravař z roku 1411

Jiří Jurok

V roce 2011 si řada vesnic na Novojičínsku připomenula 600 let svého trvání. Jednalo se o vesnice bývalého štramberského panství, jimž a městu Štramberku v roce 1411 tehdejší nejvyšší hofmistr a moravský zemský hejtman Lacek (vlastně dnes Ladislav) z Kravař udělil či správněji se vzdal svého práva odúmrti na majetek svých poddaných. Listinou vydanou na jeho hradě Helfštejně postoupil městu Štramberku a 17 vesnicím právo odúmrti (ve formě svobodného odkazování majetku komukoliv) a sice Butovicím, Veřovicím, Ženklově, Libhošti, Rybímu, Mořkovu, Bludovicím, Skorotínu, Žilině, Albrechticím (Albrechticím), Mošnově, Hodslavicím, Hukovicím, Najhublu (Nové Horce), Bartošovicím, Životicím a Sedlnicím. Protože v samotné listině je Lacek z Kravař jmenován jako moravský zemský hejtman (a nejvyšší hofmistr), je možno tuto listinu bez uvedeného denního data datovat po 16. únoru 1411, kdy český král Václav IV. potvrdil výsady stavovské obce Moravy a jmenoval Lacka zemským hejtmanem po smrti moravského markrabího Jošta 18. ledna 1411. Lze připomenout, že Lacek z Kravař asi od roku 1407 navštěvoval kázání Mistra Jana Husa v Betlémské kapli v Praze jako nejvyšší purkrabí pražský (1408 – 1411) tj. nejvyšší zemský úředník v Čechách a po únoru 1411 jako moravský zemský hejtman podporoval šíření reformního husitského hnutí na Moravě. V roce 1415 stál v čele organizace protestů české a moravské šlechty proti Husově uvěznění a posléze upálení v Kostnici.

Z uvedených vesnic je vzpomenuť listina první písemnou zmínkou pro šest sídel Veřovice, Ženkla, Libhošť, Rybí, Hodslavice a Hukovice (místní část Bartošovic). Z ostatních vesnic je Mořkov zmiňován pravděpodobně v roce 1274, Skorotín (místní část Skotnice) v roce 1278, Bludovice v roce 1302, Butovice (m. č. Studénky) v roce 1324, Životice v roce 1337, Sedlnice v roce 1359, Žilina (m. č. Nového Jičína) v roce 1373 (spolu se Šenovem, nové zjištění podepsaného z roku 1997), Mošnov a Nová Horka (m.č. Studénky) v roce 1374, Bartošovice v roce 1383 a Albrechtický (m. č. Studénky) v roce 1408. Určité pochyby vyvstávají u prvně uvedeného Mořkova, kde údaj z roku 1274 se může vztahovat k jiné lokalitě, potom i zde by rok 1411 byl prvním nepochybným datem v dějinách obce.

Ze šesti uvedených vesnic pro něž je listina z roku 1411 prvním písemným dokladem jejich existence, si dvě vesnice a místní části výročí své obce nepřipomenuly. Místní část

Hukovice zřejmě z důvodu, že je pouhou součástí obce Bartošovice. Obec Rybí ovšem zřejmě z neznalosti, protože na jejich oficiálních stránkách se píše, že Rybí se první jmenuje v letech 1519 – 1521. Přitom ale o obci jsou uvedeny správné údaje s nejstarší zmínkou z roku 1411 ve wikipedii a samozřejmě u L. Hosáka, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960*, Ostrava 1967.

Ačkoliv čtyři obce Veřovice, Ženkla, Libhošť a Hodslavice si své 600. výročí trvání připomínaly celý rok, hlavní oslavy vždy proběhly v určité dny. Jako první si své výročí připomenula obec Hodslavice. Dne 17. června 2011 proběhla vernisáž výstavy Miloslava a Vladislava Kramolišových v SD Jednota, přednáška ThDr. Josefa Hromádky o historii obce a vystoupení Barokního tria ZUŠ N. Jičín v kulturním domě. Hlavní oslava se konala druhého dne 18. června, kdy po 15. hodině promluvili hosté k výročí obce, starostka Pavla Adamcová udělila čestné občanství obce ThDr. Josefu Hromádkovi a ten poté vysadil na náměstí památnou lípu a slavnost uzavřel kulturní program. K výročí Hodslavic rovněž přichystali projekt Život a školství v Hodslavicích za doby Františka Palackého a dnes žáci ZŠ Hodslavice a Muzeum Novojičínka. Ve stejný den 18. června si připomenul své výročí i Libhošť, když zde proběhly hlavní oslavy s bohatým kulturním programem. Později ve dnech 4. – 11. listopadu se konala na Fojtství v Libhošti výstava Historie a současnost místních složek (různých spolků apod.) Hlavní oslavy v Ženkla se konaly ve dnech 1. – 2. července 2011. První den byla ve spolupráci s Muzeem Novojičínka otevřena slavnostní vernisáž výstava Ženkla minulá, dnešní a budoucí. Druhý den se konal jarmark a slavnostní historický průvod s příjezdem pana Lacka z Kravař. Konečně ve dnech 1. – 4. července si své výročí připomenula obec Veřovice. První den byly na obecním úřadě přijaty delegace partnerských obcí ze zahraničí a otevřena výstava o historii obce, druhý den se konal Sportovní den obce a proběhl kulturní program a a rovněž další dva dny vystoupily různé hudební skupiny. Výročí si připomenula i obec Albrechtický dne 10. září aktivitami pro děti a dospělé, ale zřejmě nesprávně, neboť nejstarší písemná zmínka o obci pochází již z roku 1408.

Je jistě povzbudivé, že většina dotčených obcí na svou historii nezapomíná a počátky svých dějin si připomenula. Spíše výjimkami se tak stal přístup vedení Rybího a Bartošovic s místní částí Hukovice, jež příležitosti výročí k připomenutí svých dějin nevyužily. Snad je jen škoda, že u příležitosti 600. výročí zmíněných obcí nedošlo k vydání aspoň popularizačního shrnutí jejich dějin.

Další zjištěné a obnovené heraldické památky. (Dodatek č. 3 k soupisu heraldických památek Novojičínka)

Karel Müller – Radek Polách

Do našeho dodatku k soupisu heraldických památek na Novojičínku¹ jsme tentokrát zařadili nejen nově objevené artefakty, ale také již známé a publikované exempláře, které prošly v poslední době restaurováním a výrazně tak změnily svůj vzhled.

LUBOJATY

KOSTEL SV. JIŘÍ, nemovitá kulturní památka č. r. 22862 / 8-2057

32.01 Deska s erbem Bítovských z Bítova z 1. poloviny 16. století

Pískovcová deska o rozměrech 166 x 96 x 21 cm nalezená ve vstupních prostorách kostela v červenci 2010.²

V horní části je v hlubokém reliéfu vytesán ve věnci renesanční štít s erbem Bítovských z Bítova – srdce hořící čtyřmi (2, 2) plameny, zde v podobě připomínající pštrosí pera. Ve všech čtyřech vzniklých rozích je vtesán monogram PH. Dolní nápisové pole nese vtesaný letopočet 1489 (číslice 4 je šikmo nakloněna) a pod ním ve dvou řádcích český text vtesaný gotickou minuskulou: Tuto lezi urozena // Pan ... Zbytek nápisového pole je poškozen sešlapáním a vropy.

Deska vzbuzuje četné otázky, které vyžadují samostatnou studii na toto téma. Koho z rodu

Bítovských, jehož nezaměnitelný erb nese, reprezentuje? Jde skutečně o náhrobní desku, jak se jeví ze zachované části textu? Vyšla z kamenické dílny mistra PH, jehož produkci známe například též z Bílovce³, a proč se zde monogram vyskytuje čtyřikrát? Zatím můžeme pouze usuzovat, že se nejedná o typickou náhrobní desku, nýbrž snad o součást proponované heraldické výzdoby nějaká nekropole, která ale nebyla nikdy dokončena, stejně jako nedokončena zůstala v textové části i samotná nalezená deska.

NOVÁ HORKA

ZÁMEK (AREÁL), nemovitá kulturní památka č. r. 30840 / 8-1522

16. 01 Alianční erb Karla Josefa, hraběte Vettera z Lilie, a Marie Ludviky, svobodné paní Orlíkové z Laziska, ze druhé poloviny 18. století⁴

V roce 2010 restauroval akademický sochař a restaurátor Jakub Gajda sochu sv. Jana Nepomuckého stojící před branou do zámeckého areálu. Při této příležitosti provedl také rekonstrukci původního aliančního erbu umístěného na podstavci. Již zcela zvětralý reliéf byl obnoven podle staré fotografické dokumentace. Nová deska tvořící dnes čelo podstavce má rozměry 95 x 50 x 5 cm a její kopie se stala součástí podsbírkky kamenných plastik a stavebních artefaktů Muzea Novojičínka.

NOVÝJICÍN

MĚŠŤANSKÝ DŮM NA ŽEROTÍNOVĚ ULICI Č. O. 10, nemovitá kulturní památka č. r. 13081 / 8-3373

17.31 Znak řezníka z přelomu 18. a 19. století

Znak řezníků je situován do středu kladí portálku zadního vstupu do objektu ze dvora, kam byl patrně přenesen odjinud.

V hlubokém reliéfu jsou do kruhového pole o průměru 15 cm vytesány zkrřížené řeznické šířičiny, provázené snad ve spodní části dvěma odkloněnými noži. Nahoře mezi sekyrami je patrně majuskulní písmeno V, dole mezi topůrky je písmeno nezřetelné.

Dům byl zbudován v polovině 17. století a přestavěn asi na přelomu 18. a 19. století.⁵

PŘÍBOR

MĚŠŤANSKÝ DŮM NA NÁMĚSTÍ SIGMUNDA FREUDA Č. O. 23, nemovitá kulturní památka č. r. 21813 / 8-1656

19. 21 Měšťanská merka z 18. století⁶

V roce 2012 byla akademickým sochařem a restaurátorem Jakubem Gajdou při příležitosti rekonstrukce objektu restaurována již značně zvětralá, ve štku provedená barokní kartuš v suprafenestře prostředního okna 2. nadzemního podlaží. V kartuši umístěná merka náleží patrně Karlu Josefu Jenickovi, vlastníci dům od roku 1740. Kartuš i s merkou byla zcela nově polychromována, přičemž pro merku a voluty kartuše byl zvolen okraj imitující zlatou tinkturu, pro plochy pole a kartuše sytá modř.

SUCHDOL NAD ODROU

KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE, nemovitá kulturní památka č. r. 20232 / 8-1686
26.06 Erb lantkrabat z Fürstenberka z poslední třetiny 19. století

Dřevěný erb o rozměrech 50 × 25 cm pochází patrně z panské lavice, umístěné v kněžišti kostela. Dnes je součástí soukromé sbírky Ladislava Janury ze Suchdolu nad Odrou.

V oblakem lemovaném poli orlice se čtvrceným štítkem na hrudi. V 1. a 4. poli korouhev, ve 2. a 3. poli kosmé stupňovité břevno. Na horním okraji štítu položena knížecí čepice.

Suchdol spolu s celým kunínským velkostatkem držel od roku 1870 lantkrabě Arnošt Egon z Fürstenberga (*6.11.1816 Weitra – † 24.3.1889 Vídeň), čestný rytíř Maltézského řádu, bratr olomouckého arcibiskupa a kardinála Bedřicha Egona. Statek po něm zdědil syn Josef Bedřich (*3. 10. 1860 Brno – †?. 11. 1907 ?), ale již v roce 1895 jej prodal.

Poznámky

- 1 Müller, Karel – Polách, Radek – Zezulčík, Jaroslav: Kamenné svědectví minulosti. Nový Jičín – Praha 2008; Müller, Karel – Polách, Radek: Dvě nově zjištěné heraldické památky v Bílovci (Dodatek č. 1 k soupisu heraldických památek Novojičína). Vlastivědný sborník Novojičína 60, 2010, s. 183-184; tíž: Další zjištěné heraldické památky (Dodatek č. 2 k soupisu heraldických památek Novojičína). Vlastivědný sborník Novojičína 61, 2011, s. 157-163.
- 2 K okolnostem nálezu Jalůvková, Iva: Lubojatští pátrají po historii, našli náhrobek starý pět století. Mladá fronta Dnes, 23.7.2010, Kraj moravskoslezský, s. 2.
- 3 Náhrobník Jáchyma Štysla z Alšic, zemřelého 1530 nebo 1541, dnes deponovaný v Muzeu Novojičína. Viz Müller – Polách – Zezulčík, c. d., s. 30-31.
- 4 Viz Müller – Polách – Zezulčík, c. d., s. 80-81.
- 5 Znamení zkřížených sekyr zmiňují Gavendová, Marcela – Koubová, Marta – Levá, Pavla: Kulturní památky okresu Nový Jičín. Nový Jičín – Ostrava 1996, s. 135.
- 6 Viz Müller – Polách – Zezulčík, c. d., s. 113-114.

Rybjanské „bandury“

Martina Hanáková

Na přelomu 40. a 50. let minulého století se v obci Rybí poprvé objevil specifický fenomén, a to výroba ojedinelého druhu bačkor, zvaných především „bandury“, „brňáky“ či „makovníky“. Dnešní podoba obuvi sestává z barevného filcu, vlny a kožešiny. Za průkopníka této činnosti je považován jistý pan Drozd, který byl prodejcem novin ve vlaku a při té příležitosti nabízel i tyto výrobky.

Bandury vyráběl z různých kusů textilií. Tento pan Drozd navštěvoval rodinu Valušků, která se s jeho produkty seznámila. Jelikož v té době nebyla situace příliš příznivá a peněžní prostředky nepostačovaly, naučil p. Drozd techniku zpracování i paní Amálii Valuškovou. Pletení se začala plně věnovat, jakmile nastoupila do důchodu, a to v 68 letech. Ke zvýšení produkce bandur ji dovedla paní Melnarová, která se také naučila obuv vyrábět a postupem času začala mít čím dál více zakázek od místních obyvatel. V důsledku vzrůstu poptávky oslovila p. Valuškovou, zda by neměla zájem o spolupráci.

Základní materiál bandury je filc, který byl k dostání v Tonaku -novojičinské továrně na klobouky. Tento filc bylo obtížné získat, p. Valušková jej dostávala díky svým přátelům, kteří byli v továrně zaměstnáni. Vlnu nakupovala v prodejně s dekami a kožešinu v prodejně s čepicemi, která sídlila poblíž Tonaku. Materiál pořizovala jednou za měsíc. K výrobě byla (jsou) nezbytná také dřevěná „kopyta“, která vlastnila v různých velikostech. Po smrti p. Valuškové tyto pomůcky získali její potomci, kteří se také výrobou zabývali. Dále bandury zhotovovala paní Kahánková a Krausová. Nyní se již nikdo v obci Rybí tomuto nevěnuje.

Ve Frenštátě pod Radhoštěm však žije manželský pár – Eliška a František Raškovi, kteří jako jediní dnes bandury vyrábějí. Právě tento pan Raška je rodák z Rybího. Jeho matka se výrobou zabývala, a když zemřela, tak se Raškovi rozhodli, že se stanou jejími pokračovateli. V počátcích jim pomohla právě zmíněná p. Valušková. Výrobou se zabývají 20 let. Za minulého režimu se manželům materiál sháněl velmi obtížně, museli ho obstarávat potajnu. Po převratu jej vždy obdrželi bez problému, avšak v posledních letech se vyskytl další problém, což je pozastavení výroby továrny, a tudíž nedostatek materiálu. Manželé obuv nyní vyrábějí ze svých zásob a mají obavy, že s vypotřebováním svých zdrojů tato výroba zanikne.

Pokud tedy bandůry zhotovují, postupují takto: materiál kvůli prachu nastříhají na zahradě. Nejprve podle papírové šablony (různých velikostí) vystřihne paní Rašková flanel (2x) a vloží mezi něj vlnu. Okraje flanelů sešije a od středu se spirálově materiály sešijí k sobě. Poté se sešije dohromady delší část flanelu a toto celé se navleče na dřevěné kopyto. To už se práce ujímá pan Raška a začne pásky oplétat – vzniká základ bandůry. Až je celá bota opletena dle správného postupu (viz obrazová příloha), tak se horní část rozstříhne a kopyto se vyjme. Nakonec se našije plyš kolem dokola a jako ozdoba se nalepí filcová květinka.

Výroba bandůr není hlavní zdroj obživy Raškových, je to spíše hobby. Výroba jednoho páru trvá cca 12 hodin. Raškovi mají také přesně poznačeno, kolik bandůr v jistém roce vyrobili. Manželé na jarmarky nejezdí kvůli nedostatku materiálu, dříve však své výrobky prezentovali např. na výstavě ve Vlčovicích či na rybjanském krmáši.

Další významná prezentace bandůr se konala na obecní akci s názvem „Setkání účastníků pouti v bandurách“, kde se shromáždilo 123 účastníků obutých do těchto bandůr, čímž vytvořili nový český rekord. Bandůry se však nevyskytují jen v obci Rybí a jejím okolí, byly také expedovány do zámoří, např. do Kanady, USA či na Nový Zéland.

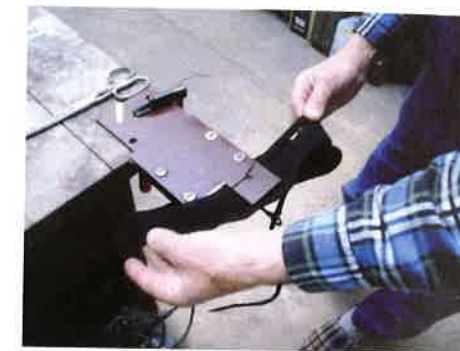
Jak lze z výše uvedených informací sledovat, stala se výroba bandůr významnou součástí života konkrétních lidí, nyní je však ve stavu ohrožení. Na tomto místě už zbývá pouze čekat, zda se opět zvýší nabídka materiálu a objeví se další zájemci, kteří by v této činnosti chtěli pokračovat.

Obrazová příloha

(Foto: Martina Hanáková, Frenštát pod Radhoštěm, 2010)

odřezky z klobouků = výchozí surovina

pomůcka k odřezání pásků ze zbytků klobouků

barevné pásky k přípravě bandur

dřevěná kopyta různých velikostí

vnitřní část bandůry z flanelu, uvnitř se nachází ovčí vlna, spirálovitě se obě strany flanelu a vlna sešijí dohromady

delší strana se sešije k sobě

do flanelového základu bandury se vloží dřevěné kopyto a na něm se zbylý volný flanel sešije k sobě

hřebíky drží pásek na kopytu

pásek se stále obmotává dál

do kříže se proplétá druhá barva

pohled na horní stranu kopyta, hřebíky opět drží pásy, začíná se proplétat „nárt“

jakmile dochází pásek, přišije se niti k němu další

pohled na špičku a bok bandury

černým páskem se začíná zpevňovat podrážka bandury

pásy z horní strany bandury se rozstříhají, aby se mohlo kopyto vyjmout

upravená bandura připravená k dokončení

hotové bandury

K výskytu pomněnkovce velkolistého (*Brunnera macrophylla*) na Moravě

Marie Sedláčková

Okrasná cévnatá rostlina z čeledi brutnákovitých (*Boraginaceae*) pomněnkovec velkolistý (*Brunnera macrophylla* I. M. Johnston) je v československé květeně registrována od roku 1965 (Holub 1970) z Dobřichovic a Stráže na Šumavě. Přestože dosud není známo období ani okolnosti jeho zavedení do kultury, je v Katalogu zavlečených druhů ČR (Pyšek, Šádl et Mandák 2002) tento druh s původním a omezeným rozšířením na oblasti Kavkazu a Zakavkazí přiřazen k vzácněji pěstovaným rostlinám, které na rozdíl od mnohých expanzivních neofytů v současné době jen vzácně proniká do přírodních biotopů. Přes velmi dekorativní charakter rostliny je proto na území ČR považován za spíše jen ojediněle pěstovaný a velmi vzácně zplaňující taxon (Kříš 2000).

První zjištěné údaje o zplanělém výskytu pomněnkovce na Moravě publikuje Sutorý (1991) z Brna – Pisárek, a to v parku na levém břehu Svatky. První doložené údaje zplanělého výskytu ze Slezska dokumentují dvě položky v herbářích Muzea v Pardubicích z r. 1972 z okolí Holčovic na rozhraní fytochorionu Jesenického podhůří Českého mezofytika a oreofytika Hrubého Jeseníku: „Holčovice, u potoka nedaleko penzionu Zlatá Opavice, 600 m n. m., 25. 5. 1972, leg. V. Horák, det. K. Sutorý; strážně na Horními Holčovicemi, u potoka ke kótě 779, 600 m n. m., 25. 5. 1972, leg. F. Horák, det. K. Sutorý“. V pozdním létě 2000 se lokality autora nepodařilo ověřit a ani v zahradách nenašel tento druh pěstovaný (Sutorý 2000: 274). Přestože dosud nebyly studovány velké herbáře (Brno, Olomouc, Opava) ani regionální herbáře severovýchodní Moravy (Ostravské muzeum, Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně), lze za první jistý výskyt ze SV části Moravy považovat nález patrně zplanělého pomněnkovce z vnějšího okraje zahrady, kde byl druh pěstován. Lokalita se nachází v Karpatském mezofytiku fytochorionu Jablunkovské mezihoří (84b) v katastru obce Mosty u Jablunkova, místní část Šance, podél modře značené turistické cesty na okraji zástavby. Rostlina zaznamenaná na botanické exkurzi 12. 6. 1984 byla svým ozdobným vzhledem a nápadnou podobností k pomněnkám dokladovaná teprve v 80. letech, příležitostně určena J. Holubem a zařazena do sbírek Muzea Novojičínska (NJM). Díky kolegiální spolupráci s kustody botanických sbírek byl ověřen jediný doložený údaj z herbářů Masarykovy univerzity v Brně ze severní Moravy: Uhelná, 2,5 km JV od města Javorník, travnatý příkop u silnice v obci, 230 m n. m., 24. 7. 1993, leg. J. Vicherek BRNU (písemné sdělení J. Danihelky). V Ostravském

muzeu je uložena položka zplanělého výskytu pomněnkovce na Ostravsku ze zahradkářské osady, avšak bez bližší lokalizace, data a sběratele OSM (písemné sdělení Z. Prymusové). Zatímco v botanických sbírkách Slezského muzea v Opavě, Muzea Beskyd ve Frýdku Místku, Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně a v herbářích Ostravské univerzity tento druh do současné doby není zastoupen, v terénu je z území CHKO Beskydy registrován na lokalitě: Rožnov p. Radhoštěm, 1,8 km SZ od katolického kostela, remíz v pramenné části potoka Olšovec, zplanělý výskyt, květen 2008, not. M. Popelářová (písemné sdělení autorky). Údaj o pěstovaném pomněnkovci zaznamenal V. Grulich při exkurzi floristického kurzu ČBS, konaném v roce 1999 v Novém Jičíně v Českém mezofytiku fytochorionu Jesenické podhůří (75) v obci Klokočov (okres Opava) jako pěstovaný druh ve střední a západní části obce, 550 m n. m., 1999 (Grulich /ed./ in Grulich 2003: 107, 136).

Na Novojičínsku byl pěstovaný a zplanělý výskyt pomněnkovce velkolistého poprvé v terénu zjištěn v roce 2009 na třech lokalitách oblasti Karpatického mezofytika ve fytogeografických okresech Moravské brány vlastní (76a) a Beskydského podhůří (84a) (Skalický 1988), odkud byl s připojením náleзовých okolností (k. ú., číslo čtverce geogr. sítě, bližší údaje o místě nálezů, typ biotopu, expozice, nadmořská výška, datum, početnost populace, jméno sběratele, místo uložení sběru) doložen v botanických sbírkách Muzea Novojičínska MNJ.

Lokalita 1

76a Štramberk (distr. Nový Jičín), 6474b: Skalky, Přírodní památka Kamenárka, východní vstupní spodní část od výměníku plynu, lem křovin, 49°35'22,68" S, 18°07'25,69" V, 450 m n. m., 7. 5. 2009, 6 kvetoucích rostlin, leg. M. Sedláčková NJM, not. a foto P. Mičková. Lokalita s počtem 12 kvetoucích rostlin byla ověřena 9. 6. 2010.

Lokalita 2

84b Trojanovice (distr. Nový Jičín), 6475c: místní část Lomná, levý břeh říčky Lomné podél červeně značené turistické cesty cca 0,5 km JJV od křižovatky silnice Solárka, okraj břehových porostů, cca 100 m SV od usedlosti rodinného domku č.p. 634, podrost vzrostlých listnatých dřevin, 49°31'18,30" S, 18°14'19,12" V, 496 m n. m., 10. 5. 2009, 5 kvetoucích a 2 sterilní rostliny, leg. M. Sedláčková NJM. V r. 2010 a 2011 bylo stanoviště ověřeno s negativním výsledkem výskytu pomněnkovce, který z tohoto stanoviště zcela vymizel. Dokladem dalšího, přirozeného zplanění na této lokalitě je nové objevení populace 30 kvetoucích rostlin 8. 5. 2012, což potvrzuje jeho šíření od cca 100 m SV vzdáleném od zdroje původně pěstovaných rostlin v zahradě u č.p. 634.

Lokalita 3

84a Frenštát p. R. (distr. Nový Jičín), 6475c: intravilán města, Dolní ulice, č.p. 486, zadní zahrádka, pěstovaná populace cca 15 kvetoucích rostlin, 49°32'51,39" S, 18°12'36,61" V, 394 m n. m., 15. 5. 2009, not. M. Sedláčková; stanoviště pomněnkovce bylo patrně v důsledku úprav zahrady zničeno, ověřeno v září 2012.

Předběžně zachycené floristické složení stanoviště vnějšího lemu křovin v PP Kamenárka indikuje mozaiku přírodních biotopů vysokých křovin (*Berberidion*) a jejich lemů (*Trifolion medii*), což naznačuje účast předběžně zachycených cévnatých rostlin, např. *Acer campestre*, *Cornus sanguinea*, *Arabis hirsuta*, *Clinopodium vulgare*, *Campanula trachelium*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Galium album*, *Geranium columbinum*, *Euphorbia cyparissias*, *Eupatorium cannabinum*, *Pimpinella saxifraga*, *Myosotis arvensis*, *Plantago media*, *Origanum vulgare*, *Silene nutas*, *Veronica chamaedrys*, *Vincetoxicum hirundinaria* aj. Stanoviště pomněnkovce na břehu Lomné představuje polopřirozený biotop roztroušeného intravilánu obce Trojanovice s dřívější výsadbou listnatých dřevin, např. *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *Tilia cordata* a *Fraxinus excelsior*. Vyvýšený břeh v minulém století regulovaného toku Lomné a zachycené fragmenty floristického složení nejbližšího okolí výskytu pomněnkovce naznačují spíše inklinaci k listnatým lesům dubohabřin (*Carpinion*) než k údolním luhům (*Alno-Padion*): *Aegopodium podagraria*, *Poa nemoralis*, *Galeobdolon luteum*, *Geum urbanum*, *Alliaria petiolata*, *Lamium maculatum*, *Heracleum sphondylium*, *Ajuga reptans*, *Ranunculus acris*, *Senecio ovatus* a *Pulmonaria officinalis* (zplanělý výskyt).

Zatímco zdroj samovolného zplanění a jeho možná jen přechodný výskyt v Trojanovicích lze po opakovaném ověření potvrdit, nelze jednoznačně rozhodnout, zda na štramberské lokalitě přírodní památka Kamenárka jde skutečně o zplanělý výskyt. Jelikož pomněnkovec pěstovaný v zahradách města Štramberka a přilehlých obcích Moravské brány dosud nebyl zaznamenán, nelze vyloučit alternativu záměrného vysazení, což se zatím s jistotou nepodařilo potvrdit. V případě pozitivního zjištění výsadby tohoto druhu do chráněného území lze tento počín považovat za porušení legislativy rezortu ochrany přírody s možnými negativními důsledky na vývoj vegetace.

Literatura:

- Grulich V. /ed./ (2003): Výsledky floristického kurzu České botanické společnosti v Novém Jičíně (4. – 10. července 1999). – Zpr. Čes. bot. společ., Praha, příloha 2003/2, 38: 89-174.
- Holub J. (1970): *Brunnera macrophylla* coll. – nový zplanělý taxon v československé květeně. – Zpr. Čes. bot. společ., Praha, 5: 5-10.
- Křísa B. (2000): *Brunnera* Steven. – In: Slavík B. /ed./ Květena České republiky 6: 210, Academia, Praha.
- Pyšek P., Šádl J. et Mandák B. (2002): Catalogue of alien plants of the Czech Republic. – Preslia, Praha, 74: 97-186.
- Skalický V. (1988): Regionálně fytogeografické členění. – In: Hejný S. et Slavík B. /eds./ Květena České socialistické republiky 1: 103-121, Academia, Praha.
- Sutorý K. (1991): *Brunnera macrophylla* coll., ein neuer Fund für die Tschechoslowakei. – Acta Mus. Moraviae, Sci. nat., 76: 283-284.
- Sutorý K. (2000): *Brunnera macrophylla* coll., nový zplanělý taxon pro Slezsko. – Čas. Slez. muz. Opava (A), 49: 274.

Obrazová příloha

Brunnera macrophylla v chráněné lokalitě přírodní památky Kamenárka, 2010
Foto: Petra Mičková

Lumír Sklenák svůj život a dílo završil

Tomáš Bouda

23. dubna letošního roku jsme se rozloučili ve smuteční síni ve Fulneku s Lumírem Sklenákem, „...s jednou z posledních velkých osobností let 1967 – 1970, ovlivňujících kulturní a výtvarný život oné doby v Novém Jičíně a v celém okrese, přítelem a blízkým spolupracovníkem Jaroslava Štindla, Ervína Bártka, Jaroslava Krále...“, jak v Novojičínském zpravodaji zhodnotil Karel Chobot.¹

Připomeňme si blíže pana Lumíra Sklenáka, významnou osobnost nejen zmíněného období, pedagoga, organizátora kulturního dění, výtvarníka, politika, inspirativního člověka.

Foto: Jaroslav Bělík

Děti z učitelských rodin většinou k povolání pedagoga zaujmají vyhrané postoje – přijetí a následování nebo odmítnutí a volba jiné profese. L. Sklenák prošel obojím. Narodil se 17. 2. 1935 v Trnávce u Příbora do učitelské rodiny, se kterou se přestěhoval v r. 1945 do Jeseníku nad Odrou a v roce 1950 pak do Hladkých Životic, v nichž později, po sňatku s Kristinou Horskou, učitelkou, založil vlastní rodinu. Vystudoval v Ostravě zubní laborantství a tomuto povolání se věnoval krátce v Ostravě a pak (s přerušením základní vojenskou službou) v Novém Jičíně. Ale už v roce 1960 studuje učitelství pro 1. stupeň ZŠ na PedF v Ostravě (do r. 1963), o rok později nastupuje na ZŠ ve Fulneku. Mezi léty 1964 až 1970 byl okresním inspektorem kultury, pak se ke školství natrvalo vrací. Návrat byl po stranických

prověrkách vynucený – na malotřídku v Jerlochovicích (součást Fulneku), ale do prostředí, ve kterém se mohl realizovat – byl vzdělaný, angažovaný, empatický, tvořivý a spravedlivý, mohl být dobrým učitelem a stal se jím. Sám na toto nelehké období s odstupem téměř 25 let vzpomínal: „Nejvíce mi přechod ulehčili samotní žáci. Velmi brzy jsme k sobě našli cestu a během krátké doby se mezi námi vytvořily vztahy porozumění a vzájemné důvěry, které přetrvávají dodnes.“² Zůstal učitelem i po sametové revoluci, přestože měl nabídky stát se školním inspektorem či vedoucím pracovníkem odboru školství ONV. Ve zmíněné vzpomínce (z ní i všechny další citace vzpomínek) to vysvětluje: „Že jsem zůstal na malotřídce i po listopadu 1989, nelituji. I přes mnohé přetrvávající problémy se přece jen po pádu totality otevřel pro učitele mnohem širší prostor, než tomu bylo dříve. Jsem rád, že aspoň na konci své aktivní učitelské kariéry mohu učit bez omezení ideologickými bariérami“. Otevřený prostor využil do odchodu do důchodu v r. 1996 jako ředitel dvojtřídky s manželkou jako kolegyň.³ Se stigmatem vyloučeného v r. 1970 se samozřejmě ocenění své pedagogické práce mohl dočkat až po roce 1989; stalo se tak v r. 1992 v Památníku J. A. Komenského ve Fulneku.

Jak už jsem se zmínil, v r. 1964 L. Sklenák neodolal nabídce stát se inspektorem kultury ONV a dát prostor svým dalším potenciálům – veřejná činnost a rozvoj kultury. Jako nemladší ze čtyř inspektorů kultury dostával na starost akční záležitosti: organizoval výstavy, zejména v Žerotínském zámku a v blízké spolupráci s ak. malířem Otakarem Zelenkou, rozvíjel památníky významných osob Novojičínska - v druhé polovině šedesátých let se bylo možno naplno přihlásit ke Gregoru Mendelovi a k Sigmundu Feudovi. Z konkrétních akcí zmíním otevření pamětní síně S. Freuda v příborském muzeu v r. 1969, rekonstrukci rodného domku F. Palackého a instalaci nové sochy Otce národa od Vladimíra Navrátila v r. 1968 v Hodslavicích. Patřila mu také péče o kina, tedy i generální oprava kina Květen v Novém Jičíně v r. 1968. Ideály svobody a humanity si ho podmanily, demokratizaci společnosti dle dobových možností v kultuře a v relativně širokém okresním prostředí naplno sloužil. Bohužel nakrátko. V roce byl vynesena ortel (doslovně): „Projevil se u něho liberalistické postoje k uplatnění vedoucí úlohy strany a silná angažovanost za zrušení cenzury, za uplatnění svobody slova... Vystoupení s. Sklenáka bylo nesebekritické a nevyšlo politování nad svou činností...“⁴

Z umění byl L. Sklenák nejdříve osloven poezií, posléze výtvarným uměním, vším celoživotně. Poezii - Bezruč, Wolker, Mikulášek a zejména Skácel – přijímal jako inspiraci životní a uměleckou, výtvarné umění rozvíjel. Nejdříve jako učitel ve Fulneku, posléze při studiu výtvarné výchovy v letech 1965 – 1968 na Pedagogické fakultě v Ostravě, znovu jako učitel po roce 1970. Vzpomíná: „Hned po nástupu na školu jsem založil výtvarný kroužek. Nebyl výběrový. Vzal jsem všechny žáky, kteří se přihlásili. Začali jsme grafikou, dělali jsme vyvazovanou a voskovou batiku, modelovali z cihlářské hlíny drobné plastiky, figurky a reliéfy...“. Jako učitel Lidové školy umění ve Fulneku založil a rok vedl 1970/71 výtvarné oddělení. Svou vlastní tvorbu vystavovat nemohl (výjimkou byla výstava v Závodním klubu Tatra Studénka v r. 1981, na kterou ho bez ohledu na vlastní riziko

přizval vedoucí klubu pan Mrázek), znali ji jen přátelé, členové Klubu přátel výtvarného umění ve Fulneku, v drobných dílkách uživatelé Sboru pro občanské záležitosti a známí – zejména novoročenky inspirované bohatými uměleckými památkami Fulneku a doprovázené verši Jana Skácela. Výstav se dočkal L. Sklenák, kromě již zmíněné, až po roce 1989:

- 1999 Solitér Nový Jičín
- 2002 Stará pošta Nový Jičín
- 2005 Městská galerie Odry
- 2007 Hustopeče u Brna
- 2011 Fulnek

Pohled na pedagoga a výtvarníka L. Sklenáka nelze lépe shrnout než osobním vyjádřením ak. malíře Lubomíra Anlaufa: „Lumír Sklenák přede mnou rozprostřel výtvarný svět a svůj zápal pro dobrodružství umění přenesl i na mne. Byl jsem jeho žákem na LŠU a stali se z nás přátelé. Nepoznal jsem nikoho dalšího, kdo by se s takovým nábojem podílel na kulturním dění. Přitom působil nenápadně a o své výtvarné práci neustále pochyboval. Pro mne má práce Lumíra Sklenáka obrovskou cenu. Vyznačuje z ní čirá radost z daru tvorby a objevování beze stopy spekulace. Jsem si jistý, že přínos Lumíra Sklenáka pro společnost bude teprve časem plně doceněn.“⁵

Veřejné dění pana Sklenáka bytostně zajímalo, a když bylo potřeba, zasahoval do něj. Intenzivně jako již zmíněný inspektor kultury, znovu pak po listopadu 1989 - podílel se na aktivitách Občanského fóra v Novém Jičíně, je kooptován jako poslanec do zastupitelstva ONV, vede školskou a kulturní komisi. Pamětníci na něj vzpomínají jako na jednoho z mála, který si ve vzrušeném období dokázal zachovat nadhled a rozhled a odmítal jakýkoliv fanatismus.⁶ Jakmile viděl, že jsou vytvořeny mechanismy fungování demokratické společnosti i na okresní úrovni, vrací se plně k pedagogické a vlastní umělecké činnosti. Politické dění ve světě, v ČR a ve svém okolí však stále velmi pozorně sleduje.⁷ Proto také neváhá aktivně vystoupit proti autoritářskému výkonu obecní správy starostou v Hladkých Živicích.

Čím Lumír Sklenák své blízké, známé i příležitostné spolupracovníky inspiroval? Myslím, že k porozumění vede jeho vyjádření ze závěru rozhovoru z r. 1994: „Pochopil jsem však, že jak při malování, tak i při vyučování ve škole není zřejmě jediných a provždy objevených cest a musí se začínat stále znovu“. Hledal důsledně a poctivě, proto náročně a ohleduplně.